

“OLO OLI KUIN MAKKARALLA NAKIN KUORISSA”

Diskurssianalyysi nuorten naisten kehopäiväkirjoista

Heikkilä Mia

Pro gradu –tutkielma

Kevät 2004

Luokanopettajakoulutus

Lapin yliopisto

Työn nimi: Olo oli kuin makkaralla nakin kuorissa
TEKIJÄ: Heikkilä, Mia
Koulutusohjelma/oppiaine: Kasvatustiede, luokanopettajakoulutus
Työn laji: Pro gradu –työ _x_ Laudaturtyö _ Lisensiaatintyö _
Sivumäärä: 123 s. + 1 liite
Vuosi: 2004

Tiivistelmä:

Tutkimuksen kohteena on nuorten naisten ruumiillisuudestaan kirjoittamat tekstit. Tavoitteena on diskurssianalyysin avulla tutkia, millaisia merkityksiä naiset puheessaan liittävät omaan ruumiillisuuteen; miten he tekevät sitä kielellisesti ymmärrettäväksi tietyssä kontekstissa. Yksilötason sijaan tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan puheen kulttuurisesti vahvoja merkityssysteemejä ja niiden rakentamaa sosiaalista todellisuutta.

Olennaista on kielen toimintaulottuvuus: kielenkäytöllä tullaan tuottaneeksi joko tietoisesti tai tiedostamattomasti erilaisia asiantiloja. Diskurssianalyysin keinoin analysoidaan naisten teksteistä löytyviä diskursseja ja tulkintarepertuaareja, näiden käyttöä ja käyttäjilleen tarjoamia subjektiuksien tiloja. Painopiste on sekä merkitysjärjestelmien että subjektiuksien moninaisuuden tarkastelussa. Tutkimuksen näkökulma on feministinen. Tulkitsen naisten rakentamia merkityksiä sukupuolittuneina, vahvoja maskuliinisia diskursseja sisältävässä yhteiskunnassa.

Aineiston tekstit koostuvat viiden 21-26-vuotiaan naisen viikon aikana kirjoittamista päiväkirjamerkinnöistä. Näiden kehopäiväkirjojen kirjoittamiseen annettiin etukäteen vapaamuotoinen ohjeistus ja muutamia esimerkkikysymyksiä. Tekstiaineisto voidaan analyysin ja tulkinnan avulla jäsentää kahteen laajempaan, näkökulmiltaan ristiriitaiseen diskurssiin, hoikkuusdiskurssiin ja kriittiseen diskurssiin. Näiden sisältä voidaan erotella vielä puhetyyleiltään erilaisia tulkintarepertuaareja. Hoikkuusdiskurssiin kuuluvia ovat tasapainoilurepertuaari, läskipuherepertuaari sekä performatiivinen repertuaari ja kriittiseen diskurssiin kuuluvia kulttuurikriittinen repertuaari, analyttinen repertuaari sekä hedonistinen repertuaari.

Hoikkuusdiskurssissa ruumiin merkityksellistäminen liittyy vahvasti kulttuurin valmiiksi annettuihin kauneusihanteisiin. Kriittisessä repertuaarissa näitä merkityksellistämisen tapoja asetetaan kyseenalaistamaan kriittisen ja tietoisien vastakatseen avulla. Subjekti muodostuu hoikkuusdiskurssissa kulttuurin normien mukaan tasapainoilevaksi, ruumiillisuuteensa tyytymättömäksi ja katsottavaksi. Kriittisessä diskurssissa toimijan tila on kulttuurikriittinen, analyttinen ja hedonistinen.

Avainsanat: ruumiillisuus, sukupuoli, diskurssianalyysi, ulkonäkö, representaatio
Muita tietoja:
Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi _kyllä_
Suostun tiivistelmän tallentamiseen yliopiston WWW-palvelimelle _kyllä_

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
1.1 Lähtökohtia	5
1.2 Ruumiin tutkimus.....	7
2 TUTKIMUKSELLINEN VIITEKEHYS	12
2.1 Kehopäiväkirjat.....	12
2.1.1 Päiväkirja tutkimusmetodina.....	12
2.1.2 Menetelmän erityispiirteitä	14
2.1.3 Kehopäiväkirjojen keruu ja luotettavuus	17
2.1.4 Tekstin käsittely.....	20
2.1.5 Tekstin luonne	21
2.1.6 Kirjoittava subjekti	26
2.2 Diskurssianalyysi	29
2.2.1 Kielenkäyttö todellisuuden rakentajana.....	30
2.2.2 Moninaiset merkityssysteemit.....	31
2.2.3 Toimijoiden kiinnittyminen merkityssysteemeihin.....	33
2.2.4 Kontekstuaalisuus	34
2.2.5 Kielenkäytön seurauksia tuottava luonne	36
2.3 Tutkimusongelmat.....	37
2.4 Analyysiperiaatteet.....	39
3 HOIKKUUSDISKURSSI.....	41
3.1 Sukupuolisidonnaiset merkityssysteemit.....	43
3.1.1 Kontrolloitu naisruumis	43
3.1.2 Katseen politiikkaa	47
3.2 Tasapainoilurepertuaari	49

3.2.1	<i>Ikuinen kiinteytymisprojekti</i>	50
3.2.2	Lankeamisia ja itsekuria	56
3.2.3	Ongelmallinen syöminen	62
3.3	Läskipuherepertuaari	68
3.3.1	Läski ja puhtaus	69
3.3.2	Kriittinen katse itseä	72
3.4	Performatiivinen repertuaari	79
3.4.1	Sukupuolen tekeminen	80
3.4.2	Kenen silmät peilistä katsovat?	85
3.4.3	Katseen objekti	88
4	KRIITTINEN DISKURSSI	92
4.1	Kulttuurikriittinen repertuaari	94
4.1.1	Vastakatsa	94
4.1.2	Tiedostava kapina	96
4.2	Analyyttinen repertuaari	98
4.2.1	<i>Mallinmitoissa oleva kaunotar vai satakiloinen keijukainen</i>	98
4.2.2	Järki vastaan tunteet	100
4.3	Hedonistinen repertuaari	102
4.3.1	Ruumiin nautintoja	104
4.3.2	Positiivisen subjektiivisuuden rakentaminen	106
5	POHDINTA	108

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

1.1 Lähtökohtia

Sukupuolistaviin käytäntöihin meitä opettajanalkuja johdattanut kurssi saattoi minut aiheeni äärelle. Feministinen ajattelu vaikutti silloin lähinnä pikku asioihin takertuvalta provosoinnilta, kuten monesta muustakin ennakkoluuloisesta. Epäluuloinen asenteeni vaihtui kuitenkin naisen ruumiillisuutta käsittelevän kirjallisuuden herättämään uteliaisuuteen, jonka turvin lähdin myöhemmin myös tutkielmaani hahmottelemaan. Yhteiskuntamme piiloisten sukupuolirakenteiden selvittäminen houkutteli, ja tutustuminen feminististen teorioiden avaamaan uudenlaiseen näkökulmaan ja tapaan tiedostaa maailmaa tuntui tärkeältä.

Naisen ruumiillisuus on minulle naisena hyvin henkilökohtainen aihe, kuin eräänlainen oivaltava matka itseen. Ruumiillisuudella on kaksinaisluonne: Samalla kun me olemme ruumis (subjekti), meillä myös on ruumis (objekti). Meillä on ruumis, joka elää määrättynä historiallisena hetkenä, tietyssä yhteiskunnassa ja tietynlaisessa sosiaalisessa ympäristössä. Ruumis on suoran sosiaalisen kontrollin kohde ja tarttumapinta, johon kulttuuriset merkitykset kirjoittuvat (Ronkainen 1999, 57). Kulttuuri ruumiillistuu meissä erilaisten sääntöjen ja käytäntöjen kautta, eikä ruumiillisuutta siten voida palauttaa alkuperäiseen ja luonnolliseen. Se on erilaisten materiaalistien ja kulttuuristen voimien leikkauspiste (Nykyri 1996, 10).

Nykyaikana ruumis ja ulkonäkö ovat nousseet elämässämme monella tavalla keskeiseen rooliin. Ne ovat olennaisia työstämisen kohteita sekä pääomia sosiaalisessa kanssakäymisessämme. Kiristyneet ulkonäkökriteerit vaikuttavat arvottavasti esimerkiksi työelämässä, ja lihavuuden on tutkittu vaikuttavan jopa naisten palkkaan. Korkeimpana kauneuden päämääränä on nimenomaan hoikkuus, jonka yleisesti katsotaan viestivän elämän hallinnasta. Ruumista on tullut siten luonteestamme ja elämäntyylistämme kertova symboli. Hoikkuuden diskurssista on tullut itsestään selvyys, jonka kyseenalaistaminen on sen sisällä eläville melko mahdotonta. Visuaalisessa kulttuurissa kauneuden normit ovat jatkuvasti silmiemme

edessä vaikuttaen meihin usein huomaamattamme sekä yhä nuorempina. Kasvatustieteilijänä näen tässä haasteen.

Erilaisten ruumiintekniikoiden (ravinto-opit, kuntoiluharrastukset, kauneudenhoitomenetelmät ja plastiikkakirurgia) kukoistus kertoo ruumiin noususta sosiaalisen ja yksilöllisen elämän keskuksiksi. Ilmiöt liittyvät laajempiin yhteiskunnassamme vaikuttaviin suuntauksiin, joita ovat kulutuskulttuurin syveneminen, median merkityksen kasvu, visuaalisen median vahvistuminen sekä kulttuurin estetisoituminen. Myös alakulttuurien moninaistuminen ja vapaa-ajan merkitys korostuvat huolellisesti rakennetun ja esittävän minän imagotyössä. Ruumis on kulutuskulttuurin elämäntapatuotantoon liittyvä itseprojekti ja päättymättömän muokkauksen kohde. (Kinnunen 2001, 16–17.)

Lähestyn ruumiillisuutta siihen piirtyvien merkitysten kautta. Tarkastelen nuorten naisten kirjoituksissa ruumiilleen rakentamia merkityksiä ja niiden esiin nostamia diskursseja. Tarkastelun teoreettisena lähtökohtana on diskurssianalyysi, joka nostaa puheen tutkimuksen keskiöön. Kielen avulla ei pyritä selvittämään tapahtumien todellista luonnetta, uskomuksia tai kognitiivisia prosesseja, vaan kielenkäyttö on jo arvokas tutkimuskohde sinänsä (Wetherell & Potter 1988, 172). Tämän ajatuksen taustalla on sosiaalisen konstruktionismin idea, jossa kieltä ei nähdä todellisuuden kuvaajana, vaan todellisuuden rakentajana, merkityksellistäjänä ja uusintajana. Kielenkäyttöä ei voida erottaa todellisuudesta.

Ruumiillisuuden merkitykset kiinnittyvät erilaisten merkityssysteemien verkostoon, josta todellisuutemme on rakentunut. Merkityssysteemit eli diskurssit merkityksellistävät asian tietyistä näkökulmasta käsin. Ne ovat puhetapoja, joiden avulla jokin aihe esitetään. Merkityssysteemit ovat moninaisia ja ne sijoittuvat valtasuhteisiin toisiinsa nähden. Toiset diskurssit muodostuvat voimakkaammiksi kuin toiset ja voivat saavuttaa dominoivan aseman. Dominoivien diskurssien määrittämät asiat vakiintuvat ikään kuin itsestään selviksi totuuksiksi, mikä rajoittaa muita näkemisen tapoja. Naiseuteen ja naisen ruumiillisuuteen liittyy monia tällaisia voimakkaasti määrittäviä diskursseja. Seksuaalisuus ja biologia ovat kautta aikain määrittäneet naista, samoin ruumiiseen liitettävät kauneuden normit.

Diskurssien säilyminen edellyttää aina niiden jonkin tasoista hyväksyntää, joko tietoisella tai tiedostamattomalla tasolla. Siten vahvojen ja valtasuhteita ylläpitävien diskurssienkin olemassaolo perustuu niiden uusintamiseen. Kielenkäyttö on siis toimintaa, jolla on seurauksensa, konkreettisista vuorovaikutuksellisista tilanteista laajempiin ideologisiin seurauksiin. Diskurssianalyysin avulla seurauksia ei voida kuitenkaan suoraviivaisesti tulkita, koska kielen vaikutukset eivät useinkaan ole suoraan tutkimuksen saavutettavissa.

1.2 Ruumiin tutkimus

Tutkimukseni perusteet ovat feministisessä ajattelussa. Analysoin ruumiin ja sukupuolen merkityksiä sukupuolittavan vallan diskursseissa. Feministisen tutkimuksen kenttä ei palaudu yhteen suureen teoriaan ja ajattelutapaan, vaan se on moninainen, monitieteellinen ja tieteiden välinen. Näen feminismin sarjana neuvotteluja, jotka koskevat länsimaisen ajattelumme ristiriitaista tapaa määritellä nainen. Samalla kun nainen on tieteen ja taiteen historiassa ollut keskiössä esittämisen ja tiedon kohteena, on hän esittävänä ja tietävänä toimijana ollut kielletty, näkymätön ja keltoton. (Koivunen & Liljeström 1996, 10–27.)

Ruumiin ja ruumiillisuuden tematisoiminen on aina kuulunut feministisen ajattelun ydinkysymyksiin. Tutta Palin (1996, 225–226) jakaa suhtautumisen kahteen päälinjaan: ruumiin ylittämisen strategiaan ja ruumiin positiiviseksi voimaksi näkemisen strategiaan. Molemmissa on keskeisesti pyritty kyseenalaistamaan länsimaisen ajattelun mieli/ruumis – dikotomiaa, jossa mies on saanut edustaa mieltä, järkeä, kulttuuria, tietoisuutta ja teoriaa kun taas ruumis, luonto, tunne, materia ja käytäntö on liitetty naiseen (emt., 226). Nainen on nähty biologisena olentona ja hänen ruumiinsa on kautta aikojen ollut seksuaalinen, kielletty, likainen, mystinen ja kontrolloitava. Tästä ovat esimerkkeinä niin Raamatun syntinen Eeva kuin Freudin peniskateuskin sekä eri kulttuureissa esiintyneet säädökset ja kiellot koskien kuukautisia, raskautta ja synnytystä. Viime aikoina keskustelua herättänyt nuorten tyttöjen huorittelu kertoo meidän aikamme naisten seksuaalisuuden epäsuorasta, jopa absurdistä sosiaalisen kontrollin muodosta (esim. Saarikoski 2001).

Heinämaan, Reuterin ja Saarikankaan (1997, 7) mukaan naisliike painotti vuosisadan vaihteen siveellisyys- ja prostituutiokeskusteluissa naisen ruumiillisia oikeuksia ja niiden loukkaamattomuutta, ja 1950- ja 1960-luvuilla ruumiskeskustelu liittyi syntyvyydensäännöstely-, abortti- ja pornografiakysymyksiin. Nykyinen keskustelu ei näe ruumista enää niinkään kohteena tai toiminnan välineenä vaan lihallisena subjektina. Ruumis on sekä toimiva ”minä” että kulttuuristen järjestysten alainen ja aikaansaannos. (Emt., 7.)

Ruumiin teoretisointi niin poliittisena, taloudellisena, lääketieteellisenä kuin esteettisenäkin objektina on liittynyt tasa-arvolähtöiseen pyrkimykseen osoittaa, että anatomia ei ole kohtalo. 1970-luvulta lähtien on korostettu sukupuolen sosiaalis-kulttuurista rakentumista, jonka lähtökohtana on Simone de Beauvoirin lausuma ”Naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan”. Keskeiseksi analyttiseksi välineeksi muodostui sex/gender -erottelu, joka jakoi sukupuolen biologiseen ja sosiaaliseen. Biologisuudella viitataan naisen ja miehen annettuihin ja muuttumattomiin anatomis-fysiologisiin eroihin. Sosiaaliseen sukupuoleen taas kuuluvat miehisyys- ja naisellisuusnormien mukaiset, kulttuurisesti ja historiallisesti muuttuvat identiteetit. Erottelun tavoitteena oli osoittaa, että vain pieni osa sukupuoliominaisuuksista on seurausta yksilön biologisesta rakenteesta ja että sukupuolierot eivät ole luonnollisia, synnynnäisiä eroja vaan riippuvaisia sosiaalisista käytänteistä ja rakenteista. (Heinämaa ym. 1997, 7-8; Koivunen & Liljeström 1996, 15, 22.)

Biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erottaminen nähdään tällä hetkellä ongelmallisena. Sen katsotaan liittyvän kapeaan, fysiologiseen ruumiskäsitykseen, jossa ruumiin historiallinen ja kokemuksellinen puoli unohtuu. Tutkimus on keskittynyt sosiaaliseen sukupuoleen, ja ihmisen biologia on nähty koskemattomana ja ongelmattomana perustana. Tämän hetken feministiset keskustelut pyrkivät välttämään kahtiajakaisuutta, koska ihmisiä ei jäännöksettä voida jakaa naisiin ja miehiin. Kahtiajakaisuuden sijasta voitaisiin puhua jatkumoista, joiden ääripäinä ovat ”normaali nainen” ja ”normaali mies”. Tosin ”normaalin” määrittely ja rajaaminen on sekin aina ongelmallista ja jossain määrin kyseenalaista. (Heinämaa ym. 1997, 9.)

Feministisen tutkimuksen perustavanlaatuisiin käsitteisiin, kuten subjektiin, identiteettiin, ruumiiseen ja seksuaalisuuteen liittyvä eron käsite on keskeinen. Sukupuolten välinen ero on pitkään ollut tärkeä ajattelun jäsentäjä, mutta nyt myös naisten välisiä eroja ja naisten minän sisäisiä eroja on alettu painottaa. (Rojola 1996, 159–160.) Naisten välisten erojen painottaminen on pakottanut huomaamaan naisten väliset kulttuuriset ja historialliset erot sekä yksilöllisten kokemusten kirjon, ja sukupuolieron häivyttämisen sijaan naisten ja miesten erilaisuuskin pyritään näkemään rikkautena. Eroajattelussa kyseenalaistetaan subjektin ja identiteetin yhtenäisyys ja nainen itsestään selvänä ja luonnollisena kategoriana, mikä on myös tämän työn tavoitteena.

Maurice Merleau-Pontyn ruumiinfenomenologiassa sukupuolta ei nähdä luonnollisena tai yhteiskunnan tuotteena, vaan subjektin toiminnan perustavana merkitysrakenteena. Sukupuoli osoittautuu toiminnan tavaksi ja olemisen tyyliksi. (Heinämaa 1996, 13, 15.) Tunnistamme siis ihmisen mieheksi tai naiseksi hänen tekojensa perusteella, emme fyysisten tai psyykkisten ominaisuuksien perusteella. Myös tutkimukseni kannalta oleellinen teoreetikko Judith Butler kyseenalaistaa sukupuolten annetut kategoriat, sillä hänen mukaansa sukupuolelle ei voida löytää perustaa tai alkuperäistä tilaa. Tarkastelu tulisi hänen mukaansa kiinnittää siihen, miten sukupuoli on rakentunut itsestään selvältä olemassa olevalta näyttäväksi. Anatomiset erot eivät voi olla perusta sukupuolieroille, koska sukupuolittava valta ja normit tuottavat myös niitä fyysisiä ja seksuaalisia eroja, jotka esitetään sukupuolierojen perustaksi. (Pulkkinen 2000, 48–50.)

Butlerin mukaan sukupuoli ei ole olemista, vaan tekemistä. Tämä performatiivisuudeksi kutsuttu ajatus merkitsee sitä, että sukupuoli rakennetaan toistamalla tiettyjä sukupuolta tuottavia ja esittäviä eleitä. (Emt., 51–53.) Performatiivisuus liittyy olennaisesti ruumiin merkityksellistämiseen sen muokkaamisen, pukeutumisen ja kaunistautumisen avulla. Oma näkemykseni mukailee edellisten ajattelijoiden esittämää toiminnallisuutta sukupuolen rakentumisessa sekä naistutkimuksessa muotoutunutta ruumiillisuutta korostavaa kantaa. Sen mukaan sukupuoli ei ole biologinen tai opittu, eikä myöskään rooli, identiteetti tai performanssi, vaan kaikkea tätä ja hieman ylitsekin. Sukupuoleksi merkityksellistytään. (Ronkainen 2001, 77.)

Toimijuuden ajatus sukupuolen rakentumisessa käy hyvin yksiin diskurssianalyttisen tutkimuskehyksen kanssa. Diskurssianalyysissä kielenkäyttö toimii todellisuuden rakentajana ja muokkaajana. Kielenkäyttäjä tekee tai tulee tuottaneeksi puheellaan erilaisia asioita. Puheella rakennetaan myös omaa itseä. Subjektiviteetin tarkastelu ja teoretisointi kulkee mukana koko matkan aineistoni analyysissä ja tulkinnassa. Kielenkäyttäjälle en oleta persoonallisuudenpiirteille perustuvaa vakiintunutta minuutta, vaan katson minän rakentuvan tilanteittain erilaiseksi ja moninaiseksi. Tavoitteena on siis määritellä kielenkäyttäjän erilaisia toiminnallisia positioita ja siten monia subjektiviteetteja.

Ruumis ja subjekti eivät ole kaukana toisistaan, kuten länsimaaisessa ajattelussa on korostettu, vaan niitä voidaan pitää myös synonyymeina. Tietoinen subjekti on samalla materiaallinen ja rajallinen, tuntemuksin ja muistoin ajatteleva ruumis. (Nykyri 1996, 9-10.) Emme ole ensisijaisesti ruumis tai mieli vaan molemmat samanaikaisesti. Fenomenologiassa puhutaan eletystä ruumiillisuudesta. Ruumis on maailmassa olemisen ja siinä toimimisen lähtöpiste; ruumiin kautta ihminen on sidoksissa maailmaan (Heinämaa & Saarinen 1984, 150). Pulkkinen (2000, 51) mukaan kaikki oleminen on yhteydessä kielelliseen, joten erottelu henkisen ja materiaalin välillä on tarpeetonta. Ruumiillinen toiminta tapahtuu tietyssä maailmassa ja tietyissä diskursiivisissa konteksteissa.

Sosiaalisen konstruktionismin ajatus (johon siis DA:kin pohjautuu) on saanut laajaa hyväksyntää ruumistutkimuksessa. Oinas (2001, 22) erottelee neljä siihen pohjautuvaa ruumistutkimuksen näkökulmaa: muokatun ruumiin, vuorovaikutuksessa rakentuvan ruumiin, diskursiivisissa käytännöissä rakentuvan ruumiin ja koetun ruumiin. Tämä tutkimus sisältää ajatuksia jokaisesta, mutta luonnollisesti lähimpänä on Michel Foucault'n ajatuksiin perustava diskursiivinen lähestymistapa, jonka mukaan yhteiskunnan ruumiilliset määritelmät ja käytännöt tuottavat ruumiin. Todellisuus on olemassa siten kun se määritellään eri diskursseissa, puhetavoissa, käytännöissä ja instituutioissa. (Emt., 24) Subjekti ei siis voi edeltää diskurssia, sillä se muodostuu diskursiivisesti. Ruumiillisen subjektin todellisuudella ei ole alkuperää diskurssien ulkopuolella. Foucault'n ajattelu löytyy myös Butlerin ruumiillisuus-käsitteen taustalta.

Kasvatustieteessä mm. Kosonen (1998) ja Tolonen (2001a) ovat tutkineet ruumiillisuutta. Ruumiillisuuden rakentumista on tarkasteltu lähinnä kouluorganismin sisällä, häirinnän, väkivallan ja tilojen näkökulmasta. Esimerkiksi Tolonen (emt., 263) katsoo sukupuolen koulussa muotoutuvan erilaisissa tiloissa, paljastamisen ja kätkemisen, näkymisen ja esiintuomisen kautta. Koska tutkimuksestani puuttuvat institutionaaliset kehykset ja koska ruumiillisuutta on kasvatustieteessä tutkittu vähemmän kulttuuristen merkitysten tuottamana, tutkimukseni on monitieteinen. Haen kasvatuksen käytäntöihin hieman laajempaa kulttuurista perspektiiviä.

Tutkimustani varten pyysin nuoria (21–26-vuotiaita) naisia kirjoittamaan ruumiillisuuteen liittyvistä ajatuksistaan ja tuntemuksistaan päiväkirjaa viikon ajan. Kirjoittamisen apuun annoin joitakin ohjeita ja kysymyksiä, jotka lähetin etukäteen. Tutkimuskysymyksiksi hahmottuivat: Mitä merkityssysteemejä naisten kehöpäiväkirjoista on löydettävissä? Miten niitä käytetään? Minkälaisia subjektin paikkoja merkityssysteemit tarjoavat kirjoittajille? Etsin teksteistä kulttuurisia merkitysjärjestelmiä (joita nimitän tulkintarepertuaareiksi) ja niiden sisältämiä subjektipositioita.

Diskurssianalyysiä käyttäen olen analysoinut aineiston kahteen suureen diskurssiin, jotka määrittävät kirjoittajien puhetta. Näistä toinen on naisten puheessa selvästi dominoivampi ja sisäistetympi, luonnollisempi tapa merkityksellistää omaa ruumista kulttuurissamme. Toinen diskurssi asettuu kritisoimaan aikaisempaa. Näiden kahden diskurssin sisältä löytyy erilaisten puhetyylien kirjo, joita nimitän repertuaareiksi. Hoikkuusdiskurssiin analysoimani tulkintarepertuaarit ovat tasapainoilurepertuaari, läskipuherepertuaari sekä performatiivinen repertuaari. Kriittiseen diskurssiin sisältyy kulttuurikriittinen repertuaari, analyttinen repertuaari sekä hedonistinen repertuaari. Hoikkuusdiskurssissa ruumiin kulttuuriset merkitykset, erityisesti hoikan ruumiin ihanne, ovat selvästi esillä ja omaa itseä katsotaan pääasiassa suhteessa ihanteisiin. Kriittisessä diskurssissa hoikkuusdiskurssi kyseenalaistetaan: Asioita ei katsota niin valmiina annettuina ja itsestään selvinä kuin hoikkuusdiskurssissa, ja myös subjektin tila muodostuu suuremmaksi.

2 TUTKIMUKSELLINEN VIITEKEHYS

2.1 Kehopäiväkirjat

2.1.1 Päiväkirja tutkimusmetodina

Naisen ruumiillisuuteen liittyvä mielenkiintoni kohdistui jo heti alussa nimenomaan ruumiillisuuteen liittyviin, arjessa esiintuleviin ajatuksiin. Oman naisen kokemukseni perusteella pohdin, kuinka oma ruumis on päivän aikana hyvinkin tiiviisti “läsnä”, konkreettisimmin peilin edessä ja syödessä, mutta myös monien ajatusten kautta. Nämä ajatukset eivät ikävä kyllä ole useinkaan kovin positiivisia, vaan niihin sisältyy kriittisyyttä, kontrollia, sääntöjä, katumusta, syyllisyyttä ja vertailua muihin. Olisiko näitä arjen ajatuksia, sekä positiivisia että negatiivisia, mahdollista tutkia eräänlaisen kehopäiväkirjan avulla?

Rohkeasti tartuin intuitiooni ja valitsin tutkimusmetodikseni nuorten naisten ruumiillisuudestaan kirjoittamat viikon kestävät päiväkirjat. Kirjoittamisen kautta uskoin saavani parhaiten tietoa arkaluonteisesta tutkimusaiheestani. Lisäksi kirjoittaminen antaisi naisille mahdollisuuden reflektoida tuntemuksiaan vapaasti ja tarjoaisi siten kritiikin mahdollisuuden. Katsoin jokapäiväisen raportoinnin olevan tarpeellista erilaisten päivän aikana mieleen tulevien ajatusten kuulemiseksi. Päiväkirja tuo myös esille naisten oman äänen ja antaa mahdollisuuden rakentaa omaa subjektiutta.

Suomalaisten naisten päiväkirjateksteistä antologian koonnut Suvi Ahola kirjoittaa, kuinka julkisuuden henkilöistä kirjoitetut kirjat, eräänlaiset muotokuvat, kertovat juuri nyt ihmisten kiinnostuksesta päiväkirjoja ja yksityishistoriaa kohtaan. Nykyisin tutkitaan myös enemmän arjen historiaa, niin sanottujen tavallisten ihmisten elämää, kuin ennen. Erityisesti se kiinnostaa naistutkijoita, mutta myös muita tieteenaloja. Ahola tulkitseekin, että monimutkaisessa maailmassa ja elämässä todellisuuteen tiiviisti liittyvät tarinat ovat alkaneet tuntua ihmisistä erityisen arvokkailta. Halutaan erottaa yhden ihmisen kohtalo ja tulkinta elämästä. (Ahola 1993, 13.)

Sosiaalitutkimuksessa päiväkirjoja on aineistona käytetty kuitenkin vain vähän. Aiheeseeni liittyviä tutkimuksia, joissa vastaavaa aineistonkeruutapaa olisi käytetty, en löytänyt. Anna Makkonen toteaa päiväkirjoja koskevassa artikkelissaan, kuinka lukuisat suomalaiset harrastavat kirjoittamista ja kuinka näistä kirjoittajista suuri osa pitänee myös päiväkirjaa jossakin vaiheessa elämäänsä. Hän ihmettelee, miten kenttä on melkein tutkimaton. (Makkonen 1993, 364.)

Kaunokirjallisuudessa päiväkirjat liittyvät usein omaelämäkertoihin, jolloin merkintöjä tarkastellaan usean vuoden ajalta, tarkoituksena kartoittaa henkilön elämänkulkua ja -käännepkohtia. Kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä luokiteltaessa päiväkirjat ja elämäkerrat mainitaankin usein samassa yhteydessä. Ne määritellään tiedonkeruutavoiksi, joilla pyritään ymmärtämään toimijoita heidän itsensä kirjoittamien kertomusten, tarinoiden ja muistelujen avulla.

Robson (1997) näkee päiväkirjan eräänlaisena itseohjattuna kyselylomakkeena. Se voi olla täysin strukturoimaton tai sisältää sarjan vastauksia tiettyihin kysymyksiin. Hänen mukaansa päiväkirja jättää suuren vastuun kirjoittajalle, minkä vuoksi se on tutkimusmenetelmänä altis ennakkoluuloille. Ongelma on sama kaikissa kyselyissä, joissa vastaaja tietää olevansa tutkimuksen kohteena. Vastaaja saattaa jättää asioita raportoimatta ja sievistellä vastauksiaan miellyttääkseen tutkijaa ja näyttääkseen itsensä paremmassa valossa. Tähän tulisi erityisesti kiinnittää huomiota, jos päiväkirja toimii ainoana tutkimusmetodina. (Emt., 254.) Tätä totuudellisuuden ongelmaa tarkennan seuraavassa kappaleessa.

Tutkimusta varten kerättyjen päiväkirjojen käyttö on käsittääkseni harvinaisempaa kuin niin sanottujen valmiiden päiväkirjojen käyttö. Tutkimusta varten kerätystä päiväkirja-aineistosta tulen esimerkkinä mainitsemaan Linda Bellin (2000) tutkimuksen, jossa tarkastellaan äitien ajankäyttöä perheen ja lastenhoidon suhteen. Myös Eeva Jokinen on tutkimuksessaan Väsänyt äiti (1997) käyttänyt yhtenä osana aineistoaan äitien kirjoittamia päiväkirjoja. Tekstit on hankittu kirjoituskilpailun sekä Suomen Kirjallisuuden Seuran päiväkirjakeräyksen kautta, joten niitä ei ole tutkimusta varten tuotettu. Muun muassa näiden tutkimusten avulla aion lähemmin tarkastella päiväkirjojen erityispiirteitä.

2.1.2 Menetelmän erityispiirteitä

Eurooppalaisten päiväkirjojen juuret ovat julkisissa asiakirjoissa, merelläkävijöiden, sotilaiden ja löytöretkeilijöiden muistiinpanoissa. Englantilaiset puritaanit, jotka vastustivat auktoriteetteja henkilökohtaisen uskon kysymyksissä, kehittivät päiväkirjasta ankaran itsetutkiskelun menetelmän. Julkaistut päiväkirjat toimivat hengellisenä kirjallisuutena, mutta myös myöhempien päiväkirjanpitäjien mallina. Varhaisissa päiväkirjoissa keskitytään päivittäisten tapahtumien kirjaamiseen. Yksityisiin tunteihin ja intiimeihin asioihin keskittyminen yleistyi vasta 1800-luvun lopun ja 1900-luvun päiväkirjoissa. (Makkonen 1993, 362–363.)

On esitetty, että päiväkirja olisi nimenomaan naisille ominainen kirjoittamisen muoto. Arkitiedon perusteella näin voisi hyvinkin väittää, vaikka asiaa ei Suomessa juuri ole tutkittu. Makkonen katsoo asiaa naisten olosuhteista käsin: päiväkirja ja kirja tarjosivat väylän kirjalliseen ilmaisuun, kun julkisuuden kynnys oli naisille korkea. Hän näkee päiväkirjan sopeutumisen ja kapinan välineenä, toisaalta myös naisen omana, yksityisenä tilana. (Emt., 373–374.) Päiväkirjan kirjoittaminen juuri naisille ominaisena ei kuitenkaan ole tutkimukseni olennainen teema. Merkityksellisempää on huomata, kuinka naiset (yhtä hyvin myös miehet) käyttävät päiväkirjaa itsensä ja minuutensa pohtimiseen.

Jokinen (1997, 140) määrittelee päiväkirjan metaforiseksi ja konkreettiseksi tilaksi, kirjoittajan “omaksi huoneeksi”. Äidit näyttävät Jokisen mukaan käyttävän kirjoittamista luodakseen kuvitellun intersubjektiiivisen tilan, kiinnipitävän ympäristön, jossa he voivat lohduttautua, kun ketään konkreettista lohduttajaa ei ole. Aikuiset tarvitsevat lasten tavoin kiinnipitävää ympäristöä ja tarvetta tulla toisten hyväksymäksi ja tunnistamaksi. Kiinnipitävän ympäristön elementtejä ovat tiettyyn aikaan ja paikkaan kiinnittyvät kulttuuriset merkitykset ja arvostukset. Aikuisuudessa päiväkirja voi olla keino tunnistaa noita toisia ääniä, ei-minua -ääniä, tapoja olla rajalla, synnyttää ja tuottaa objekteja. Päiväkirja kiinnipitävänä ympäristönä on siten eräänlainen transitionaaliobjekti, siirto-objekti, kuten lapsilla tyypillisesti lelu tai rätti. (Emt., 142–143.)

Konkreettisesti Jokisen analysoimissa teksteissä päiväkirja kiinnipitävänä tilana näkyi esimerkiksi kirjoittajan tutkiessa millainen minä olen, millaisena mieheni minua ehkä pitää ja miltä näytän muiden silmissä. Hän tiivistääkin, kuinka päiväkirja on tapa tunnistaa itse itsensä päiväkirjaan kirjoitetun tekstin avulla. Tekstillä on yksi tai useita kuviteltuja lukijoita, jotka voivat tunnistamista tehdä. Tekstin tukevat (tai horjuttavat) ”toiset” voivat olla myös kulttuurisia, tiedostettuja tai tiedostamattomia representaatioita, Jokisen tapauksessa äidin representaatioita. (Emt., 150, 154.)

Oletan, että myös omassa tutkimuksessani päiväkirjat ovat toimineet eräänlaisina lohduttautumisaikoina ja oman itsen tarkastelun tiloina. Vaikka aika olikin lyhyt, saattoi kirjoittaminen ainakin hetkellisesti olla terapeutista. Päiväkirjan merkityksellisyys tuottajilleen ja ylipäätään kirjoittajien suuri rooli tutkimusaineiston tuottamisessa nostavat nähdäkseni tutkittavat objektin asemasta tutkimuksen kanssasubjekteiksi.

Paitsi kiinnipitävänä ympäristönä liittyen tiettyyn elettyyn aikaan, päiväkirjaan sisältyy myös muita ajallisia elementtejä. Jokisen aineistossa kirjoittamiseen liittyi syklisiä (jaksottaisia ja toistuvia), eräänlaisia monumentaalisia (ihmisiä tiedostamattomilla tavoilla yhdistäviä) sekä lineaarisia aikayhteyksiä. Lineaarinen aikayhteys on tunnetuin ja tunnustetuin: käsitys ajasta suunnitelmana, päämääräisenä, eteenpäin ja tulevaisuuteen suuntautuvana tapahtumien kulkuna. (Jokinen 1997, 34.) Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen mahdollistaa näiden eri aikayhteyksien lomittamisen. Päiväkirjan kirjoittaminen on usein syklistä, toistavaa ja koskettaa monumentaalisiksi käsitettäviä asioita, tunteita ja suuria kokemuksia. Se edellyttää myös kielenkäyttöä, mikä on jo sinänsä lineaarista. (Emt., 152.)

Linda Bell (2000) on perhettä ja lastenhoitoa koskevassa tutkimuksessaan käyttänyt tutkimusta varten kerättyjä päiväkirjoja. Siinä hän pyysi äitejä pitämään kirjaa ajallisesti päivän erilaisista tapahtumista, lastenhoitojärjestelyistä ja partnerin töihin lähtö- ja töistä tuloajoista. Bell korostaa päiväkirjoja käyttävissä tutkimuksissa seuraavien asioiden nousevan olennaisiksi: huomioida ajasta, yleisestä ja yksityisestä sekä näiden teemojen väliset sisäiset suhteet. (Emt., 72.)

Bell mainitsee esimerkkeinä useita tutkimusta varten kirjoitettuja päiväkirjoja, joissa aika nousee keskeiseksi teemaksi: terveysalalla tehdyt tutkimukset henkilön suhtautumisesta tiettyyn sairauteen tai hoitomuotoon, kulutuskäyttäytymisen tai lapsen kanssa vietetyn ajan kirjaaminen tai ruokavalion raportoiminen. (Emt., 73.) Ajankäytön mallien etsiminen ei kuitenkaan ole tarkoitukseni oman aineistoni suhteen, joten aikaa ei ole tästä näkökulmasta syytä käsitellä tämän enempää.

Sen sijaan yleisen ja yksityisen tematiikkaan kannattaa kiinnittää huomiota. Bell huomasi vaikeuden tulkita ja luokitella aineistosta sitä, mikä on yksityistä ja henkilökohtaista ja sitä, mikä enemmän yleistä, laajempiin diskursseihin kuuluvaa. Hänen mielestään päiväkirjamateriaalin avulla pystytään vain heikosti selvittämään jokaiseen naiseen sovellettavissa olevia yksityisiä merkityksiä. Jokainen tutkimusmetodi vaikuttaa siihen, miten avoimesti tutkittavat ilmaisevat itseään. Bellin verratessa haastattelua ja kirjoitettua kommunikaatiota hän tulee siihen tulokseen, että kirjoitettaessa tekstiä luettavaksi muille yleiset selitykset henkilökohtaisille kokemuksille voivat tuntua tarpeellisilta. Kannattaakin miettiä, vähentääkö päiväkirjan kirjoittaminen kontrollia verrattuna haastatteluun vai lisääkö se sitä. Bellin mukaan tavat voisivat täydentää toisiaan. (Emt., 79.)

Miten voidaan erottaa yksityiset merkitykset yleisistä? Se ei ole nähdäkseni mahdollista, koska rakennamme maailmaamme vahvasti molempien vuorovaikutuksella. Voisi myös lähteä filosofoimaan siitä, miten ylipäätään voi olla olemassa henkilökohtaisia kokemuksia ennen ulkomaailman merkitystenantoja. Bell (2000, 84) näyttää turhaan takertuvan myös päiväkirjojen totuudellisuuteen. Diskurssianalyysin ja postmodernismin viitekehyksestä katsoessani totuudellisuuskysymys ei ole olennainen. Yhtä oikeaa totuutta tai todellisuutta ei ole, sillä niitä jatkuvasti rakennetaan ja tuotetaan puheen (tekstin) avulla. Todellisuuksia tai identiteettejä on monia rinnakkaisia, ja ne kiinnittyvät ulkomaailman merkityssysteemeihin.

Vilkko (1997, 91) kiinnittää omaelämäkertatutkimuksessaan myös huomiota tähän subjektiivisen dokumentin problematiikaksi kutsumaansa asiaan. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa omaelämäkertaa on pidetty useimmiten sosiaalishistoriallisena dokumenttina, jolloin painopiste on ollut elämässä, kerrotussa

reaalihistoriassa. Jos oletetaan, että esitetyt asiat heijastavat yhteiskunnallista objektiivista todellisuutta, omaelämäkerta on altis subjektiivisuuden kritiikille. Sen sijaan, kun omaelämäkertoja tarkastellaan teksteinä ja kulttuurituotteina, painopiste siirtyy eletyn ja koetun kuvaukseen. Tuolloin huomioidaan, että kertomus elämästä ei ole tapahtuneen suora heijastus, vaan elämäntapahtumista tehty konstruktio, jonka yksilö muokkaa kulloiseenkin tilanteeseen sopivaksi. Elämäntarina ei ole oikeasti ”tapahtunut”, se ei ole toteutunut reaali maailmassa, pikemminkin tarinan voi sanoa tapahtuvan sille, joka sitä kertoo. (Bruner 1987 Vilkon 1997, 91–92 mukaan.)

Yksilö- ja tilannesidonnaisuutensa lisäksi omaelämäkerta on kuitenkin vahvasti kulttuurisidonnainen. Elämä kerrotaan kullekin kulttuurille ominaisella tavalla, ja elämän kuvat ovat tietyn yhteiskunnan kuvia. Omaelämäkerta ei suoraan heijasta elämää, mutta sen voi olettaa heijastavan vallitsevia teorioita mahdollisesta elämästä. Yhteiskunta on näin kertomuksessa. (Emt., 91–92.)

Edellisen pohjalta en oleta löytäväni aineistostani totuutta tai puhtaasti henkilökohtaisia merkityksiä, vaan erilaisia todellisuuden rakentamisen ja merkityksellistämisen tapoja, joihin ovat vaikuttaneet ulkomaailman diskurssit. Naisen ruumiillisuuden ja ulkonäön ollessa kyseessä diskurssit ovat erityisen vahvoja ja löydettävissä on todennäköisesti hegemonisiakin (hallitsevia) diskursseja.

2.1.3 Kehopäiväkirjojen keruu ja luotettavuus

Robson (1997, 255) huomauttaa, että päiväkirja metodina vaatii yhtä tarkan etukäteissuunnittelun kuin mikä tahansa muu kysely. Hänen mukaansa päiväkirja houkuttaa, koska pinnallisesti katsottuna näyttää siltä, että sen avulla saadaan vaivattomasti kerättyä huomattava määrä tietoa. Robson painottaa myös yhteistyön tärkeyttä. Päiväkirjan kirjoittajan on tiedettävä, mitä hänen on tehtävä, miksi ja milloin. (Emt., 254.)

Viisi naista kehopäiväkirjaa kirjoittamaan valitsin tuttavapiirini nuorista naisista. Katsoin, että tutkimuskohteiden hankkiminen näin läheltä oli helpointa ja varmintä. En näe henkilökohtaista suhdettani tutkittaviin ongelmallisena, vaan esimerkiksi

yhteistyön ja yhteydenpidon kannalta pelkästään positiivisena asiana. Tiedostan kuitenkin, että analyysi saattaa vaatia jossain määrin erityistä rohkeutta ja objektiivisuutta. Toisaalta diskurssianalyysin vakiintuminen analyysitavakseni tarkoitti sitä, että keskityn analysoimaan nimenomaan tekstejä, niiden ilmentämiä ja rakentamia tiloja, enkä ihmistä niiden takana. En yritä päästä kirjoittajien mielen sisään, vaan teksti on jo arvokasta ja informatiivista sinänsä.

Arvelin myös aluksi, että asioita tullaan varmasti sievistelemään tai jätetään kertomatta, sillä tutunkaan ei haluta tietävän kaikkea. Tämä liittyy jo aiemmin tässä luvussa käsittelemääni totuudellisuuden ongelmaan, joka vaikuttaa enemmän tai vähemmän kaikissa tutkimusmenetelmissä, joissa tutkittava tietää olevansa tutkimuksen kohteena. Tuntemattomien henkilöiden valinta ei siis sekään takaa ehdottoman aitoja ja rehellisiä vastauksia tai objektiivisuutta. Laadullisessa tutkimuksessa, erityisesti naistutkimuksessa, on viime aikoina tunnustettu puhtaan objektiivisuuden olevan harhaa.

Tutkija vaikuttaa aina jollain tavalla tutkittaviinsa sekä tutkimuksensa etenemiseen tekemiensä valintojen kautta. Näiden valintojen tiedostaminen ja raportoiminen takaavat laadullisen ja varsinkin diskurssianalyttisen tutkimuksen objektiivisuuden. Tutkimuksella nähdään voivan tuottaa vain osittaisia tarinoita todellisuudesta: tutkimuskin on vain eräs konstruktio maailmasta (Jokinen & Juhila 1991, 45). Tutkimuksessa sosiaalisen todellisuuden rakentamisesta tavoitteeksi voidaan asettaa se, että tutkimustulos voidaan tarvittaessa rekonstruoida. Tutkimuksessa tehdään aina valintoja useiden eri ratkaisuvaihtoehtojen välillä, ja tehdyt valinnat on kyettävä perustelemaan. (Emt., 47.) Tarkka raportointi antaa lukijalle välineet arvioida, onko tutkijalle muodostunut kuva tutkittavasta asiasta lukijan kannalta uskottava (Kiviniemi 2001, 82).

Tutkimuksestani kerroin alustavasti kirjoittajille jo hyvissä ajoin. Varsinaiset tarkat ohjeet päiväkirjan kirjoittamiseen lähetin sähköpostitse huhtikuun 2002 alkupuolella (liitteissä lähettämäni kirje). Pidin myös itse päiväkirjaa viikon ajan osatakseni ohjeistaa oikealla tavalla. Ohjeissa pyysin etukäteen miettimään yleisesti omaa suhdetta kehoon sekä tilanteita, joissa siihen liittyvät ajatukset ovat mahdollisesti päivän aikaan esillä. Tarkemmat esimerkkikysymykset varsinaista kirjoittamista

varten olivat: ”*Missä tilanteissa ruumiillisuutesi tulee esiin ja minkälaisia ajatuksia tilanteisiin liittyy (esimerkiksi vaatteet, ruoka, liikunta...)? Millaisia ajatuksia ruumiin eri olotilat ja tunteet herättävät? Tyytyväisyys/tyytymättömyys omaan kehoon?*” Halusin naisten kirjoittavan mahdollisimman vapaasti, pohdintaa ja tajunnanvirtaa, joten rohkaisin siihen erikseen mainitsemalla. Kirjoittamisviikon he saivat valita itse. Kaikki päiväkirjat olin saanut joko postitse tai suoraan käteen toukokuun 2002 lopulla.

Tutkimusmetodini nimessä ja saatekirjeessä käytän ruumis-sanana lisäksi myös sanaa keho. Näin siksi, että suomen kielessä se liitetään yleisemmin elävään ja elossa olevaan ihmiseen. Ruumis voi olla joko elävä tai kuollut, mutta siihen liittyy vahva konnotaatio kuolemasta. Muussa tekstissä käytän pääosin sanoja ruumis tai ruumiillisuus, koska ne ovat vakiintuneita käsitteitä feministisessä tutkimuskirjallisuudessa. Ronkainen (1999, 45) ei tee tiukkaa käsitteellistä erottelua sanojen välille, vaikkakin hänen mielestään keho-sana assosioituu luontevammin henkilökohtaiseen ja elämykselliseen. Ruumis-sanaa on sopivampi käyttää silloin, kun on kyse enemmän etäännytetystä ja esineellisestä ruumiillisuudesta tai toisen ruumiista.

Kirjoittajat ovat iältään 21–26-vuotiaita. Suurin osa on korkeasti koulutettuja tai kouluttautuvia. He asuvat pohjoisessa, Länsi- ja Keski-Suomessa, mutta ovat kaikki kotoisin Pohjanmaalta. Kaikki pyytämäni naiset olivat kiinnostuneita aiheesta ja suostuvalaisia osallistumaan tutkimukseen, vaikka muutamat kauhistelivatkin etukäteen omaan ruumiiseen liittyvien asioiden paperilla näkemistä. Mahdollisia kirjoitettavia asioita naurettiin jo etukäteen ja omaa ruumista pistettiin vähän halvallakin. Omaan ruumiiseen liittyvät ajatukset tiedostettiin siis jo etukäteen melko tarkkaan.

Robsonin (1997, 254) mukaan päiväkirjaa tutkimusmetodina käytettäessä etukäteen tulisi tietää, miten siihen sisällytettävät asiat ovat yhteydessä tutkimusongelmiin sekä analysointitapa. Omassa tutkimuksessani en voi näin sanoa tapahtuneen. Diskurssianalyysi löytyi analysoinnin avuksi vasta kun olin lukenut päiväkirjatekstejä läpi useaan kertaan, ja tarkat tutkimusongelmat muotoutuivat vasta tämän myötä. Kiviniemen (2001, 69–70) mukaan tutkimusongelma ei välttämättä ole

tarkasti ilmaistavissa tutkimuksen alussa, vaan se täsmentyy koko tutkimuksen ajan. Hän puhuu erilaisista johtoaajatuksista tai johtolangoista, joiden varassa ratkaisuja tehdään.

Ennen aineistoni keräämistä olin teoriataustaa lukemalla rajannut ruumiillisuudesta mielenkiintoni kohteeksi kokemuksellisen puolen ja miettinyt, miten nämä kokemukset saisin kirjoitusten avulla selville. Diskurssianalyysi antoi kuitenkin uudenlaisen lähestymistavan, kun painopiste siirtyi kokemusten kuvaamisen tarkastelusta kokemusten rakentamisen ja rakentumisen tarkasteluun. Koska halusin alun perinkin tutkia juuri refleктоituja kokemuksia eli merkityksiä, joita kirjoittajat antoivat kokemuksilleen, painotus löytyi helposti todellisuuden rakentamisesta.

Omasta ruumiista kirjoittaminen on arkaluonteista ja intiimiä. Luonnollisesti tällaisessa tilanteessa anonymiteetti takaa kirjoittamisen vapauden ja eettisyyden. Mainitsin saatekirjeessä tiedostavani asian arkaluonteisuuden, ja samalla toivoin naisten kirjoittavan mahdollisimman avoimesti ja rehellisesti. Täten pystyisin helpommin tavoittamaan kirjoittajien kertomat asiat sellaisina kuin he itse olivat ne tarkoittaneet. Painotin tässä yhteydessä juuri anonymiteettiä eli kerroin, etten tule tutkimuksessani käyttämään kirjoittajien oikeita nimiä enkä myöskään heidän kirjoituksiaan muuhun kuin tutkimustarkoituksiin. Tutkimuksessani tekstikatkelmien perässä näkyvät nimet ovat siis peitenimiä.

2.1.4 Tekstin käsittely

Yhtä lukuun ottamatta kaikki päiväkirjat oli kirjoitettu käsin, joten ennen analyysiä tekstit oli kirjoitettava ja tallennettava koneelle. Tekstien siirtäminen tapahtui täysin alkuperäisessä muodossaan, mahdollisine kirjoitusvirheineen, puhekielisyyksineen ja murreanoineen. Myös huomion herättäjät, alleviivaukset, isot kirjaimet ja hymiöt on tallennettu. Periaatteena on se, että pienetkin yksityiskohdat saattavat kertoa jotain oleellista, esimerkiksi hymiöt positiivisesta suhtautumisesta asiaan, painotukset usein tunteista tai asioiden arvottamisesta. Puhekielisyys on antanut vapauden ilmaista persoonallisesti, omalla tyylillä, mikä on varmasti helpottanut asioista kirjoittamista ja auttaa siten myös osaltaan niiden analysointia. Samaan murrealueeseen

kirjoittajien kanssa kuuluminen sekä samantyyppisen sanaston käyttäminen helpottaa tekstien ymmärtämistä ja lisää siten luotettavuutta. Päiväkirjat ovat pituudeltaan kahdesta kahdeksaan tulostettua sivua.

Analyysitavastani johtuen teksti tulee sisältämään paljon suoria lainauksia aineistosta. Näytteiden tarkoituksena on antaa lukijalle mahdollisuus seurata analyysin kulkua. Näissä ja muissa suorissa sitaateissa käytän yleisiä lainaamisen periaatteita. Lyhyempi lainaus on lainausmerkkien sisässä (” - ”), pitkä suora lainaus on sisennetty vasemmasta reunasta ja lisäksi kirjoitettu pienemmällä kirjasintyypillä. Sisentäminen jo osoittaa, että kyseessä on suora lainaus, joten lainausmerkkejä ei lisäksi tarvita. Poisjätöt on merkitty kahdella peräkkäisellä ajatusviivalla (--). Kolme peräkkäistä pistettä eivät siis kerro sanojen poisjättämisestä, vaan päiväkirjan kirjoittajan keskenjääneestä ajatuksesta. Jos on ollut tarpeen lisätä lainaukseen sana tai selventää esimerkiksi pronomini viittausta tai murreilmausta, se on merkitty hakasulkeisiin [- -].

Suoran lainauksen perässä on aina lähdeviite, joko edellä olevassa tekstissä tai yleensä sulkeissa lainauksen perässä (aineistolainauksissa kyseisen päiväkirjan kirjoittajalle keksimäni nimi). Yksittäiset lainatut sanat tai ilmaukset aineistosta on kirjoitettu kursivoiden. Kirjoittajien nimien lisäksi myös kaikki päiväkirjateksteissä mainitut henkilöiden nimet on muutettu kirjoittajien henkilöllisyyden suojaamiseksi. Kaupungeille tai maille en lähtenyt keksimään peitenimiä, vaan korvaan ne ilmaisuilla tässä kaupungissa tai ulkomailla.

2.1.5 Tekstin luonne

Lajityyppinä päiväkirja on usein asetettu vastakkain omaelämäkerran kanssa. Omaelämäkerta olisi lineaarinen ja konventionaalinen selviytymistarina, kun taas päiväkirjan on nähty vastustavan lineaarisuutta, tapoja ja muotoja. (Jokinen 1997, 148.) Päiväkirjan teksti on omaehtoisinta kaikista kirjoittamisen muodoista. Kirjoittajan ei tarvitse tähdätä ilmaisullisesti ja tyyllillisesti moitteettomaan tekstiin. Tärkeämpää on löytää itselleen oikeat sanat ilmaistakseen ajatuksensa ja tunteensa

henkilökohtaisesti mielekkäästi ja ajankohtaisesti kussakin tilanteessa ja elämänvaiheessa. (Johansson 1984, 74.)

Analysoimani päiväkirjat sisälsivät monia tasoja, ja ne olivat yllättävän samankaltaisia. Etukäteisohjeistus selittää tätä osaltaan, mutta ei kokonaan. Katsonkin tavoittaneeni pienen palan naisia yhdistävää kulttuuria. Tekstejä voisi luonnehtia analyttisiksi, tiedostaviksi ja kriittisiksi (sekä itseä että ympäristöä kohtaan). Suuri kriittisyys itseä kohtaan saa päiväkirjat näyttämään melko negatiivisilta. Kirjoittajat huomaavat tämän itsekkin.

Lieneekö peruja negatiivissävytteisestä maailmankatsomuksesta, vai mistä, mutta huomaan, että tähänkin päiväkirjaan olen kirjannut lähinnä vain negatiivisia tunteuksia ja ajatuksia fyysisestä minästäni. (Suvi)

--MIKSI näkee itensä mahdollisimman negatiivises valos, vaikka valituksen aihetta olis vain vähän jos ollenkaan?! Kas, siinä pulma. (Siiri)

Naiset ovat hyviä ja sujuvia kirjoittajia, joten lukukokemuksena tekstit olivat varsin miellyttäviä. Kirjoittamisessa ei ole pyritty täydelliseen kieleen, vaan kaikki ovat kirjoittaneet omalla tyylillään. Kynän on annettu kulkea ajatusten virratessa, ja siksi tekstit sisältävätkin keskeneräisiä ajatuksia (osoitettuna kolmella pisteellä), puhekielisyyttä ja murretta. Tekstit olivat mainitsemastani negatiivisuudesta huolimatta myös itseironisia, liioittelevia ja humoristisia. Niitä ensimmäisiä kertoja lukiessani sainkin monesti nauraa ihan ääneen (kaikella kunnioituksella kirjoittajia kohtaan). Naisten puheeseen ruumiistaan liittyy selkeästi itsensä mollaaminen, niin sanottu läskipuhe, joka sisältää liioittelua ja huumoria. Päiväkirjoissa omasta ruumiista puhuttiin *löllyvinä reisinä, hyllyvinä alli paasikivinä, mahamakkaroina, leveänä perseenä* tai yleensä vain *pursuilevana*. Olo saattoi välillä olla *kuin makkaralla nakin kuorissa*, peilistä saattoi näkyä *turvonnut tyyppi* tai makkarareisien takia sammakko. Pullakin tuntui joskus *kloonautuneen kymmenkertaiseksi löllöksi ympäri reisiä*. Kirjoituksissa käytettiin siis rikkaasti kielikuvia.

Teksti syntyy kirjoittajan ja hänen lukijaodotustensa vuorovaikutuksen tuloksena. Kirjoittaessa pyritään käyttämään ymmärrettäviä kulttuurisen kerronnan malleja ja kieltä. Kulttuuriset kielikuvat tekevät kokemuksista yleisiä ja liittävät ne osaksi

kulttuurista kokemusta. Ne sekä kommunikoivat lukijan kanssa että vastaavat kirjoittajan kulttuurista kokemusta itsensä ilmaisemisesta. Kulttuuri ei silti yksin kuljeta kynää vaan kirjoittaja tekee tiedostaen tai tiedostamattaan sanastoa koskevia valintoja, jolloin kielikuvat voidaan nähdä myös persoonallisina sanavalintoina. (Vilkko 1997, 137, 140.) Läskipuheeseen liittyvät kielikuvat tekee mielenkiintoiseksi se, että ne ovat sidoksissa sukupuoleen, naisten yhteiseen kulttuuriin. Vastaavia sanoja tai sanontoja ei varmasti voisi löytää miesten kehopäiväkirjoista.

Vaikka päiväkirjan kirjoittamisen muoto on yksityinen, kirjoittajaa ohjaavat perinne, päiväkirjan tavat ja sopimukset, olipa hän tietoinen niistä tai ei. Jokainen varmasti tunnistaa tavan aloittaa kirjoittaminen sanoilla ”Rakas päiväkirja”. (Makkonen 1993, 364.) Muiksi konventioiksi voisi määritellä rehellisyyden, tunteellisuuden ja tunteiden purkamisen. On tuotu esille, että päiväkirjoille olisi tyypillistä nimenomaan äärimmäisten tunteiden kirjaaminen. (Jokinen 1997, 149.)

Päiväkirjan lehdille kirjoitetaan usein erilaisista tuntemuksista, mihin myös omia kirjoittajiani kehotin. Saatekirjeessä pyysin heitä miettimään minkälaisia ajatuksia ruumiin eri olotilat ja tuntemukset herättävät. Tuntemukset voidaan erityisen selkeästi liittää ruumiiseen. Ruumiin tuntemukset herättävät tunteita ja ajatuksia ja myös tunteet ja ajatukset voivat näkyä ruumiillisina reaktioina. Käsitettä on syytä selittää tarkemmin.

Jokinen tarkoittaa tuntemuksella lähes samaa kuin tunteella (emotion). Perinteisten tunteiden, vihan, onnellisuuden, syyllisyyden ja häpeän, lisäksi hän luokittelee tuntemuksiin esimerkiksi kosketuksen kaipuun, yksinäisyyden, kiireen tunnun ja itkettämisen. Tuntemukset ovat sekä ruumiillisia että mielellisiä ja älyllisiä tapahtumia. Tiedostamattomia mielellisiä, ruumiillisia ja jopa älyllisiä haluja on varmasti olemassa, mutta niitä Jokinen ei kuitenkaan nimitä tuntemuksiksi. Tuntemukset ovat juuri rajalla, juuri tiedostetuiksi, kirjoitetuiksi, tunnistetuiksi tulleita. Tuntemukset ovat sekä yksilön sisäisiä että yksilöiden välisissä suhteissa syntyviä. Molempia organisoi yhteinen kieli. Kun yksilö kirjoittaa tuntemuksen, se samalla kirjoittuu: ympäröivät diskurssit (laki, lääketiede, perheinstituutio) määrittävät tuntemusta. Nimetessään tuntemuksen kirjoittaja määrittelee ruumiinsa paikan tilassa ja ajassa. (Jokinen 1997, 25–26.)

Tunteet ja tuntemukset, jotka Jokisen tavoin melkein samaistan laajentaen samalla perinteisten tunteiden skaalaa, liittyvät keskeisesti päiväkirjojen puheeseen ruumiista.

--tuntuu tosi lihavalta. (Anna)

--heti jos syö jotain rasvaista tai makeaa, tulee paksu olo. (Karoliina)

--musta tuntui että perse levisi heti vaikka kuinka. (Anna)

Läskipuheen liioittelusta ja voimakkaiden, räikeiden sanojen käytöstä päättelen, että tunteet ovat paikoin hyvinkin kiihkeitä. Kiihkeys näkyy aineistossani myös huutomerkkeinä, suurina kirjaimina ja alleviivauksina. Tunteista kerrotaan, kun puhutaan epätoivoisesta olostaan vaatteiden suhteen, suuttumuksesta kontrollin pettäessä (*prkl.*), huonosta omatunnosta, heikkouden tunteesta ruuan edessä, pettymyksestä ja häpeästä omaan vartaloon, saamattomuudesta liikkua, kateudesta toisen vartaloa kohtaan. Tunteet ovat mukana myös kun psyykataan itseä säännöillä ja lupauksilla pysyä kurissa. Seuraavassa on esimerkkejä tunteellisuudesta Vilman päiväkirjassa:

Minua hermostuttaa naiset, jotka tekevät kaikkensa ollakseen fyysisesti miehiä miellyttäviä.

Kun yrittää olla laihiksella, tulee koko ajan miettineeksi ruokaa. Hirveetä kidutusta--.

Ärsyttää kun sitä ostaa vaan sellaisia vaatteita, jotka on in, vaikka ne ei sopiskaan mulle.

Ei kriisejä!

Rehellisyydestä ja luottamuksesta lukijaa kohtaan aineistossani kertoo jo se, kuinka naiset kirjoittavat henkilökohtaisista ruumiin tuntemuksistaan, jakavat ajatukset ja tunteet, jotka voivat vaikuttaa vähän naurettaviltakin. Rehellisiä ollaan, kun tunnustetaan sortuminen ruokaan ja kiellettyihin herkkuostoksiin tai liikunnasta lintaaminen.

Päiväkirjan peruskysymyksiä ovat: Mitä minulle tänään tapahtui? Mitä minulle kuuluu? (Makkonen 1993, 371.) Päiväkirjaan ei kuitenkaan tarvitse kirjoittaa aina uutta ja tuoretta sanomista, eikä se vaadi kehittymistä tai mielenkiintoista juonta. Päiväkirja ei kiellä jankuttamista, vaan kirjoittaja voi toistaa samoja asioita päivästä tai vuodesta toiseen. (Jokinen 1997, 151–152.)

Useina päivinä toistuvia asioita päiväkirjoissa ovat esimerkiksi mitä on tänään syönyt, onko liikkunut, vaateongelmat, laihduttaminen, tasapaino ja sortuminen herkutteluun. Sen hetkiseen elämäntilanteeseen liittyvät asiat painottuvat luonnollisesti kirjoituksissa. Eräs nainen etsi kirjoitusjakson aikana erityisen tiiviisti vaatteita tulevaa lomamatkaa varten, toinen intoutui pitämään kirjaa syömistään ruuista, yksi tasapainotti viikonlopun syömistään viettämällä paasto-aiheista viikkoa yrittämällä syödä mahdollisimman kurinalaisesti. Päiväkirjat eivät kuitenkaan kerro pelkästään poikkileikkausta tietystä tilanteesta. Aineisto on viikon kestävä jatkumo, mikä osoittaa, kuinka tietyt asiat ovat mielessä jopa päivittäin.

Vaikka päiväkirjat ovat tässä ja nyt -elämästä kirjoitettuja selvityksiä, ”pysäytyksiä”, löysin niistä jonkun verran myös elämäkerrallisen kerronnan piirteitä. Vilko (1997) löysi analysoimistaan elämäkertoista selkeän orientaatio-jakson ja muusta kerronnasta tyyliltään poikkeavan päätäntäjakson. Orientaatio-jaksossa kirjoittaja tavallaan ”kättelee” lukijaa johdattaen ja perehdyttäen häntä kertomuksen vaiheisiin. Lopetusjaksoissa omaelämäkerturit kokoavat ajatuksiaan ja sanomisiaan yhteen, puhuvat elämästä yleensä sekä arvioivat elämänsä kuvailemalla vielä itseään lukijalle vakavaan, lähestulkoon juhlalliseen sävyyn. (Emt., 135–136.)

Uuden päiväkirjan täyttäminen saatetaan aloittaa tai täysinäinen lopettaa kokoavin sanoin. Aineistoni päiväkirjoissa elämäkerralliset piirteet kertovat selkeästi lukijan huomioonottamisesta, tarinalla on ikään kuin alku ja loppu. Orientaatio saattaa näkyä muutamien lausein kerrottuina faktoina oman vartalon mittasuhteista, epäkohdista tai suurimmista tarkkailun kohteista.

Olen fyysiseltä olemukseltani melko tyytyväinen itseeni. Ainoat suuremmin häiritsevät asiat ovat kaksoisleuka ja maha. Niihin kerääntyy ensiksi kaikki läski. Pituus-paino-suhde on ok 168-60, (on ollut kyllä joskus parempikin). (Vilma)

Eräs nainen kirjoitti päiväkirjan alkuun pienen tarinan laihdutushistoriastaan ja tämän hetkisestä tilanteestaan painon suhteen. Kokoavat lopetusjaksot tai -lauseet näkyivät vieläkin selkeämmin:

Pannaan tähän loppuun vielä kysymys, että WARUM [miksi]? Sama vastaus ku tälläämiseen, yleensä, eli että EI miesten vaan ITSEN takia...vaikka täs se pitää paremminki paikkansa, ku ei se ruumis vain näy vaan myös tuntuu ja koko ajan. Pieniki extraravinto tuntuu heti ällöttävänä ulokkeena tuos reides tai mahas.

Taistelu jatkuu... (Siiri)

Nämä asiat on iskostuneet niin syvälle naisten päähän, että miltä pitäisi näyttää ja kuinka pitäisi olla, että alitajuisesti koko ajan, kaikissa tilanteissa miettii jotain. Ainahan nyt sentään vähintään tukka on huonosti!

Pitäis varmaan muuttaa tällästä ajattelutapaa ja päästä irti ikuisista kauneusihanteista.

Mutta.... (Vilma)

Tuskin sitä vaan koskaan hyväksyy omaa vartaloaan, riippumatta siitä millainen se on.
(Anna)

Loppukatkelmissa arvioidaan vielä kokoavasti suhdetta omaan vartaloon. Siiri etsii kokoavaa vastausta, ja toteaa (todistelee) kaiken tapahtuvan vain itseä varten. Puhutaan oikeastaan naisista yleensä, joten arviointi kohdistuu samalla myös yhteiskuntaan ja elämään yleensä. Katkelmien sävy on melko vakava ja lannistunut. Tunnistetaan kyllä kierot kauneusnormit, mutta samalla todetaan voimattomuus niiden edessä. Loppulausahdukset suuntautuvat tulevaisuuteen, jossa ei nähdä tapahtuvan suuria muutoksia asian suhteen. *Tuskin sitä vaan koskaan--*, *Pitäis varmaan muuttaa tällästä ajattelutapaa ja päästä irti ikuisista kauneusihanteista.* *Mutta...., Taistelu jatkuu....*

2.1.6 Kirjoittava subjekti

Naistutkimuksellisesta näkökulmasta katsottuna päiväkirja tuo esille naisten oman äänen ja korostaa siten naisia puhuvina subjekteina. Puheen (kirjoittamisen) avulla naiset voivat luoda tilaa tietävinä subjekteina, totuuden ja kulttuurin tuottajina. Yhteiskunnallisena liikkeenä feminismi on pyrkinyt vahvistamaan naisten toimijuutta purkamalla "toiseutta", vaatimalla naisille asemaa subjekteina sekä etsimällä uusia subjektiuden muotoja (Koivunen & Liljeström 1996, 11). Se on kritisoinut valtavirtatiedettä sukupuolisokeudesta: miten miehisuus on asetettu ensisijaiseksi normiksi ja suljettu naiset tiedon tuottamisen ulkopuolelle (emt., 15).

Postmodernismiin liittyen feminismi kyseenalaistaa tieteen tekemisessä ehdottoman objektiivisuuden, jonka mukaan on olemassa yksi tosi ja todellinen, havait sijasta riippumaton maailma. Samoin kritiikin kohteena on autenttinen subjekti, joka pääsee käsiksi todellisuuden rakenteisiin yksilönä, irrallisena historiasta, ideologioista ja instituutioista (myös sukupuolesta). (Matero 1996, 253; Alcoff & Potter 1993, 1-3.)

Pyrin tutkimuksellani nostamaan esille naisten arkipäivän ruumiillisuuteen liittyviä merkitysjärjestelmiä, jotka tuottavat ja rakentavat erilaisia subjekteja. Kososen (1996, 187) mukaan nykyiset subjektiteoriat eivät tunnusta ajatusta autenttisesta ja ehjästä naiseudesta. Sen sijaan korostetaan kulttuurisia, sukupuolisia ja rodullisia tapoja, joilla naissubjektit rakentuvat. Myös hän liittää subjektin problematisoinnin osaksi antihumanistista, postmodernia ajattelua. Siinä ajatus eheästä minuudesta ja itseään tietoisesti ohjaavasta subjektista on korvattu teorialla hajonneesta tai jakautuneesta subjektista. (Emt., 181–182.)

Subjektiuden rakentumisessa painotetaan kielen ja diskursiivisten tai merkittävien käytänteiden todellisuutta rakentavaa luonnetta. Minuudellamme ei enää nähdä olevan tiettyä autenttista ydintä, eikä sen nähdä perustuvan vakiintuneille persoonallisuuspiirteille. Minän rakentumista luonnehtii kontekstuaalisuus ja tilanteisuus. (Ronkainen 1999, 26,32.) Minä ei ole esikielellinen tai esisymbolinen, jota kielen avulla ilmennetään, vaan minä tulee todellisuudeksi vain ilmiänsussaan. Se on sosiaalista käytäntöä. Sisäisen maailman, minän käsittelyssä käytetyt käsitteet jäsentyvät jaettuina käsityksinä ja uskomuksina, todellisuuden mieltämisen seuraamuksellisina välineinä. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 37-38.)

Yhteiskunnalliseksi subjektiksi tuleminen edellyttää kielen oppimista ja sen piiriin asettumista. Siten identiteetti ja kokemus ovat merkityksen tulosta, eivät sen alkuperä. Diskurssianalyysin periaatteiden mukaisesti tarkasteluni ei painotu yksilöön, vaan yksilön kielen käyttöön ja merkityssysteemeihin, joita hän kirjoittaessaan rakentaa. Minän merkitykset rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja konteksteissa. Näihin voi kaikkiin liittyä erilaisia roolipositioita, subjektuuksia, joita toimija rakentaa ja käyttää joustavasti. Tavoitteena ei ole ratkaista, mikä versioista edustaa minää parhaiten, vaan kuvata tätä moninaisuutta sellaisenaan. (Emt., 37-38.)

Päiväkirjan kirjoittaminen voidaan siis nähdä kirjoitettavien asioiden merkityksellistämisprosessina ja oman subjektiuden jatkuvana rakentamisena.

Narratiivisen lähestymistavan mukaan tietäminen perustuu paljolti kertomusten kuulemiseen ja niiden tuottamiseen. Samoin ymmärrämme itsemme kertomustemme kautta eli rakennamme identiteettiämme narratiivisesti. Vastaus kysymykseen “kuka olen” tuotetaan joka päivä uudelleen. (Heikkinen 2001, 118.) Narratiivisessa tutkimuksessa huomio kiinnittyy siihen, miten yksilöt antavat asioille merkityksiä tarinoidensa kautta (emt., 129). Tämän mukaan päiväkirjoja voidaan tarkastella myös narratiivisesti, sisältäen pieniä kertomuksia päivän tapahtumista ja ajatuksista, joiden kautta kirjoittajat muodostavat maailmaansa.

Päiväkirjan kirjoittaja kuvittelee tekstilleen lukijan, kuvitellun toisen. Se voi liittyä kulttuurisesti vahvaan representaatioon, mutta lukijaksi voi kuvitella myös itsensä. Vilkkonen (1997, 78) kuvaa elämäntarinan kertojan asettuvan oletetun vastaanottajan kanssa interaktiosuhteeseen: yksilö kohtaa kirjoittavana subjektina lukijan ja ottaa tämän kirjoittaessaan huomioon. Kun kertoja luo mielessään lukijansa ja sisällyttää tämän kirjoittavan subjektin määrittelyynsä, näkymätön yhteistyökumppani houkuttelee esiin, kärjistää, rajaa ja tiivistää kertojan sosiaalisuutta. Tämä merkitsee tarinan hioutumista ilmaisujen, rakenteiden ja sisältövalintojen osalta kohti “yleistä tarinaa”. Oman elämän kuvauksessa korostuvat siis yleiset elämän arvioinnin kriteerit. Kirjoitettava subjekti on kahdessa mielessä sosiaalinen. Kirjoitettavat ainekset ovat syntyneet arjen vuorovaikutussuhteissa, ja lisäksi kirjoitustilanne on vuorovaikutuksellinen. (Emt., 80.)

Kirjoittamisen vuorovaikutuksellisuus on luonnollisesti suurempaa, kun kirjoittaja tietää lukijansa, kuten omassa aineistossani. (*Synttärionnittelut! Sorry G:n tekijä! Kauhistuttais, jos näkisit mun tavanomaisen syömisen, ihan koko ajan syön jotain.*) Eniten suoria, lukijalle osoitettuja kommentteja aineistostani löytyi koskien kirjoitettujen asioiden oikeellisuutta tai hyödyllisyyttä tutkimuksen kannalta.

En tiedä, taidan puhua puuta heinää. Enkä sitä mitä pitäis. Tai mitähän mun oikein pitäis kirjoittaa.

Ei tästä mun päiväkirjasta saa mitään irti.

Tästä mun jutusta ei ole varmaan paljon apua. (Vilma)

Lauseista käy ilmi, kuinka kirjoittaja peilaa kirjoittamistaan suhteessa lukijaan. Hän tuntee epävarmuutta kirjoittamistaan asioista ja vähättelee niiden arvoa tutkimuksen kannalta. Kirjoittaja epäilee itseään tietävänä subjektina. Lauseet on koottu yhdestä päiväkirjasta, joten epäilyä ei voitane yleistää kaikkiin aineistoni kirjoituksiin.

2.2 Diskurssianalyysi

Suonisen (1992, 125) mukaan diskurssianalyysi on teoreettisesti hyvin perusteltu lähestymistapa ja viitekehys, mutta ei selkeärajainen analyysimenetelmä, jota voisi soveltaa yksinkertaisesti aineistoon kuin aineistoon. Diskurssianalyysi sallii erilaisia menetelmällisiä painotuksia ja sovelluksia. Tällöin tutkijan valinnat, päättelypolut ja niiden perusteleminen korostuvat, sillä samakin tutkimus voidaan tehdä monella eri tavalla. DA:ssa tutkijan kieltä ei nähdä objektiivisena todellisuuden kuvauksena, vaan yhtenä mahdollisena todellisuuden jäsentämisen tapana. Tutkija kulttuurinsa jäsenenä uusintaa myös huomaamattaan olemassa olevaa käsitteistöä, vanhoja kategorioita ja dikotomioita (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993b, 23).

Tämä tutkimus on edellä mainitun perusteella vain yksi mahdollinen tapa kuvata ja tulkita nuorten naisten puhetta ruumiistaan. Seuraavaksi on tarpeellista tarkastella lähemmin diskurssianalyysin teoreettisia perusteita. Niiden pohjalta sosiaalista todellisuutta katsellaan eri näkökulmasta kuin mihin yleensä on totuttu, mikä nähdäkseni tekee diskurssianalyysiin perehtymisestä varsin oivaltavaa. Tukeudun tarkastelussani pääasiassa diskurssianalyysin suuntaukseen, joka on omaksuttu suomalaiseseen yhteiskuntatieteeseen muotoutuen vuorovaikutuksessa brittiläisen DA:n tradition kanssa. Keskeisinä suuntauksen tutkijoina voidaan pitää Arja Jokista, Kirsi Juhilaa ja Eero Suonista. Heidän lisäksi käytän seuraavissa kappaleissa myös brittiläisten Margaret Wetherellin ja Jonathan Potterin ajatuksia.

2.2.1 Kielenkäyttö todellisuuden rakentajana

Diskurssianalyysissä kiinnostuksen kohteena ei ole kielenkäyttäjää, vaan kieli itsessään. Siten tarkastelu painottuu siihen, miten toimijat tekevät asioita ymmärrettäväksi kielenkäytöllään. Samaa ilmiötä on mahdollista tehdä ymmärrettäväksi monin eri tavoin, joten totuutta ei nähdä yksiselitteisenä. Teoille ja ilmiöille ei lähdetä nimeämään syitä, vaan tavat, joilla toimijat kuvaavat ilmiöitä ja nimeävät niille syitä, ovat tutkimuskohteita sellaisenaan. (Suoninen 1999, 18.)

Diskurssianalyysi perustaa sosiaaliseen konstruktionismiin, jossa kielenkäyttöä ei tarkastella todellisuuden kuvana, vaan osana todellisuutta itseään (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993a, 9; Wetherell & Potter 1988, 168). Kielenkäyttö ei ainoastaan kuvaa maailmaa, vaan merkityksellistää, järjestää ja rakentaa, uusintaa ja muuntaa sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. Kielenkäyttäjä konstruoi eli merkityksellistää puhumansa tai kirjoittamansa kohteen. DA:ssa kielen ei oleteta heijastavan niin sanottua ulkoista todellisuutta eikä myöskään psyykkistä todellisuutta, sillä kielenkäyttö ja todellisuus ovat erottamattomasti yhteenkietoutuneita. (Jokinen ym. 1993b, 18–21.)

Konstruktiivisuuden ideaan liittyy olennaisesti kielen jäsentäminen sosiaalisesti jaettuina merkityssysteemeinä. Merkitykset nähdään rakentuvan suhteessa toisiinsa, keskinäisen erottumisen perusteella. Esimerkiksi erilaiset dikotomiat (kuten miehisuus-naisellisuus) ovat osa sosiaalisen todellisuuden jäsentämistapaamme. Merkityssysteemit rakentuvat osana erilaisia sosiaalisia käytäntöjä. (Emt., 18–21.)

Tarkastelun kohteeksi otettavia kuvauksia kutsutaan DA:n piirissä usein selonteoiksi. Selonteot pohjautuvat sosiaaliseen maailmaan, niihin merkityksiin, joita selonteon antaja omaksuu maailmasta. Toisaalta selonteot vaikuttavat myös sen muotoilemisessa, millaisena maailma jatkossa nähdään. Kiintoisaa Suonisen mukaan on, mitä merkityksiä selonteoissa voidaan käyttää, miten merkitykset esitetään

vuorovaikutustilanteessa sekä miten selonteot ovat osallisena sosiaalisen maailman ja kulttuurimme rakentumisessa. (Suoninen 1999, 20-21.)

2.2.2 Moninaiset merkityssysteemit

Kieli nähdään DA:ssa ei-heijastavana merkityssysteeminä, mutta ei yhtenäisenä kokonaisuutena. Puhutaan merkityssysteemien kirjosta. Tämä merkitsee sitä, että sosiaalinen todellisuus hahmottuu moninaisena, useiden rinnakkaisten tai keskenään kilpailevien systeemien kenttänä, jotka merkityksellistävät maailmaa eri tavoin. (Jokinen ym. 1993b, 24; Suoninen 1992, 15.) Esimerkiksi tämän tutkimuksen kehopäiväkirjojen kirjoittajat on mahdollista merkityksellistää naisiksi, aikuisiksi, valkoihoisiksi, kaupunkilaisiksi, pohjalaisiksi tai suomalaisiksi. Sama kielenkäyttäjä voi liikkua näillä kaikilla merkitysalueilla.

Kielenkäytön moninaisuuden painottaminen ei kuitenkaan tarkoita, etteikö siinä olisi lainalaisuuksia. Wetherellin ja Potterin mukaan kielenkäytön ristiriitaisuudet ovat eroja sisäisesti melko johdonmukaisten, rajattujen tulkintarepertuaarien välillä. Repertuaarit voidaan ajatella eräänlaisina rakennuspalikoina, joita puhujat käyttävät konstruoidessaan versioita ympäristön ilmiöistä. Kukin repertuaari on rakentunut rajallisesta määrästä termejä, joita käytetään tietyn tyylin ja kieliopin mukaisesti. Usein nämä termit on johdettu yhdestä tai useasta avainvertauskuvasta, ja merkkejä repertuaarin läsnäolosta ovat tietyt kielikuvat tai puhetavat. (Wetherell & Potter 1988, 172.)

Erilaisia merkityssysteemejä on DA:ssa yleensä kutsuttu diskursseiksi tai Wetherellin ja Potterin tapaan tulkintarepertuaareiksi. Toiseuteen ja rasismiin perehtynyt englantilainen Stuart Hall (1999, 99) käyttää tutkimuksissaan diskurssin käsitettä. Hän määrittelee sen merkitysten tuottamisen käytännöksi, jossa tietoa tuotetaan kielen välityksellä.

Diskurssit ovat puhetapoja, ajattelutapoja, tapoja esittää eli representoida jokin kohde tai aihe. Ne tuottavat merkityksellistä tietoa kohteestaan. Tämä tieto vaikuttaa sosiaalisiin käytäntöihin ja sillä on näin todellisia seurauksia ja vaikutuksia. --ne [diskurssit]

toimivat aina suhteessa valtaan - ne ovat osa vallan levittäytymistä, mutta myös osa sen kyseenalaistamista. (Emt., 105.)

Kun jostakin aiheesta esitetään lausumia erityisen diskurssin sisällä, se mahdollistaa aiheen näkemisen jollakin tietyllä tavalla. Se myös rajoittaa muita tapoja, jolla aihe voitaisiin nähdä. (Emt., 98.)

Olennaista Jokisen ym. (1993b) mukaan ei ole se kumpi käsite tutkimukseen valitaan, vaan se, miten se määritellään. Yhdyn tässä tutkimuksessa heidän määritelmänsä, jonka mukaan diskurssit/tulkintarepertuaarit ovat ”verrattain eheitä säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeitä, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta”(emt., 27).

Jokinen ym. (emt., 27–28) näkevät kuitenkin tulkintarepertuaarin käsitteen soveltuvan luontevimmin tutkimustehtäviin, joissa eritellään arkisen kielenkäytön vaihtelevuutta. Tämän perusteella kutsun aineistostani löytyviä merkityssysteemejä pääosin tulkintarepertuaareiksi. Diskurssiksi nimitän kahta suurempaa, näkökulmiltaan erilaista merkityssysteemiä, joihin aineistoni on jaettavissa. Näin teen korostaakseni merkityssysteemin laajuutta, kulttuurista vahvuutta ja liittymistä valtasuhteisiin. Diskurssin käsite liittyy foucault`laiseen traditioon, jossa korostetaan diskurssien historiallisuutta ja institutionalisoitumista. Diskurssit ovat kulttuurisesti varsin vakiintuneita kokonaisuuksia. (Jokinen & Juhila 1999, 71.)

Diskurssin ja repertuaarin käsitteitä käytettäessä on syytä muistaa, että ne ovat tutkijan tulkintatyön tuloksia. Lisäksi niitä on olennaista tarkastella suhteessa siihen, miten ne ilmenevät erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Mikäli toimintaulottuvuus unohtuu, saattavat diskurssin tai repertuaarin käsitteet johtaa jäykkään kuvaan irrallaan elävistä, ihmisten toimintaa ulkoapäin määäävistä, staattisista merkityssysteemeistä. (Jokinen ym. 1993b, 28.)

Käytetyt puhetavat kätkevät huomaamattaan sisäänsä repertuaarien kirjon. Eri repertuaarit saavat puheen vaikuttamaan osin ristiriitaiselta ja epäjohdonmukaiselta, koska asioita on mahdollista jäsentää ja perustella hyvin monilla tavoilla. Analyysissä merkityssysteemien löytämistä haasteellisemmaksi muodostuukin

yleensä niiden käyttötapojen jäsentäminen. Vaikka kielenkäyttäjä voi liikkua monella merkitysalueella, ymmärretyksi tuleminen edellyttää usein pitäytymistä totunnaississa konstruoinnin ja esittämisen tavoissa (emt., 25).

Valtasuhteiden verkostoissa jotkut repertuaarit ja diskurssit voivat saada muita hallitsevamman aseman. Tämä sitoo merkityksellistämistä, koska vahvoista diskursseista muodostuu helposti itsestään selvinä pidettyjä totuuksia. (Emt., 29.) Kieli sitoo tapoja, joilla asioita tehdään ymmärrettäväksi, kun jokin käsite pääsee ylitse muiden. Esimerkiksi joukkotiedotuksen markkinoivat käsitteet ohjaavat hahmotusta tähän suuntaan. (Suoninen 1992, 15–16.) Jähmettyneidenkin käytäntöjen jatkuvuus edellyttää kuitenkin aina jonkinlaista hyväksyntää ja uusintamista myös vuorovaikutuksellisen kohtaamisen tasolla, oli se sitten tietoista tai ei (Suoninen 1999, 24).

Kieli mahdollisuuksien antajana ja muutosvoimana liittyy siihen, että tulkintarepertuaarit ja diskurssit eivät ole tarkkarajaisia ja selkeitä. Niitä rajataan, muotoillaan ja täsmennetään jokaisessa kielenkäytön tilanteessa käsityömäisesti. (Emt., 23.) Kielen avulla voidaan tehdä näkyväksi havaitsemattomia asioita ja näkökulmia, mikä antaa mahdollisuuden argumentoinnille (Suoninen 1992, 17).

2.2.3 Toimijoiden kiinnittyminen merkityssysteemeihin

Sosiaalinen todellisuus rakentuu siis keskenään ristiriitaisista osista, joita voidaan kuvata repertuaarin käsitteellä. Myöskään toimijaa, repertuaarien käyttäjää ei DA:ssa oleteta yhtenäiseksi ja ristiriidattomaksi kokonaisuudeksi (Suoninen 1992, 40). Sama toimija voi joustavasti liikkua monenlaisissa toiminnallisissa positioissa. Toimijan epäyhtenäisyyttä kuvataan identiteettien moninaisuutena, subjektipositioiden vaihteluna tai käsitteellä diskurssin käyttäjä. (Jokinen ym. 1993b, 38.)

Identiteetillä viitataan siihen, miten toimijat kielenkäytössään rakentavat itsestään ja toisistaan tilanteittain vaihtelevia ja moninaisia määrityksiä. Identiteetin voi nähdä merkityssysteemin osana: tietyssä systeemissä ihmisille rakentuu tietynlaisia identiteettejä. Position käsite korostaa identiteetin käsitettä enemmän

merkityssysteemien valtaa määrittää ihmiselle tietty paikka. (Jokinen & Juhila 1999, 68.)

Subjektiposition käsite sopii tilanteisiin, joissa analysoidaan toiminnan rajoituksia, sitä millä tavoin ihmisille mahdolliset positiot voivat erilaisissa tilanteissa lukkiutua. Esimerkiksi lääkärissä potilas asemoituu tavallisesti hoidettavan asemaan ja lääkäri ottaa asiantuntijan position. Käsite diskurssin käyttäjä korostaa enemmän toiminnallista puolta, tapoja kuinka ihminen määrittää itse itseään ja puhuu kokemuksistaan erilaisilla tavoilla. (Jokinen ym. 1993b, 39.) Anne Korhonen (2001, 28) toteaa käsitteeseen liittyvän konnotaation aktiivisesta toimijasta, strategistista, joka tietoisesti valitsee asemansa. Hän ei tutkimuksessaan halua merkityksellistää puhujaa, sillä repertuaarit ovat tutkijan tulkinnan tuloksia. Korhosen perustelut ja aineistooni liittyvän vallan ulottuvuuden huomioonottaen käytän toimijaulottuvuuksia analysoidessani käsitettä subjektipositio.

Toimijoista puhuttaessa on tärkeää muistaa, että kiinnostus ei kohdistu puhujaan sinänsä, vaan siihen, miten hän puheessaan rakentaa omaa minäänsä. Kun kiinnitetään huomio minän rakentumisen prosesseihin, päästään eroon staattisuudesta, joka liittyy toiminnan luonnehtimiseen persoonallisuuden, roolien tai tyyppien käsitteillä (Jokinen ym. 1993b, 38).

2.2.4 Kontekstuaalisuus

Koska diskurssianalyysi korostaa toimijan ja hänen sosiaalisen ympäristönsä yhteenkietoutumista, se määrittää havaintoyksiköksi jotakin laajempaa kuin yksilön, esimerkiksi toimintatilanteen eli kontekstin tai diskurssin (Suoninen 1999, 29.) Diskursseja ja repertuaareja tuotetaan, uusinnetaan ja muunnetaan sosiaalisissa käytännöissä, minkä johdosta kontekstia pidetään diskursiiviseen maailmaan olennaisesti kuuluvana, analyysiä rikastuttavana ominaisuutena (Jokinen ym. 1993b, 29).

Pienimmiksi konteksteiksi nimettäviä asioita ovat sanojen yhteys lauseeseensa ja yksittäisen lauseen merkitys suhteessa lauseiden muodostamaan kokonaisuuteen.

Keskeistä merkitysten muotoutumisessa on myös vuorovaikutuskonteksti. Puheenaiheiden rajaukset, kannanotot ja keskustelijoiden väliset suhteet rakentuvat ja tarkentuvat keskustelun kulussa. (Emt., 30–31.) Vuorovaikutuksen huomioiminen on erityisen oleellista haastatteluaineistoissa. Suoninen (1992, 26) olettaa, että se, miten haastateltava ja haastattelija tilanteen ottavat, on usein analysoitavissa aineistosta itsestään, ennen kaikkea vuorovaikutuksen kulusta ja lausumien suhteutuksesta vasta-argumentteihin. Vaikka oma aineistoni ei perustu kasvokkaiseen vuorovaikutukseen, eikä siihen siten sovellu varsinaiset keskusteluanalyysin periaatteet, on myös siitä löydettävissä kirjoittajan keskustelua lukijan kanssa.

Kirjoittavaa subjektia koskevassa kappaleessa 2.1.6, tuon esille kuinka Robson pitää tilannetekijöiden (päiväkirjan kirjoittaja tietää olevansa tutkimuksen kohteena) vaikutusta vastauksen lopputulokseen negatiivisena. Bell puolestaan kritisoi päiväkirjojen käyttöä tutkimusmetodina, koska kirjoitettaessa tekstiä luettavaksi muille yleiset selitykset henkilökohtaisille kokemuksille tulevat esiin. Tarkasteltaessa näitä asioita DA:sta käsin huomataan, kuinka ne voidaan ongelmallisuuden sijaan nähdä analyysiin kuuluvana. Suonisen (1999, 27) mukaan vuorovaikutuskumppanilla on olennainen panos selontekojen sisältöjen muotoutumisessa ja oletukset kuulijasta saattavat olla jopa olennaisin merkitysvalintojen virittäjä. Lisäksi kulttuurisesti jaetut ja hyväksytyt merkityssysteemit määrittävät toimintaamme, sillä uusinnamme helposti tuttua ja turvallista liittymällä tavallisiin diskursseihin. Selontekojen antaminen aloitetaan monissa tilanteissa kuin luonnostaan laajalti kannatetuista ja itsestään selvän tuntuisista merkityksistä. Tukeutuminen tuttuihin merkityksiin ei välttämättä tarkoita niiden arvostamista tai sisäistämistä. Niihin liittyminen on kuitenkin helppoa, eikä niiden käyttämistä tarvitse yleensä perustella. (Emt., 25, 27.)

Kielenkäytön suhteutuessa konkreettisen tapahtumatilanteen ulkopuolelle tilannetta voidaan tarkastella kulttuurisen kontekstin avulla. Merkityksellistämisen tavat ovat aina sidoksissa kunkin aikakauden diskursiiviseen ilmastoon, laajempiin kulttuurisiin merkityksiin, merkityksellistämisen tapoihin ja kielellisiin käytäntöihin (Jokinen & Juhila 1999, 56). ”Mikään merkityksenantotilanne ei synny tyhjästä eikä ole päätepiste keskustelulle. Spesifeihin puhetilanteisiin kulkeutuu siten muissa tilanteissa rakentuneita ja vahvistuneita asioiden merkityksellistämisen tapoja, mutta asettuessaan hieman toisenlaisiin yhteyksiin ne voivat myös sisällöllisesti muuntua ja

uudistua.” (Jokinen ja Juhila 1996, 19.) Jaettujen merkitysten analysoiminen perustuu aina osin tutkijan omien kulttuuristen tapojen ja yleisen yhteiskunnallisen ilmapiirin tuntemuksen hyödyntämiseen (emt., 20).

2.2.5 Kielenkäytön seurauksia tuottava luonne

Kuten edellä on jo tullut ilmi, DA:ssa analyttisesti olennaista on kielen toimintaulottuvuus eli funktionaalisuus. Merkityssysteemien jäsentämisessä ja tarkastelussa kulkee alusta lähtien mukana ajatus siitä, että kielenkäyttäjä tekee tai tulee tuottaneeksi puheellaan erilaisia asioita.

Wetherell & Potter (1988) sisällyttävät funktion käsitteeseen sekä tarkoitukselliset että tahattomat kielenkäytön seuraukset. Kielenkäytöllä saattaa olla vaikutuksia, joita puhuja tai kirjoittaja ei suunnitellut eikä edes tietoisesti ymmärtänyt. (Emt., 169.) Jokisen ym. (1993b, 42) mukaan funktiolla ei välttämättä tarkoiteta puhujan itsensä tarkoittamaa vaikutusta, vaan huomio kiinnitetään siihen, mitkä funktiot ovat potentiaalisina läsnä tai aktualisoituvat vuorovaikutussuhteissa.

Kielenkäytön funktionaalisuus ulottuu vuorovaikutustilanteeseen liittyvistä asioista laajempiin ideologisiin seurauksiin. Ihmisten väliseen vuorovaikutukseen liittyviä funktioita ovat esimerkiksi syyttäminen, selittäminen tai anteeksi pyytäminen, ideologinen seuraus esimerkiksi yhteiskunnallisten alistussuhteiden ylläpitäminen. (Wetherell & Potter 1988, 169.)

Hall (1992) viittaa ideologialla mielikuviin, käsitteisiin ja asettamuksiin, joiden viitekehyksessä tulkitsemme ja ymmärrämme yhteiskunnallisen todellisuutemme eri puolia. Kieli on aines, jossa ideologiset puhutavat saavat hahmonsia ja jossa niitä kehitellään. Vaikka ideologiat tulevatkin julki yksilöiden puhumina, ne eivät ole yksilöllisen tietoisuuden ja tahdon tuottamia. Niitä tuotetaan kollektiivisesti ja prosessi on pitkälti tiedostamaton. (Emt., 268–269.) Ideologiat ovatkin tehokkaimmillaan, kun emme huomaa niiden olevan sen perustana, mitä maailmasta esitämme tai kun näyttää siltä, että puhumme asioista sellaisina kuin ne ovat.

Kaikenlaiset sanonnat siitä, mistä pienet tytöt ja pojat on tehty, perustuvat sukupuolta yhteiskunnallisesti määrittävään ideologiaan, vaikka ne sellaisenaan näyttävätkin aforismeilta, jotka perustuvat järkähtämättömään ja ”ikuiseen” luontoon eivätkä siihen, miten historia ja kulttuuri ovat rakentaneet naiseuden ja mieheyden psyykkisinä ilmiöinä. (Emt., 270.)

Joissakin tapauksissa kielenkäytön funktiot on helppo tunnistaa, mutta yleensä puhujat pitävät puhetapansa syyt piilossa. Diskurssien ja repertuaarien laajoja vaikutuksia on melko vaikea eritellä. Sen vuoksi Wetherell ja Potter (1988) pitävätkin funktioita enemmän löytöinä kuin puhtaina faktoina. Diskurssianalyysi ei voi olla suoraviivainen funktioiden analyysi, koska kielen vaikutukset eivät yleensä ole suoraan tutkimuksen saavutettavissa. Funktioiden analysoinnissa on myös otettava huomioon, että olemme välittömästi tekemisissä tulkinnan ja sen myötä hypoteesien kanssa. (Emt., 170.)

Funktioiden löytämisessä tärkeää on kielenkäytön variaatioiden tutkiminen. Se, että kielenkäyttö on suuntautunut erilaisiin funktioihin, tarkoittaa, että kielen ilmaisutavat vaihtelevat funktioiden mukaan. Variaatioita voidaan käyttää analyttisinä vihjeinä siitä, mihin kielenkäyttö kulloinkin liittyy. Puhujat eivät kuitenkaan strategisesti suunnittele kielenkäyttöään, vaan se tulee luonnostaan, tilanteeseen oikealta tuntuvalla tavalla. (Emt., 171.) Suonisen (1992, 20) mukaan analyysin pätevyys ei edellytä funktioiden toteutumista, vaan olennaista on millaisia asiantiloja toimija tekee tai tulee tehneeksi puheellaan mahdolliseksi.

2.3 Tutkimusongelmat

Tutkimusongelmat eivät olleet selkiytyneet vielä aineistoa kerätessä, eivätkä vielä sen lukemisen alkuvaiheissakaan. Alkuperäinen mielenkiintoni kokemusten tutkimisesta vaihtui yksityiskohtaisempaan tekstin tarkasteluun tutustuessani lähemmin kehopäiväkirjojen eloisaan kieleen. Perehtyessäni tarkemmin diskurssianalyysiin aloin löytää aineistosta kohtia, joissa kirjoittajat luovat kielellään erilaisia tiloja eli tekevät erilaisia asioita. Huomasin myös, että kielellä on tärkeä rooli asioiden merkityksellistämisprosessissa. Esimerkiksi läskipuhe merkityksellistää ruumiin aivan tietyllä tavalla. Tarkat tutkimusongelmat selvisivät

perusteellisen analyysitapaan ja aineistoon perehtymisen kautta. Aineiston sisällön kannalta tutkimusongelmien muotoutuminen näin myöhään ei ollut ongelma, sillä diskurssianalyysissä käytetään paljon jo valmiinakin olevia teksti- tai puheaineistoja.

Tutkimusongelmani ovat:

Mitä tulkintarepertuaareja naisten kehopäiväkirjateksteistä on löydettävissä?

Miten näitä repertuaareja käytetään?

Minkälaisia subjektipositioita tulkintarepertuaarit tarjoavat kirjoittajille?

Etsin päiväkirjoista kulttuurisia merkitysjärjestelmiä ja näiden merkitysjärjestelmien tarjoamia positioita naisille. Tarkastelen minkälaisia merkityksiä naiset tuottavat omasta ruumiillisuudestaan ja siihen liittyvistä asioista ja sitä, miten he näitä merkityksiä käyttävät tehdessään omaa ruumiillisuuttaan ymmärrettäväksi. Analyysissä kulkee koko ajan mukana kielen toimintaulottuvuus eli kysymys siitä, mitä asiantiloja repertuaarien käytöllä tullaan tuottaneeksi. Tutkiessani naisten puhetta ruumiistaan olen esittänyt siis sekä merkityssisältöihin keskittyviä mitä-kysymyksiä että merkityksen tuottamisen tapoja selventäviä miten-kysymyksiä. Kielellisissä käytännöissä merkitykset ja niiden tuottamisen tavat ovat aina toisiinsa kietoutuneita, joten niiden erottelu on analyttistä (Jokinen & Juhila 1999, 66). Tutkimuksessa tehdään aina valintoja siitä, mitä näistä käytännöistä analysoidaan esiin.

Painopisteeni on merkitysjärjestelmien kirjon identifioimisessa ja repertuaarien merkitysten muodostamisessa. Sen tutkiminen, miten repertuaareja käytetään aineistossa kokonaisuutena, suhteessa toisiinsa, jää vähemmälle. Naisen ruumiiseen ja ulkonäköön liittyy monia vahvoja merkityssysteemejä. Yritän problematisoida itsestään selviä ilmauksia naisen ruumiista ja nähdä niille myös vaihtoehtoisia kuvaamisen tapoja. Jonkun repertuaarin hegemonisuus tuo väistämättä mukaan valta-asetelman ja ristiriitaisuutta repertuaarien kesken. Mielenkiintoista on, että keskenään ristiriitaiset tulkintarepertuaarit voivat esiintyä samassakin päiväkirjassa. Tämä ei ole seurausta kirjoittajan tietoisesta liittymisestä eri repertuaareihin, vaan kulttuurikontekstin suuresta vaikutuksesta. Eri repertuaarien käyttäminen kertoo kulttuuristen resurssien taidokkaasta käytöstä.

2.4 Analyysiperiaatteet

Varsinainen analyysi alkoi huolellisella ja toistuvalla aineiston lukemisella säännönmukaisuuksien ja usein ilmenevien rakenteiden löytämiseksi. Pohdin pitkään aineiston jakamista teemoihin esille nousevien aihealueiden (esimerkiksi ruoka, liikunta, oman vartalon arviointi) mukaan. Nämä teemathan mainitsin myös saatekirjeessä. Teemoittaminen tuntui kuitenkin mahdottomalta, koska asiat liittyivät tiukasti toisiinsa. Koska merkityssysteemienkään erottaminen ei tarkoita erillisten aiheiden erottamista toisistaan, vaan merkityssysteemeillä voidaan tehdä ymmärrettäväksi erilaisia teemoja, katsoin, että on perustellumpaa luokitaa tekstiaineisto tulkintarepertuaarien mukaan. Puheenaiheittain luokittaminen olisi sotinut repertuaarien erottelun periaatteita vastaan ja tuntui siksi hankalalta.

Karkeasti ottaen tekstiaineistossani esiintyvät ruumiin merkityksellistämissysteemit voi jakaa kahteen suureen diskurssiin: hoikkuusdiskurssiin ja kriittiseen diskurssiin. Analyysin keskittäminen suurpiirteisesti kahteen diskurssiin olisi kuitenkin jättänyt monia mielenkiintoisia merkityksellistämisen tapoja vähemmälle huomiolle, joten lisäksi olen tarkastellut hoikkuusdiskurssin ja tätä kritisoivan diskurssin sisältä löytyviä pienempiä tulkintarepertuaareja. Nimitän näitä suurempia merkityssysteemejä muista erittelemistäni poiketen diskursseiksi korostaakseni niiden kulttuurista laajuutta ja vakiintuneisuutta. Lisäksi diskurssi-nimitys osoittaa hierarkkisisuuden: pienemmät repertuaarit kuuluvat laajojen diskurssien alaisuuteen. Ne ovat tavallaan otsikoita, joiden alle voi eritellä tarkempia kokonaisuuksia. Jako kahteen diskurssiin on olennaista, koska niiden taistelu ja jännitteisyys erottuu kehopäiväkirjoista selkeästi. Jako selventää myös, kun tarkastellaan merkityssysteemien suhdetta toisiinsa.

Tulkintarepertuaarien hahmottamisen pohjana ovat diskurssianalyttiset periaatteet. Käytännössä repertuaarien erottelu tapahtui monien lukukertojen kautta, erilaisten näkökulmien ristiriitoja etsimällä. Wetherellin ja Potterin (1988, 177) mukaan analyysiprosessissa ei voi seurata tiettyjä sääntöjä tai reseptejä, sillä usein pitää vain seurata aavistuksia ja alustavia tulkintarepertuaareja, joita on myöhemmin yhä

uudelleen ja uudelleen muokattava tai jopa hylättävä. Tarkastelin kaikkia kehopäiväkirjoja ensin yhtenäisenä aineistokokonaisuutena. Myöhemmin tiettyä repertuaaria tarkastellakseen oli selkeintä yhdistää eri päiväkirjoista aineistokohdat, joissa se esiintyi. Yhdisteleminen oli välttämätöntä, koska merkityssysteemit eivät esiinny aineistossa selkeinä kokonaisuuksina, vaan pieninä paloina. Aineistossani hoikkuusdiskurssin ja kriittisen diskurssin ristiriitaiset näkökulmat vaihtuvat usein, jopa samassa lauseessa.

Kielenkäytön toimintaulottuvuuden huomioiminen oli olennaista sekä analyysissä että tulkinnessa. Funktioiden pääteleminen on aina jossain määrin spekulatiivista, sillä sekä tiedoiset että tiedostamattomat puheen motiivit ovat usein vaikeasti pääteltävissä. Kurinalaisesti aineistoon tukeutuen on mahdollista analysoida, millaisia asiantiloja konkreettisesti puheessa tuotetaan. Pidemmälle menevät hypoteesit ja väitteet, esimerkiksi puheen ideologiset seuraukset, ovat pitkälti spekulatiivisia. Analyysiä tehdessä on käytetty hyväksi diskurssianalyysin perusteoksia. Tärkeimpänä tutkimuksellisenä esimerkkinä on toiminut Eero Suonisen (1992) tutkimus Perheen kuvakulmat.

Tulkinnassa käytin apuna kirjallisuutta sekä omaa tietämystäni. Juhilan (1999, 213) mukaan tutkijalla on tutkimuksellisten tulkintaresurssien lisäksi käytössään kulttuurista esiyymmärrystä ja tietoa. Tämä tarkoittaa, että tutkijan oma kulttuurinen tieto ja kokemus vaikuttavat tutkimuksen tekemiseen. Kirjoittajien kanssa samaan ikäluokkaan kuuluvana, samassa yhteiskunnallisessa ja historiallisessa tilanteessa elävänä, jaan heidän kanssaan melko samanlaisen merkitysten maailman. Koska jaan heidän kanssaan myös saman sukupuolen, arkeeni kuuluu hyvin samantapaisia omaan ruumiillisuuteen liittyviä ongelmia ja pohdintoja kuin heillä. Oma sukupuolinen kokemukseni saattaa auttaa kirjoittajien tuottamien merkitysten löytämisessä. Merkityksellistämiseni voi kuitenkin olla myös erilaista, jolloin pyrin aineiston ja analyysin yhteisymmärrykseen. Tutkiessani kirjoittajien kielessään tuottamia merkityksiä ja tarkastellessani niitä laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa tutkin samalla läheisesti myös omaa maailmaani.

Lähtökohdan syvällisemmälle tarkastelulle antaa keskustelu muiden tutkijoiden kanssa. Naistutkimuksellinen kirjallisuus ja näkökulma antavat lähtökohdan

yhteiskunnan ymmärtämiselle sukupuolittuneena ja vahvoja maskuliinisia diskursseja sisältävänä. Naistutkimuksellinen näkökulma pitää sisällään kriittisyyden, mikä on myös tutkimukseni tavoitteena. Asettumalla jonkin todellisuuden version puolelle tutkijalla on mahdollisuus väliintuloon ja argumentaatioon (Juhila 1999, 208).

Jokainen tutkimus on syntynyt monen henkilökohtaisen valinnan tuloksena. Vaikka DA:ssa tutkija nojaa vahvasti aineistonsa löytäen analyysinsä vihjeet sieltä, mahdollisuudet lukea pientäkin aineistoa ovat monet. Kaikkien esille nousevien teemojen käsittely on mahdotonta. Näin ajateltuna aineisto ei ainoastaan puhu tutkijalle, vaan tutkija puhuttaa sitä valitsemansa lähestymistavan kautta (Juhila 1999, 213).

3 HOIKKUUSDISKURSSI

Hoikkuusdiskurssiin kuulumisen perusteeksi olen ottanut kulttuuriseen kauneusihanteeseen liittymisen. Hoikkuusdiskurssissa ruumiillisuutta merkityksellistetään vahvasti kauneusihanteiden mukaisesti. Ennen kaikkea omaa ruumista verrataan hoikkuusihanteeseen. Ruumista rakennetaan muokattavana ja hallittavana projektina, jonka tavoitteina ovat hoikkuus ja kiinteys. Mielihyvän tunteille ei juuri ole sijaa, sillä tavoite vaatii tiukkaa kuria, ja kurista lipsuminen aiheuttaa usein päinvastaisia tunteita. Hoikkuusdiskurssissa tulee erityisen selvästi esille puheen kulttuurikonteksti eli se, miten puhetta on tuotettu tietyssä ajassa ja paikassa. Kirjoittajat vertaavat itseään mediassa tuotettuihin naisen representaatioihin, ja myös lehtien ja terveystutkimusten laihduttamisvaatimukset, luettelot sallituista ruuista ja rasvan syntisyys ovat näkyvillä kehopäiväkirjoissa. Kauneusdiskurssien normatiivisuus, se miten ruumiilliset määritelmät ja käytännöt tulkitaan sääntöinä, korostuu.

Aiemmin määrittelin diskurssin käsitteen liittyvän diskurssien historiallisuutta ja institutionalisoitumista korostavaan foucault'laiseen traditioon. Tämän diskurssin kauneusihanteilla ja hoikkuuden tavoittelulla on pitkä historiansa. Mediapuheessa ja

arkikäytännöissä on tunnistettavissa 1800-luvun käsitykset, jotka korostivat kauneuden ja naisfeminiinisyyden “luonnollista” yhteennivoutumista. Edelleen voidaan myös esittää antiikin aikaisia käsityksiä harmoniasta kauneuden edellytyksenä. Nykyistä kauneusihannetta ohjaa hoikkuuden vaatimus, joka on koetellut rajojaan muun muassa 1960- ja 1990-lukujen muotikuvissa esiintyneillä anorektisen laihoilla malleilla. (Rossi 2003, 36.) Lisäksi esimerkiksi naisen ja seksuaalisuuden samaistaminen, joka liittyy myös vahvasti kauneuden, syömisen ja katsomisen merkityksiin, pohjaa vanhaan vakiintuneeseen ajattelutapaan.

Hoikkuusdiskurssi on hallitsevassa asemassa naisten kirjoituksissa: hoikkuusdiskurssiin liittyvät tulkintarepertuaarit ovat yleisempiä kuin kriittisen diskurssin tulkintarepertuaarit. Tämä kertoo hoikkuusdiskurssin hallitsevasta, hegemonisesta, asemasta. Hallitseva diskurssi on muodostunut itsestään selvyydeksi, luonnolliseksi ja kyseenalaistamattomaksi totuudeksi, ja se vie tilaa muilta mahdollisilta diskursseilta (Jokinen & Juhila 1993). Hegemonia on prosessi, jossa on kyse vallitsevien hegemonioiden ja vastahegemonioiden välisestä kamppailusta. Mikään hegemonia ei kuitenkaan ole koskaan niin täydellinen, että pystyisi sulkemaan pois muut vaihtoehdot. Hegemoniaan liittyy aina vasta- tai vaihtoehtoisen hegemonian läsnäolo. (Jokinen & Juhila 1991, 14.)

Tämä näkemys perustuu Foucault'n käsitykseen vallasta. Hän ei hyväksy perinteistä käsitystä, jonka mukaan valta kuuluisi tietylle ylivallalle. Valta on liikkuvaa: erilaisia muotoja tuottavat suhteet synnyttävät taukoamatta aina paikallisiksi ja epävakaisiksi jääviä valtatiloja. (Foucault 1998, 69–70.) On lakattava kuvaamasta vallan seuraamuksia sellaisin termein, kuin että valta sulkee pois, kukistaa tai tukahduttaa. Tosiasiassa valta tuottaa, se tuottaa tosiasioita ja totuuden rituaaleja. Yksilö ja hänestä kenties saatava tieto sisältyvät tähän tuottamiseen. (Foucault 2001, 265.)

Diskurssien ja vallan yhteenkietoutumiseen liittyy usein ideologisia seurauksia. Ideologiat ovat yksilöä edeltäviä ja osa sitä yhteiskunnallista ja symbolista ympäristöä, jossa yksilöt syntyvät ja jossa heistä tulee subjekteja. Ne toimivat rakentamalla subjekteilleen paikkaa, jossa nämä voivat tunnistaa itsensä. Näissä paikoissa subjektit voivat “lausua julki” ideologisia totuuksia tai samaistua niihin, aivan kuin olisivat niiden luoja. (Hall 1992, 269–270.) Ei ole yhdentekevää,

millaiset seurauksiltaan erilaiset sosiaalisen todellisuuden versiot saavat vallitsevan aseman. Tämän vuoksi ideologisten seurauksien tarkasteleminen on Jokisen ja Juhilan (1993, 97) mukaan tärkeää.

3.1 Sukupuolisidonnaiset merkityssysteemit

Toimintamme on tietynlaistunutta ja merkityksellistymisemme tietynlaistuu sen myötä. Toimimme tietyissä diskursseissa ja toimintaamme määräävät vakiintuneet instituutiot, mikä tarkoittaa toistuvia merkityksiä ja subjektipositiioita. Tietynlaistuminen on sukupuolittunutta. Eri toiminnoilla on enemmän tai vähemmän vahvat assosiaatiot sukupuoleen. (Ronkainen 1999, 65.) Hoikkuusdiskurssin repertuaareissa puhe liittyy vahvasti sukupuolisidonnaisiin merkityssysteemeihin, joissa sukupuoli tuottuu. Diskurssin puhe on siten sukupuolittavaa ja paljolti sukupuolisidonnaista.

Sukupuolikategoriat toimivat merkityksellistämisen prosessissa symbolisen järjestelmän (diskurssit, kieli, yhteiskunnalliset rakenteet) kautta. Nämä ulkoiset ”sukupuolilait” luonnollistuvat niiden toistamisen ja siteeraamisen kautta erilaisissa sukupuolittuneissa käytännöissä. Niiden kautta ruumiit saavat merkityksensä ja ne sijoittuvat sukupuolina kulttuurisesti ymmärrettäviksi ruumiiksi. Merkityksellistäminen tuottaa aina myös dikotomisia normaliteetteja, itsestäänselvyyksiä ja luonnollisuuksia eli totuuksia. (Honkanen 1996, 153–154.) Ennen hoikkuusdiskurssin repertuaarien analysointia ja tulkintaa tarkastelen yleisesti naisruumiin merkitysten historiallisia, kulttuurisia ja teoreettisia suuntaviivoja.

3.1.1 Kontrolloitu naisruumis

Ruumiillisuus on kulttuurisesti määrittynyt. Sen muoto ja sitä koskevat käsitykset ja normit ovat kulttuurisidonnaisia. Ruumis ilmaisee yksilöllisten piirteiden lisäksi kunakin aikana yhteiskunnallista järjestystä. (Kinnunen 2001, 16; Sankari 1995, 17.) Hyvän ja kauniin sekä pahan ja ruman samaistamisella länsimaisessa ajattelussa on juurensa antiikin ajattelussa. Jumalat kuvattiin lihaksikkaiksi miehiksi, joiden

ruumiinosien välillä vallitsi täydellinen harmonia, ja tätä myös ihmisen oli tavoiteltava. Ruumis ja sielu eivät olleet erotettavissa, vaan “hyveeseen” kuului sekä mielen että kehon kehittäminen. (Kinnunen 2001, 200.) Kristinuskossa ruumis kuitenkin piti piilottaa ja siirtää syrjään.

Länsimainen kristillinen kulttuuriperimä on tehokkaasti vaikuttanut erityisesti naisen ruumiin kontrollointiin. Hannele Koivunen (1995, 10) kuvaa, kuinka kristinuskon naiskuva on jaettu kahteen äärimmäisyyteen. Naista on verrattu toisaalta ylimaalliseen, epäseksuaaliseen madonnaan ja toisaalta seksuaaliseen, mutta seksuaalisuuttaan katuvaan huoraan. Ruumiillinen Eeva on heikko, synnille altis, ja häneen assosioituvat naisellisuus, seksuaalisuus ja kuolema. Neitsyt Maria edustaa patriarkaalista, tavallisen naisen tavoittamattomissa olevaa naisihannetta: neitseellisen puhdasta, äidillistä ja nöyrää.

Keskiajalla uskottiin, että kaikki naiset (Eevan tyttäret) ovat viettelijöitä ja että se on osa naisen luontoa. Palvellakseen Jumalaa naisen tuli kieltää ruumiillisuutensa ja naisellisuutensa. Naisen tuli olla siveä, mikä tarkoitti muutakin kuin biologista neitsyyttä, esimerkiksi itsensä peittämistä ja tietynlaista syömistä. (Katajala 2003.) Vuolan (1994, 209) mukaan kristinuskko on olennainen osa kulttuurimme syvärakennetta, joten sen välittämä naiskuva on osa kulttuurimme ihmiskuvaa. Seksuaalisen viettelijättären ja puhtaan neitsyen kuvat näkyvät yhä elokuvien ja mainosten tavoissa esittää nainen.

Mieli/ruumis – ajattelussa nainen edustaa ruumista, hallitsematonta luontoa ja tunteita. Koska ruumista on pidetty hengelle alisteisena, toisarvoisena, likaisena ja haltuunotettavana, naisen oli opeteltava hallitsemaan ruumiinsa, tunteensa ja käyttöksensä. 1800-luvulla naisten käytös patologisoitiin helposti hysteriaksi ja selitettiin gynekologisesti. Hysteria saattoi ilmetä esimerkiksi tunteellisuutena, huomionhaluna tai tiedonjanona. Freudilaisuus on lääketieteellisten ja esteettisten diskurssien ohella vaikuttanut siihen, että naisen ruumiillisuus on koko 1900-luvun ajan totuttu palauttamaan anatomiaan (Palin 1996, 231). Nykyään naisen ruumiin biologisointi ilmenee voimakkaimmin tulkittaessa naisruumista ennen muuta reproduktioitehtävän kautta tai otettaessa se haltuun medikalisoinnin avulla.

Yhteiskunnan muuttuessa ja sosiaalisen kontrollin tiukentuessa ruumis välineellistyi. Sen tuli toimia kyetäkseen täyttämään työnteon ja suvunjatkamisen tehtävänsä. (Sankari 1995, 18–19.) 1800-luvun puolivälissä hoikkien aristokraattien ruumis tuli statusta hakevien porvarien ihanteeksi. Myös ruokavalio liittyi ihanteelliseen ruumiinpainoon. Aikaisemmin ruokailusta pidättyminen kuului vain papistolle tai aristokraateille, joiden ajateltiin olevan henkisesti muita ylempänä ja kykeneväisiä jalostamaan henkeään entisestään. (Bordo 1993, 185.)

Ruumiista on tullut vallankäytön alue. Valtaa analysoineen ranskalaisfilosofi Michel Foucault`n ajattelu on saanut naistutkimuksessa paljon huomiota osakseen. Hänen kirjoituksiinsa on viitattu myös ruumiillisuutta ja sen kontrollointia koskevissa tutkimuksissa. Susan Bordo (1993, 193–194) erottaa kaksi suuntausta siinä, miten feminismi on hyödyntänyt Foucault`n käsitystä ruumiista: yksi painottaa vallan normalisoivaa otetta ruumiiseen ja toinen ruumiin mahdollisuuksia vastustaa tätä normalisointia. Hänen mukaansa molemmat näkökulmat ovat tarpeellisia, mutta jälkimmäinen suuntaus ei kuitenkaan ole erityisen hyödyllinen, kun tarkastellaan naisten ruumiiden suhdetta valtaan yhteiskunnassa, jossa mainonnan ja oikean imagon merkitys on suurempi kuin koskaan.

Foucault`n mukaan ruumis tiedostettiin vallan kohteena 1600-luvulta lähtien, kun ruumis pyrittiin ottamaan mahdollisimman suureen hyötykäyttöön. 1700-luvun puolivälin jälkeen kontrolli ulottui lajiruumiiseen, joka toimii perustana biologisille prosesseille, kuten lisääntymiselle, terveydentilalle ja elämänkaaren pituudelle. Foucault kutsuu tätä valtaa ”biovallaksi”. (Foucault 1998, 99–100.) Biovallan kohteena yksilön ruumis on manipuloitava objekti, jota valta pyrkii muokkaamaan tarkoituksiinsa sopivaksi (Oksala 1997, 170).

Foucault (2001) analysoi vallalle luonteenomaisena tekniikkana kurin, joka edellyttää määrätöimintoihin pakottavaa tarkkailua. Hierarkkisen, jatkuvan ja funktionaalisen valvonnan avulla kurinpitovallasta kehittyi yhtenäinen järjestelmä ja moninainen, automaattinen ja anonyymi valta. Kurinpitovalta on läsnä kaikkialla, mutta se toimii suurelta osin äänettömästi. Sen kehittymisestä seuraa, että normien merkitys lisääntyy lakien merkityksen kustannuksella. Kurinpitoon nojaava valta on normaalistavaa. Se vertailee yksilöitä keskenään, eriyttää heidät, asettaa heidät

arvojärjestykseen ja erottaa jotkut yksilöt yhteisön ulkopuolelle. (Emt., 231–264.)

Normaalistava katse on valvontamuoto, joka tekee mahdolliseksi määrittämisen luokituksen ja rangaistuksen. Juuri se, että kurin piirissä oleva yksilö voidaan nähdä koko ajan, pitää hänet tässä alistussuhteessa. Subjektit joutuvat silloin objekteiksi, ja ilmaisevat vallan vaikutusvoimaa kauttaaltaan havaittaviksi ja tottelevaisiksi tulleilla ruumiillaan. (Emt., 231–264.) Bordon (1989, 14–15) mukaan prosessissa, jossa naiset muokkaavat ruumiitaan alati muuttuvaa kauneuden ihannetta vastaavaksi, naisruumiista tulee Foucault`n kuvaamia mukautuvia ruumiita.

Aikaisempi naisen ruumiin ulkoinen kontrollointi on muuttunut enemmän sisäiseksi, itsemääräytyksi ruumiin käytännöiksi ja rituaaleiksi. Naomi Wolfin (1996, 8) mukaan nykyajan naisten tilanne toimintamahdollisuuksien ja oikeuksien lisääntymisestä huolimatta on jopa huonompi kuin aikaisemmin, jos tarkastellaan asiaa siltä kannalta, miten koemme itsemme fyysisesti. Hän näkee, että kauneuden ideologia on syntynyt naisten vapautumista vastaan, jatkaakseen sosiaalista valtaa naisia kohtaan. Kauneuden myytti on poliittinen, sillä tietyn aikakauden kauneuden standardien taustalla on aina käyttäytyminen, jota aikakausi pitää toivottavana. (Wolf 1996, 9–13.)

On kuitenkin yksinkertaistettua nähdä valta yhden tahon ylivalta. Vielä yksinkertaistetumpaa olisi nähdä tänä ylivalta mies. Foucault`n valtakäsitys ja diskurssianalyysin periaatteet näkevät vallan voimasuhteiden moninaisuutena ja vaihteluna. Diskurssianalyysin mukaan valta on kietoutunut sosiaalisiin suhteisiin, eikä sitä tule tulkita diskursseja ulkopuolelta käsin määrittäväksi voimaksi (Jokinen & Juhila 1993, 75). Julkusen mukaan kuitenkin erilaisten instituutioiden ohella kasvokkaisissa kohtaamisissa tapahtuva määrittelyvalta, merkitsevät katseet, vihellykset, huomautukset, kähminnät ja raiskaukset luovat miehistä valtaa ja järjestystä julkisiin tiloihin. (Julkunen 1997, 46–47.)

3.1.2 Katseen politiikkaa

Julkusen mainitseman määrittelyvallan tavoista tartun katseeseen. Feministisessä tutkimuksessa on käsitelty paljon katseen politiikkaa: kuka kulttuurissamme saa katsoa ja ketä katsotaan. Naisen ulkonäön korostaminen asettaa hänet väistämättä katseille alttiiksi. Ruumiimme on näkyvillä ja katseen kohteena. Katseeseen ja katsottavana olemiseen liittyy myös kuvien ja esitetyn analysointi. Visuaalista kulttuuria voidaan tarkastella representaatioina, jotka tuottavat sukupuoliä ja subjekteja.

Katsomistapahtumassa on aina kyse vallankäytöstä (Rossi 1995, 10). Elokuvatutkija Laura Mulvey (1989, 19) mukaan katse on jakautunut aktiiviseen miehiseen ja passiiviseen naiselliseen mielihyvään. Perinteisessä Hollywood-elokuvassa määrittelevä miehin katse projisoi fantasiansa naisen hahmoon, joka on tyylielty sen mukaisesti. Nainen on katsottavana, näytteille asetettuna ja seksuaalisena objektina. Mieskatsoja voi voyeristisesti katsoa elokuvan naista ja samalla samaistua elokuvan miessankariin, joka myös katseellaan tarkastelee naista. Mulveyn teoriassa elokuvan mielihyvä rakentuu miehille halulle. Elokuva tuo naisen esiin spehtaakkelina ja rakentaa tavan, jolla naista on katsottava. (Emt., 19-25.)

Eurooppalaisen alastontaiteen perinteessä taiteilijat ja katselija-omistajat olivat tavallisesti miehiä ja naiset objekteja. Tapa katsella naisia ja heidän kuviensa perimmäinen käyttötarkoitus ei edelleenkään ole muuttunut, mutta ilmaisuun käytetään eri kanavia – mainontaa, journalismia ja televisiota. Naisia kuvataan eri tavalla kuin miehiä, koska ihanteellinen katsoja on aina mies. Naisen kuva on suunniteltu imartelemaan miestä. (Berger 1991, 63–64.)

Naisen kuvaaminen käyttökuviissa, erityisesti mainonnassa (usein vähäpukeisena) on suosittua. Heiskalan (1991, 46) mukaan naisruumista tai sen osia käytetään mainoksissa uskomattoman paljon sekä huomion kiinnittäjänä että tuotteeseen jonkinlaisia miellyttäviä tunteita assosioivana tunnelmatekijänä. Kuvaamiseen

käytetään estetiikkaa, joka liikkuu naistenlehtien kauneus- ja terveysartikkelien kuvituksen ja seksilehtien kuvareportaasien välimaastossa. Nainen merkityksellistyy kulttuurissamme halun paikaksi. Pelkkä naisruumiin tai sen osan esittäminen näyttää tuottavan sekä halua että esteettis-eroottista mielihyvää niin naisille kuin miehille. Sen, että esittäminen tuottaa mielihyvää myös naisille, Heiskala perustelee naisten- ja miestenlehtien yhtenäisellä tavalla kuvata naista. Hän tulkitsee merkitykselliseksi myös sen, että jokaisen yksilökehityksen varhaisessa vaiheessa halun, mielihyvän ja nautinnon kokemukset liittyvät nimenomaan naiseen, äitiin. (Emt., 46–47.)

Hall (1992, 17) toteaa, ettei ole todellisuutta, joka olisi olemassa meille riippumatta sitä esittävistä diskursseista. Käsityksemme ja ymmärryksemme todellisuudesta perustuu aina sille, kuinka se esitetään, representoidaan. Nämä esitykset ovat merkitysten tuottamista kielen, kuvien ja tekstien avulla. Representaatio on jonkin abstraktin kategorian, ideologian tai myytin ruumiillistamista konkreettisessa aineksessa (Nikunen 1996, 11). Esimerkiksi sukupuoli-järjestelmä voidaan nähdä ideologiana, jota voidaan representoida eri tavoin ja välinein. Kulttuurissa elävien subjektien mielissä oletetaan jo ennalta olevan määritelmät naiseudesta ja mieheydestä, mikä ohjaa naisen ja miehen esittämistä vallitsevan kulttuurin tavoilla. (Karvonen 1991, 25.)

Hall (1992, 273) näkeekin nyky-yhteiskunnassa joukkoviestimet erityisen tärkeinä ideologioiden tuottajina, uusintajina ja muuntajina. Ne tuottavat mielikuvia, kuvauksia, selityksiä ja tarinoita yhteiskunnasta. Viestinten toimintaa eivät määritä niissä työskentelevien ihmisten henkilökohtaiset taipumukset, vaan olemassa olevat diskurssit, joiden rajoissa ne representaatioitaan rakentavat (emt., 288). Mainonta on hyvä esimerkki siitä, miten sukupuoli-eroa ja heteroseksuaalisuutta etuoikeuttavaa järjestelmää pyritään edelleen lujittamaan. Mainonnassa tämä tapahtuu normittamalla tiettyjä visuaalisen representaation muotoja eli tapoja esittää sukupuolta. (Rossi 2002, 110.) Representaatio merkitsee aina jonkinlaista subjektin asemointia. Subjekti rakentuu diskurssin sisässä (Linker 1995, 209).

3.2 Tasapainoilurepertuaari

Tasapainoilurepertuaari kuuluu hoikkuusdiskurssiin, joten repertuaariin kuulumisen perustana on puheessa kulttuuriseen hoikkuusihanteeseen liittyminen. Lisäksi repertuaarissa on keskeistä tasapainoilun ajatus. Pyrkimys kohti hoikkuusihannetta vaatii naiselta jatkuvaa tasapainoilua. Oma ruumis on ”ikuinen kiinteytymisprojektiprojekti” (kuten eräs kirjoittajista toteaa), ei koskaan valmis, mikä kertoo ihanteen saavuttamattomuudesta. Tasapainoilu ruumiin kanssa näkyy koko tekstiaineistossani. Erityisen selkeästi se näkyy puhuttaessa syömisestä, liikkumisesta ja laihduttamisesta. Jotkut kirjoittajista käyttävätkin termiä tasapaino, mikä antaa perusteen tulkintarepertuaarin nimeämiselle ja erottelulle. Tämä kirjoittajien määrittely kertoo myös, että repertuaarin tunnistaminen ei perustu pelkästään omaan konstruointiini, vaan myös kirjoittajien itsensä tekemiin erotteluihin ja ristiriitoihin.

Sain aamulla jo jotenki tasapainotettua sitä eilistä moottaamista [syömistä]. (Siiri)

Ku siis viikonloppuna ratkesin mässäämään kaikkia ja kun täytyy säilyttää koko ajan jonkunlainen tasapaino, niin nyt on sellasta paasto-aiheista viikkoa vietetty. (Siiri)

Talvella mä olin jotenkin tasapainossa tämän syömiseni kanssa kun kävelin sellaisen puolitoista tuntia päivässä. Ei tarvinnut ajatella mitä syö ja kuinka paljon kun tiesi että sen jokseenkin kuluttaa. (Anna)

Aineistoesimerkeistä käy ilmi, kuinka läheisesti ruoka liitetään ikuisuuspyrkimykseen laihduttaa kohti hoikkuusihannetta: laihtumisajatukset liittyvät enimmäkseen syömiseen. Sekä syömispuheet että laihduttamispuheet rakentavat tasapainoilua liiallisen tai vääränlaisen syömisestä ja vähäisen liikunnan aiheuttaman ”lihavan” olon sekä vähäisellä syömisellä ja liikkumisella saavutettavan ”laihan” olon välillä. Repertuaariin sisältyy tasapainoilu realismin ja hoikkuusihanteen välillä.

Laihduttamista on vaikea erottaa omaksi repertuaarikseen, koska kukaan kirjoittajista ei liitä laihtumista aktiiviseen painon pudottamiseen. Puhutaan jatkuvasta painon tarkkailusta ja pyrkimyksestä kohti normatiivista kuvaa ihannenaisestä, ajatuksesta

“pitäisi laihduttaa”. Laihduttaminen on puheessa enemmän aikomus kuin aktiivisesti tapahtuvaa toimintaa.

Tasapainoon pyrkiminen muodostuu aineistossa itsensä tarkkailuna, kurina ja kontrollina, joissa apuna ovat erilaiset säännöt ja strategiat. Esimerkiksi ruuat jaetaan hyvin selkeästi hyviin ja pahoihin ruokiin niiden lihottavuuden perusteella. Tarkkailu on jatkuvaa, joten ruoka on ajatuksissa usein. Varsinainen tasapainon saavuttaminen on puheessa hetkellistä ja harvinaista, sillä sen rakentaminen vaatii lähes täydellistä kontrollia. Epätasapainon tila on siten kirjoituksissa yleisempi. Silloin puhutaan kontrollin menettämisestä eli liiasta syömisestä, josta seuraa negatiivisia tunteita itseä kohtaan sekä fyysisiä tunteita lihavuudesta.

3.2.1 Ikuinen kiinteytymisprojekti

Ihmisruumiin symboliarvot vaihtelevat. Kun vielä 1900-luvun alussa pulskuus yhdistettiin terveyteen, varakkuuteen ja yleiseen hyvinvointiin, nyt menestyvät ovat hoikkia ja kiinteitä. (Sankari 1995, 7.) Tasapainoilurepertuaari tuo selvästi esille aikamme arvot. Ruumiin ajatellaan ilmaisevan ihmisen persoonaa ja elintapoja. Hoikkuutta ihannoidaan, koska se kertoo tahdonvoimasta, eteenpäin pyrkivästä, tavoitteellisesta ihmisestä. Lihavuus nähdään merkinä huonosta terveydestä, tehottomuudesta ja tahdon puutteesta (Harjunen 2002, 85). Ruumiista on tullut tärkeä työstimisen kohde ja se käsitetään henkilökohtaiseksi resurssiksi ja yksilön identiteettiä ilmaisevaksi symboliksi (Nykyri 1996, 9).

Ruumiin hallinta on oman itsen hallintaa.

Ku siis viikonloppuna ratkesin mässäämään kaikkia ja kun täytyy säilyttää koko ajan jonkunlainen tasapaino, niin nyt on sellasta paasto-aiheista viikkoa vietetty. Ja siitä varmaan johtuu kauhiat kouristukset mahassa, mutta: siitä kirpoaa mieletön itsetyytyväisyys!!! Kai se on jotain hallintaa...että jebajee kun pystyy kiduttamaan itseään! (Siiri)

Omaan kehoon tukeutuminen ja sen mieleisekseen muokkaaminen saattaa olla elämänpiirissämme ainoa asia, joka on varmaa, käsinkosketeltavan konkreettista ja

oman vaikutusvallan ulottuvissa. Tämän hetken pirstaloituneessa, postmodernissa, muuttuvassa yhteiskunnassa ruumiimme tarjoaa oleellisen kiintopisteen. Ruumis on materiaalisuudessaan ja paikallisuudessaan jotain konkreettista ja kouriintuntuvaa vastakohtana abstraktille käsitteelle identiteetti (emt., 9).

Tasapainorepertuaarin puhe on erittäin arvottavaa. Tavoiteltavana ja ihannoitavana merkityksellistyy täydellisesti hallittu ja hoikka ruumis. Toisessa ääripäässä vainoaa kontrollin puute ja epätasapaino, josta voi seurauksena olla lihavuus.

Mulla oli tarkoitus pudottaa muutama ulkomailla tullut kilo, mutta en ole vuodessa pystynyt siihen. Varmaan jos joskus olen raskaana, lihon miljoona kiloa, eikä ne lähde millään pois. (Vilma)

Mä tiedän, että nyt eletään kriittisiä hetkiä. Monelle kaverille on alkanut viimeisen vuoden aikan tulla lisää kiloja. Jopa Juholla on havaittavissa alkava vatsa. Aineenvaihdunta alkaa kai pikku hiljaa hidastua, joten pitäis joko vähentää syömistä tai lisätä liikkumista. (Anna)

Jotenki pitää huomenna pitää ittensä kuris, ettei lankea. Lankeamista seuraa yleensä täydellinen romahdus. (Siiri)

Vilman ja Annan kirjoittamat ajatukset heijastelevat yhteiskunnassamme vahvana elävää negatiivista kuvaa ja pelkoa lihavuudesta. Hannele Harjunen kertoo, että lihavuuteen asennoidutaan usein niin, että se tarkoittaisi henkisiä ominaisuuksia. Hänen mukaansa lihaviin ihmisten epäoikeudenmukainen ja huono kohtelu on arkipäivää myös Suomessa. (Karhunkorpi 2003, 18.) Siirin kommentti merkityksellistää tasapainon menettämistä. Ilmaisusta *täydellinen romahdus* kuvaa tasapainon menettämisestä johtuvaa kaoottista ja hallitsematonta tilaa. Tasapainon pettäessä ruumis on ruokaa vaativa, epätäydellinen, häpeällinen tai laiska.

Ruumiin paikka repertuaarissa on keskeinen ja tärkeä. Sen merkitys rakennetaan suhteessa hyvin näkyvillä olevaan hoikkuusihanteeseen, joka voidaan saavuttaa ruumista työstämällä. Naisen ruumista määrittävät erilaiset kauneuden, muodin, kuntosalikulttuurin ja laihduttamisen diskurssit, joihin kaikkiin liittyy tietty muokkaamisen idea. Äärimmäinen muokkaamisen keino, kirurginen käsittelykin, nähdään nykyään yhä hyväksyttävämpänä. Davis (1995, 41) toteaa, että kulttuuristen

kauneusideaalien muutoksista huolimatta se, että kauneus vaatii aikaa, rahaa ja kärsimystä on pysyvää.

Ruumiin muokkaamisen idea muodostuu tasapainoilurepertuaarissa puheessa ruuan kontrolloinnista ja liikunnasta.

Ei tästä mun ikuisesta kiinteytymisprojektista taida tulla mitään. Innostun syömään terveellisesti ja kuntoilemaan, mutta parin päivän kuluttua en enää jaksa ja rupean mässäilemään. (Vilma)

Muokkaaminen määritellään *ikuiseksi* prosessiksi, ja sen tavoitteeksi ennen kaikkea kiinteä ruumis, kuten ilmaus *kiinteytymisprojekti*, ja seuraava lause kertoo.

Pituuteen nähden (168cm) paino ok, mutta vois olla kiinteämpi. (Vilma)

Erityisen korostuneena kiinteyden vaatimus ilmenee läskipuherepertuaarissa, jossa läskiksi katsotaan kaikki vähänkin ylimääräinen ja siten ei-kiinteä liha. Läskin inho ilmenee osaltaan myös rasvaisten ruokien kielteisyytenä.

Sankarin (1995, 16) mukaan mielenkiinto ruumista kohtaan näkyy liikunnallisuuden lisääntymisessä ja vaihtoehtoisten liikuntamuotojen synnyssä. Liikunnan lisääntymisen voi nähdä liittyvän yhteiskunnalliseen individualismin korostamiseen ja visuaalisuuden kasvuun. Aineistossani liikunta liittyy tiukasti tasapainoiluun, erityisesti tasapainon palauttamiseen.

Tänään olen ollut aktiivinen ja kävin uimassa 1km:n. Innostuin jopa jumppaamaan. On jotenkin huono omatunto, että vappuna tuli mässäiltyä ja juotua makeita litkuja. (Vilma)

Tänään piti urheilla kun eilen tuli syötyä niin pirusti. Kävin oikein juoksemassa. Oli pakko käydä puntarissa, että onko tullu kiloja. Mutta onneksi ei. Kyllä tuli hyvä olo kun oli juossu. (Karoliina)

Illalla aloin miettiä kovia strategioita huomiseksi: heti aamulla ainaki lenkille! (Siiri)

Liikunnan merkitys kirjoittajille on lähinnä välineellinen. Siiri näkee sen yhtenä tasapainoilun strategiana. Liikkumisen motiiviksi merkityksellistyy huono omatunto,

joka johtuu liiasta *mässäilystä*. Urheileva ruumis on aikamme ihanteiden mukaisesti toimiva, työtätekevä ja piinatun puhdas. Nautinto sallitaan vasta tuskan kautta. (Emt., 21.) Liikunta on syömisen jälkeisen puhdistautumisen väline. Sen jälkeen tasapaino on taas hetkeksi palautettu. Karoliinan viimeisestä lauseesta ei voida päätellä liitetäänkö hyvä olo liikunnan tuottamaan nautintoon vai välillisesti kalorien kuluttamiseen. Seuraavassa esimerkissä liikunnasta saatava hyvä mieli liitetään tiukasti syömisen kontrollointiin, mistä voi päätellä, että liikunnan mielihyvää tuottava merkitys muodostuu ensisijaisesti välineellisen arvonsa takia.

Ainoa aika minkä olin illalla mässäilemättä oli se, kun nukuin päiväuniani..että olen HEIKKO! Illalla kuitenkin sain aikaiseksi tehtyä ne vatsikset ja punnerrukset, ja olin siinä suhteessa tyytyväinen itseeni - laiha lohtu koko illan mässäilyn rinnalla. (Suvi)

Roos (1989, 20) näkee kuntoliikunnassa ehdottomana avaintekijänä itsekurin, elämysten ja nautinnon merkitys on hänen mielestään marginaalinen. Liikunta on enemmän rankan ja itsekuria vaativan työn kaltaista. Liikunta myös jakaa moraalisella ulottuvuudellaan ihmisiä hyviin ja pahoihin. (Emt., 21–22.)

Pitäiskö olla syyllinen olo, että en jaksanut lähteä kävelyille, enkä uimaan, vaikka toisaalta olis huvittanutkin. Ja sää oli hyvä. (Vilma)

Syyllisyys liittyy liikunnan moraaliseen. Itsekurin puutteesta johtuen omaa kehoa ei hoideta ja muokata, kuten moraalisesti olisi oikein, ja tähän liittyen rakennetaan puheessa syyllisyyttä.

Liikunnalla on myös terveysaspekti: se parantaa kuntoa ja ennaltaehkäisee sairauksia. Klemola (1990, 67) määrittelee liikunnan kuuluvan terveyden projektiin, kun liikkuja liikkuu nimenomaan elinvoimaisuuden ja hyvänolon tunteen saavuttaakseen. Koska kirjoittajien puheissa liikunnan merkitys on lähinnä välineellinen, myös terveellisyyden merkitys on silloin toissijaista. Liikunnan lähtökohtana ei ole itsestä huolehtiminen vaan pyrkiminen ulkopuolelta määrättyyn kehoideaaliin. Terveys määräytyy kulttuurisesti esimerkiksi silloin, kun se määritellään hyvänä suorituskykynä tai kun liikunnallinen keho on muodin vaatimuksena. (Emt., 68.) Tällä hetkellä kaikkein kauneinta on näyttää terveeltä,

luonnolliselta, urheilulliselta ja seksikkäältä (Kinnunen 2001, 200). Kaikkiin Kinnusen mainitsemiin määreisiin liittyy myös hoikkuus ja kiinteys, joten nähdäkseni hoikkuusdiskurssi on terveysdiskurssin yläpuolella.

Päiväkirjojen perusteella kirjoittajat mieltävät kuitenkin syömisen kontrolloinnin tärkeämmäksi ruumiin muokkaamisen keinoksi kuin liikkumisen. Ruuasta ja syömisestä puhutaan paljon ja yksityiskohtaisesti. Niihin liitetään monenlaisia, kulttuurissamme vallitsevia ja tunnistettavia merkityksiä. Laihduttamisesta puhutaan. Hoikka tai ainakin kiinteämpi vartalo näkyy tavoitteena kaikissa kirjoituksissa.

Jane Ogdenin (2003, 102) mukaan naisten tyytymättömyyttä omaan vartaloonsa ruokkii tehokkaasti laihdutusteollisuus, joka koostuu kirjoista, lehdistä, laihdutus kerhoista, lehtiartikkeleista, televisio-ohjelmista, laihdutusoppaista ja harjoitusvideoista. Laihdutusteollisuus yhdessä muun median kanssa luo ideaalia hoikkuudesta. Se tukee myös uskomusta hoikkuuden ja kontrollin liittymisestä yhteen sekä hoikkuuden assosioitumisesta psykologisesti vakaaseen mieleen. Laihdutusteollisuus on tehokkaasti laajentanut markkinansa koskemaan ylipainoisten lisäksi ihmisiä, jotka näkevät ja tuntevat itsensä lihaviksi. (Emt., 107–111.) Painosta huolehtiminen on niin yleistä, että ei-ylipainoisten naisten laihduttamista pidetään normaalina (Hesse-Biber 1996, 14).

Vaikka tasapainoilurepertuaarissa puhutaan laihduttamisesta, se jää paljolti aikomuksen tasolle. Laihduttamisen voisi aineistoni perusteella määritellä imaginaariseksi.

Voisin oikeastaan pitää päiväkirjaa kaikesta syömisestäni, kun se on pääsiäisen aikana käynyt mielessä. Selailin Sallan kanssa huvikseni painonvartijoiden pisteytystaulukkoja ja mun painolla saisi syödä 18 pistettä tai jotain sellasta. Jaana on laihtunut huomattavasti noudattamalla pisteitä. Mutta en jaksaisi olla koko ajan laskemassa pisteitä. Haluaisin kuitenkin kiinteytyä kesäksi... (Vilma)

Laihtuminen ja kiinteytyminen ovat puheessa selkeänä ja tavoiteltavana asiana. Jatkuva pisteiden lasku merkityksellistyy kuitenkin hankalaksi, joten varsinainen laihduttaminen jää puheen tasolle. Oleellista kuitenkin on, että puheessa tätä laihduttamisen tilaa tehdään. Tämä kertoo vahvasti vaikuttavasta kulttuurisesta

kontekstista. Tekstissä muodostuu ristiriitaisuus hoikkuustavoitteen ja hedonistisemman oman tahdon välillä: välitänkö vai nautinko?

Nichter ja Vuckovic (1994) havaitsivat tutkiessaan teinityttöjen puhetta ruumiistaan, että laihduttamispuheet ja -käytännöt olivat moninaisia. Laihduttaminen saattoi olla enemmänkin aikomus kuin käytännön toimintaa. Teini-ikäisten puheessa määritelmät laihduttamisesta vaihtelivat oikealla tavalla syömisestä vain salaattien syömiseen tai syömisestä vähentämisestä joka päivä jumppaamiseen. Oleellista oli myös, että dieetit saattoivat kestää hyvin lyhyitä aikoja, jopa vain muutamia tunteja. (Emt., 124.) Otteet Suvin päiväkirjasta kertovat siitä, miten ruuan kontrolloinnin ja liikkumisen avulla tasapainoilua rakennetaan jatkuvaksi.

Päätin aamupalalle mennessäni, että tällä viikolla katson entistä tarkemmin, mitä suuhuni pistän ja juon joka päivä ainakin kaksi litraa vettä, hyvästi siis herkut. - - päätin jälleen kerran, että tällä viikolla taas aloitan jokailtaiset punnerrukset ja vatsalihasliikkeet. (Suvi)

Normaalista poiketen, en saanut tällä kertaa minkäänlaisia masennuskiksejä, vaikka kauppojen peileistä minua tuijottikin vastaan hyllyvät mahamakkarat ja pahasti omaa diskoaan vetävät allit..lohduttauduin ajatukseen, että ensi viikolla aloitan paaston ja aloitan uuden elämän - itsensä huijausta, tiedän! (Suvi)

Päätin jälleen kerran, että tällä viikolla--. Imaginaarista laihduttamista rakentaa puhe jälleen ensi viikolla uudella innolla aloitettavasta kontrolloinnista. Kuvaavaa on, että jälkimmäisessä tekstissä puhutaan *uuden elämän aloittamisesta*, mikä viittaa uuden, kurinalaisemman elämäntavan aloittamiseen. Paasto ilmentää kuria äärimmillään.

Nichterin ja Vuckovicin (emt., 123) mukaan laihdutuspuhe osoittaa pyrkimystä saavuttaa kontrollia ympäristöstään. Monille tytöille puhe tyytymättömyydestä ruumiiseensa ja tarpeesta pudottaa painoa on myös strategia parantaa sosiaalista asemaa. Puhe tarjoaa suunnitelman toiminnasta kohti täydellisempää vartaloa, ja siten täydellisempää elämää. (Emt., 126.) Omassa aineistossani naiset tuottavat puheellaan tilaa jatkuvasta laihduttamisesta. Pelkkä puhekin on tekemistä ja sillä rakennetaan itseä kurinalaisena, ihanteita noudattavana ja ihanteita saavuttavana. Ikuisesta laihduttamisesta on muodostunut länsimaisen naisen elämäntapa (esim.

Bordo 1990; Hesse-Biber 1996; Johansson 2001).

3.2.2 Lankeamisia ja itsekuria

Tärkeänä kontekstina ruumiillisuuden hallinnassa on naiseus. Uskonto ja (naisen) ruumiin kontrollointi ovat liittyneet tiukasti yhteen. Hengellisyyden, asketismin ja syömisen säännöstelyn välillä on vahva historiallinen yhteys. Keskiajalla ja renessanssissa erityisesti naiset ilmaisivat uskonnollista sitoutumistaan itseään nälkiinnyttämällä. (Lupton 1996, 133.) Paradoksaalista on, että nykyajan nautintoja tarjoavassa yhteiskunnassa ihminen yhä halukkaasti kurinalaistaa itseään. Vartalosta huolehtiminen on vaikeasti määriteltävää ja suhteellisen näkymätöntä kurinpitoa, johon suostumme vapaaehtoisesti. Kun arvostelemme vartaloamme ulkoisten normien mukaisesti, meistä tulee Foucault'n määrittelemiä tottelevaisia ruumiita. Yhteiskunta vaikuttaa sisältäpäin, itsekurin, itsetarkkailun ja itsekontrollin muodossa. Hesse-Biber (1996, 20) huomauttaa, että nykyajan laihduttaminen, rintojen suurentaminen tai rasvaimu nähdään helposti vapaaehtoisena, mutta verrattaessa näitä ilmiöitä esimerkiksi jalansidontakulttuuriin tai viktoriaanisen ajan korsettiin, saadaan kenties uusi näkökulma.

Ruoka ja syöminen uhkaavat itsehillintää muistuttaen yksilöä ruumiillisuudestaan. Bordo (1996, 122) näkee ruokahalun edelleen representoituvan vaativana, kontrolloimattomana voimana. Ruokahalu nähdään myös seksuaalisen nälän kielikuvana. Monien aikakausien ja kulttuurien mytologisissa, taiteellisissa ja tieteellisissä lähteissä naisen nälkä esitetään vertauskuvallisesti voimakkaan, valloilleen päästetyn naisellisen voiman ja halun kulttuurisena metaforana (emt., 129). Tähän perustuvat mainokset, joissa ruoka, esimerkiksi jäätelö, esitetään seksuaalisen halun objektina.

Myös aineistossani ruokahalu merkityksellistyy kontrolloimattomaksi ja vaativaksi. Tasapainon menettämisestä käytetään sanoja *sortuminen* tai *lankeaminen*, jotka kuvastavat tietynlaista voimattomuutta ruuan edessä. Varsinainen syömistapahtuma, joka johtaa tasapainon menettämiseen, on *herkuttelua*, *mässäilyä*, *mättöä* tai

ahmaamista, eli sanojen perusteella hyvin kontrolloimatonta syömistä. Myös seuraavissa lauseissa nälkä on voimakasta, pakonomaista ja läsnä miltei alati.

No on kuitenkin hiukonut koko päivän kun heräsin, söin aamupalan, mutta kohta oli jo hirvee nälkä. (Vilma)

Illemmalla oli vielä pakko mennä Heseen ja söin kerrosaterian. (Vilma)

Hannalla oli synttärit, ja siellä tuli syötyä, aivan sikana. Mun maha on aivan pohjaton. (Karoliina)

Ruokahaluun liitettävien merkitysten perusteella voi tulkita, että ruumis merkityksellistyy ruuan suhteen vaativaksi ja haluavaksi, historiallisten perinteiden mukaan heikoksi lihaksi. Aineistosta nousee kuitenkin selvästi esiin toinenkin näkökulma. Ilmaukset *tekis mieli ihan kaikkea* ja *mieleni halajaa jotain hyvää* kertovat mielen halusta. Tässä puheessa mieli on heikko ja kontrolloitava.

Kotona lämmitin itselleni ruokaa, odotellessani napostelin ostamiani viinirypäleitä..joita söin myös jälkiruoaksi. Jälkiruokaviinirypäleitä söin jonkin verran, jonka jälkeen maha ilmoitti olevansa täysi..pää sanoi kuitenkin, että ota vielä muutama..ja minä heikko ihminen tein kuten nuppi pyysi, huolimatta kuvun vastaväitteistä. (Suvi)

Edellä oleva puhe osoittaa mieli-ruumis – jaottelun elävän ajattelussamme voimakkaana. Deborah Luptonin (1996) mukaan ruumiin nälän tunnistamisen ja emotionaalisen tilan suhde on monimutkainen, joten myös nälkää on monenlaista. Ruokahalu voi olla emotionaalista nälkää tai kokonaan kadoksissa tietyn tunnetilan vuoksi. Ruoka liittyy tunteisiin sekä aistillisten ominaisuuksiensa että sosiaalisen tarkoituksensa vuoksi. Lupton näkee ruuan ja tunteiden yleensä liitettävän enemmän ruumiillisuuteen kuin ei-ruumiilliseen mieleen. (Emt., 30–33.)

Kehopäiväkirjoissa syöminen liittyy kyllä tunteisiin, esimerkiksi saamattomuuteen ja mielen parantamiseen, mutta mielen haluja korostetaan. Mieliteot merkityksellistetään heikon itsehillinnän tai itsekurin osoituksena. Oleellista ei ole se, näkevätkö kirjoittajat mielihalut ja tunteet ruumiillisina vai ei-ruumiillisina, vaan se, mitä korostamalla heikkoa mieltä tullaan tehneeksi.

Kävimme myös kaupassa ja tietysti sorruin ostelemaan vaikka mitä herkkuja. Siis ruoka..olen totaalinen ruoka-addikti.. heikko lusmu, mitä tulee ruokaan. Kotimatalla sain houkuteltua Sarin pizzaostoksille kanssani. Täytyy kyllä myöntää, että hyvää oli. Olenkin mässäillyt taas koko illan, itseänikin, taasen kerran, oma heikkouteni ärsyttää. (Suvi)

Tekstiotteessa Suvi kuvailee itseään *totaaliseksi ruoka-addiktiksi, heikoksi lusmuksi* ja edellisessä otteessa *heikoksi ihmiseksi*. Hän tulkitsee luonteenpiirteiden vaikuttavan määräävästi toimintaansa eli herkkujen osteluun ja syömiseen. Suonisen mukaan tällainen piirreteoreettinen argumentointi perustuu oletukseen yksilöllisestä pysyvyydestä, joka on arkielämässä yleisesti käytetty ymmärtämisen tapa. On kiintoisaa huomata, että kyse ei ole luonnollisesta itseäänselvyydestä vaan kulttuurisesta mieltämistavasta, jota ”luonnepuhe” ylläpitää. Kulttuurisena mieltämistapana se on myös korvattavissa muilla toimintaa vähemmän urauttavilla mieltämistavoilla, esimerkiksi ruokahalun liittämällä tilannetekijöihin. (Suoninen 1992, 43–44.)

Korostaessaan tasapainon järkkymistää heikon luonteensa takia naiset tulevat samalla korostaneeksi kulttuurista mieltämistapaa, jonka mukaan ruokaan sortuminen on pahasta ja johtuu ihmisen puutteellisesta luonteesta. Asian kulttuurista kontekstia ei nähdä, vaan asia tulkitaan henkilökohtaisella tasolla. Henkilökohtaisesta tulkinnasta tasapainon pettäessä kertoo puhe syyllisyydestä, huonosta omastatunnosta ja suuttumuksesta omaa itseä kohtaan.

Nähtiin Juhon kanssa töiden jakeen kaupungilla, molemmilla oli kamala nälkä ja sorruttiin menemään pizzalle. Huono omatunto! Justiin on tuskailut vararenkaitten kanssa ja sitten menee ihan omaehtoisesti kasvattamaan niitä entisestään. Mulla ei oo vähäisintäkään itsekuria. (Anna)

Sitten kun on syönyt kaikkia, on niin helvetin kiukussa itteensä. (Karoliina)

Toisaalta tämän mieltämistavan avulla on mahdollista perustella tiukoista kontrollin tavoitteista lipsumista vedoten heikkoon luonteeseen. Yksilöllisen pysyvyyden periaatteen mukaan luonne kun on kohtalonomaisesti tahdosta riippumaton. Karoliinan kirjoittama teksti kuitenkin katsoakseni kertoo ”luonnepuheen”

oleellisemman seurauksen ruumiillisuuden ja subjektiuden kannalta.

Puhumalla sortumisistaan ja huonosta itsekuristaan naiset liittyvät mediaa dominoivaan diskurssiin, jossa naisen on jatkuvasti kontrolloitava syömistään päästäkseen hyväksyttäviin mittoihin. Tasapainoilurepertuaarin puhe rakentaa jatkuvaa liikettä kohti tasapainon ja tyytyväisyyden tilaa. Tilaan harvoin puheessa täydellisesti päästään, mutta pyrkimys ja toiminta kohti sitä on jatkuvaa. Teksteissä rakennetaan erilaisia sääntöjä ja strategioita, seuraavassa hyvinkin kekseliäästi.

Käytännöllistä pitää kotiolois läskit paljastavia vaatteita, niinku nämä mun housut, jotka aukee heti, ku syö "liikaa". Saa koko ajan panna merkille, että kiristääkö ja jos kiristää, niin sitte täytyy kurittaa itseään tavallista enemmän. Siis ettei syö yksinkertaisesti. (Siiri)

Ruokaa koskeva tärkein sääntö kohtuullisen määrän lisäksi on jako hyviin ja pahoihin ruokiin. Kategorisointi tapahtuu ruokaan liitettävien merkitysten, ei maun perusteella. Mustan listan ruokien syömiä kommentoidaan, niiden syömiseen liitetään syyllisyyttä ja toimenpiteitä tasapainon palauttamiseksi.

Kuitenkin, mitähän mä oon syönyt tänään? Aamulla ainakin muroja, kahvia, ruisleipää, jossa oli itse tekemää kasvis-juustotahnaa. Siinä oli aika paljon margariinia. - - Riisiä ja eilisiä shanghai-broilerin koipia, josta tein kastikkeen riisille. Sipulia ja porkkanoita Uncle Ben's currykastikkeessa. Kastikkeessa on kermaa, mikä ei ollut hyvä juttu. (Vilma)

Illalla olin menossa syömään pizzaa. Niin en syönyt kun aamupalan. Ja sitten illalla vasta pizzaa. Olis ollu ennemminkin nälkä. Mutta kun tiesi että illalla syö rasvaista ruokaa niin piti olla syömättä. (Karoliina)

Tänään käytiin ulkona syömässä ja mä söin vuohenjuustolla kuorutettua kanaa. Siinä oli ihan älyttömästi rasvaa ja siis ainakin miljoona kaloria. (Anna)

Margariini, kerma, pizza ja juusto merkityksellistyvät teksteissä pahoiksi ruuiksi. Yhteistä on kaikkiin sisältyvä rasva. Seuraavat kommentit merkityksellistävät moraalisesti: *Siinä oli aika paljon margariinia/Kastikkeessa on kermaa, mikä ei ollut hyvä juttu/Siinä oli ihan älyttömästi rasvaa ja siis ainakin miljoona kaloria*. Ruuan pahuuden tiedostamisella rakennetaan viestiä, että ollaan perillä rasvan haitallisuudesta, toimitaan sääntöjen mukaan ja välitetään ruumiin hyvinvoinnista. Lupton (1996) kirjoittaa, miten ruokien kategorioita laajennetaan siirtämällä niiden

moraaliset merkitykset koskemaan myös niitä käytäviin ihmisiin. Yksilön valinnat ovat siten merkki toisille ja itselle itsekontrollista, itsetunnosta, ravintoa koskevasta tiedosta, ruumiin terveyden tavoittelemisesta, ruuan alkuperän ja koostumuksen tiedostamisesta. (Emt., 92–93.) Seuraavassa otteessa oma tietämys halutaan selkeästi osoittaa lukijalle. Huomio toimii myös muistutuksena itselle itsekurin puutteesta.

Toinen kohtalonpaikka oli leipäosasto, josta ostin uunipatonkia.. tiedän, valkoinen leipä ei ole hyväksi. (Suvi)

Läntisissä ruokatottumuksissa on tapahtunut suuria muutoksia viimeisen puolivuosisadan aikana. Olennainen syy ruuan kuluttamisen käytäntöjen ja ruokaan liitettävien merkitysten muuttumisessa on ollut yksilöiden lisääntyvä tietoisuus terveysvaikutuksista ja ruokatottumuksista. (Emt., 74.) Ruokaan liittyvät merkitykset ja tunteet yhdistetään yleisesti ruuan terveellisyyteen, ja ravinto-oppi ja terveys ovat keskeisiä yksilön ymmärrykselle ruuasta, itsestä ja ruumiillisuudesta. (Emt., 92–93.) Kuitenkaan aineistoni puheessa terveellisyttä ei liitetty ruumiillisuuteen. Liikunnan yhteydessä terveellisyttä ei mainittu kertaakaan, ruuan yhteydessä vain yhdessä lauseessa.

Tein loppuista perunoista, porkkanoista ja purjosta sosekeittoa. Keittojutuista tulee hyvä omatunto, koska ne on terveellisiä ja vähärasvaisia ja halpoja. (Vilma)

Tässäkään yhteydessä terveellisyys ei ole ainut hyvän omatunnon aiheuttaja, vaan lisäksi mainitaan vähärasvaisuus ja halpuus.

Laura Hakalan (2000) toimittamassa kirjassa *Siskonmakkarat*, jossa nuoret naiset kirjoittavat syömishäiriöön liittyviä ajatuksiaan, kertovat ruokasäännöistään näin:

Suklaa on pitkään edustanut minulle ruokarikkeiden äärimmäistä huipentumaa, sitä julmaa tuotetta, jota normaalisti vain tuoksuttaa ja johon ei tavallisesti ole uskallettu edes iskeä energiasisältöä. Olen tosi tuhmalla ja väärällä asialla, jos syön suklaata: se ottaa syövereihinsä kuin kehnnon narkkarin, joka jää kerrasta koukuun. (Emt., 126.)

Kaali on turvallinen. Se on vihreä, tuo mieleen vaarattoman jyrsijän ja antaa hampaille töitä. Kaalia ei tee mieli syödä liikaa eikä sitä tarvitse laskea kaloreihin. On kotoista, kun jääkaapin pohjalla on pyöreä kaali, terveen elämäntavan ikoni. (Emt., 126, 128.)

Terve elämäntapa mainitaan, mutta olennaisempaa näyttää ruokien kategorisoinnissa olevan ruuan energiasisältö. Kun kaloripitoisuus on niin alhainen, ettei sitä tarvitse edes laskea, ruoka on turvallinen. Ruokaan liittyvät mielikuvat eivät ole pelkästään ravinto-opillisesti rakentuneita, vaan niihin liittyvä moraalinen lihottavuuden aspekti näyttää ainakin aineistossani olevan tärkeämpi. Ennen kaikkea ruuan rasvaisuus on määräävä tekijä. Mediassa ja myyntitekniikoissa lihavuuden välttäminen terveyden säilyttämisessä on voimakkaasti yhdistetty ruokatottumuksiin (Lupton 1996, 74). Ravintotieteen kieli viittaa moraalisissa subteksteissään ruumiin kuriin ja itsekontrollin tärkeyteen, jolloin uskomukset ruokaan liittyvien valintojen vaikutuksista ruumiin ulkonäköön on helppo sisäistää normeina. (Emt., 74.)

Nähtiin Juhon kanssa töiden jakeen kaupungilla, molemmilla oli kamala nälkä ja sorruttiin menemään pizzalle. Huono omatunto! Justiin on tuskailut vararenkaitten kanssa ja sitten menee ihan omaehtoisesti kasvattamaan niitä entisestään. Mulla ei oo vähäisintäkään itsekuria. Illallakin piti vielä ahmata hyväskää. En tiedä miten käy kun mun pitää alkaa oikeasti laihduttaa. Pakko varmaan liittyä Painonvartijoihin, että syntyy sosiaalinen paine. (Anna)

Annan kirjoittamassa tekstissä pizzan syöminen yhdistetään suoraan syömisestä ulkonäkövaikutuksiin: *ja sitten menee ihan omaehtoisesti kasvattamaan niitä entisestään*. Pizzan syömiseen liittyy merkitys lihavuudesta. Samaten *hyväskän ahmaaminen* liitetään lihomiseen. Lihominen nähdään väistämättömänä seurauksena huonojen ruokien syömisestä. *En tiedä miten käy kun mun pitää oikeasti alkaa laihduttaa*.

Kehopäiväkirjojen puheessa syöminen ei tapahdu terveyden nimissä, vaan perimmäisenä merkityksenä on ihannevartalon saavuttaminen. Puhe haastaa median terveystutkimuksissa tuotettuja käsityksiä, ja kyseenalaistaa tulkinnan, jossa terveellisyys on oleellisesti määräävä tekijä ruoka-aineita valittaessa ja luokiteltaessa. Halua laihtua ei motivoi terveydelliset seikat, vaan esteettiset (Ogden 2003, 107).

3.2.3 Ongelmallinen syöminen

“Olen 23 enkä selviä syömisestä. Maailmassa on nälänhätää, sotaa, kidutusta ja vaikka mitä kauheuksia, mutta minun kompastuskiveni on ruoka. Kaikki on ulottuvilla, mutta kaikkea on liikaa eikä mikään ole tarpeeksi. Minulle kaaokseksi riittää ruoka. Se täyttää mielen ja kutistaa minusta hyvin pienen, ja sitä minä häpeän.” (Hakala 2000, 61.)

Ihmisen suhde syömiseen on monella tapaa problematisoitunut. Vaikka ruokaa on jopa liikaa ja sitä on helposti saatavilla, nykyaikana ihminen ei voi vain syödä. On ajateltava kurinalaisesti mitä, milloin ja miten syö. Toisaalta syöminen on muuttunut liian helpoksi ja muusta elämästä syrjäytyneeksi toiminnoksi. Ruuan terveellisyyteen liittyy nykyään myös paljon epävarmuustekijöitä. (Puuronen 1999, 200.) Monet naiset uhraavat ruualla epätavallisen paljon ajatuksiaan, laskevat kaloreita ja kehittelevät syömissääntöjä. Onko enää olemassa normaalia suhtautumista ruokaan? Voidaanko enää määritellä kuka on syömishäiriöinen ja kuka ei?

Johanssonin (2001, 29) mukaan monille naisille taistelu rasvaa ja lihavuutta vastaan on jatkuva ongelma. Syömisestä on itsestään selvä osa arkipäivää, joten syömishäiriöistä voisi hänen mukaansa sanoa tulleen osa naisten normaalia elämää. Seuraava katkelma rakentaa suhdetta ruokaan taisteluna.

Tänään on ollu koko ajan mielessä ruoka ja syöminen ja ettei saa syödä. Lenkillä aamulla ei kylläkään, mutta sen jälkeen, ku on ollu vaan täälä kotona, niin nämä makkarat vaan kalvaa... (Siiri)

Syömisestä merkitys muodostuu paljon monimutkaisemmaksi kuin pelkäksi nälän tyydyttäjäksi. Puheen taustalla häilyy se dominoiva hoikkuuden vaatimus, jota kohti syömättömyydellä ja lenkkeilyllä tasapainoillaan (*nämä makkarat vaan kalvaa...*). Seuraavassa tekstissä ongelmallinen suhde ruokaan merkityksellistetään selkeästi.

Jatkaessani kotimatkaa minulle paukahti päähän ajatus, jonka tosin olen aiemminkin tajunnut ja tiedostanut, MINULLA ON ONGELMA RUOAN SUHTEEN.. en syö elääkseni, vaan elän syödäkseni. (Suvi)

Merkityksellistäminen tapahtuu hoikkuusdiskurssissa, joten ongelmaksi tehdään liiallinen syömisestä pitäminen ja ehkä liiallinenkin syöminen: *en syö elääkseni, vaan elän syödäkseni*. Ongelma rakennetaan nimenomaan henkilökohtaiseksi ongelmaksi: *MINULLA ON ONGELMA*. Ongelmaa ei nähdä osana kulttuuria ja tiettyssä kulttuurissa rakentuneena, vaan ”luonnepuheen” tavoin vika nähdään olevan itsessä. Kulttuurin sijaan kritiikin kohteena on oma itse. Ongelman merkitsevyyttä korostetaan suurin kirjaimin.

Ruuan yksilölliset merkitykset liittyvät olennaisesti sukupuoli-identiteettiin, erityisesti naiseen. Sosiaalisen kanssakäymisen tasolla ruoka symbolisoi rakkautta ja huolenpitoa, se liittyy myös perheen sisäisiin valtasuhteisiin (sääntönä on ollut, että mies syö ensin ja enemmän kuin nainen). Ruoka representoi seksuaalisuutta, ilmentää syyllisyyden ja nautinnon sekä syömisen ja kieltämisen välistä ristiriitaa. (Ogden 2003, 54–68.)

Nainen ei saa syödä kovin suurta annosta, ei ahnehtia tai hotkia. Bordo (1996) puhuu nälän ideologiasta. Mainoksissa ja julkisuudessa tuodaan esille nainen, joka on nälän yläpuolella: hän syö vapaasti, ilman suurta halua ja ilman näkyvää seurausta. Bordon mukaan lamaannuttavinta on, että tällaisissa mainoksissa keskipisteessä ei ole vartalon koko ja muoto, vaan tietty subjektiviteetti. Toisaalta mainoksissa ruokahalu esitetään naisille pakkomielteenä, suurena kontrolloimattomana voimana, millä viitataan selvästi naisten syömishäiriöihin. Naisen syöminen representoidaan usein yksityisenä, salaisena ja luvattomana. (Emt., 120–139.)

Nälän ideologia näkyy kehopäiväkirjoissa tietynlaisen subjektiviteetin rakentamisena. Siihen kuuluu tiukka syömisen kontrollointi, ei tasapainon pettäminen. Syöminen merkityksellistyy teksteissä ylipäättänsä negatiiviseksi. Siitä kertovat syömistä negatiivisesti kuvaavat sanat (*mässääminen, ahmaaminen*), kontrollin ihanne ja syömiseen liitettävät negatiiviset ajatukset ja tunteet. Syömisen luvattomuudesta kertoo se, että sitä joudutaan selittelemään.

Tentti menikin huonosti ja sen päätteeksi paransin mieltäni Hesburgerin kala-aterialla.
(Vilma)

Vilman puheessa peruste syömiselle on huonosti mennyt tentti. Toinen yleisesti tunnettu ja hyväksyttävä selitys suurelle ruokahalulle ovat hormonit.

Tälle syömähimolle on nyt TOIVOTTAVASTI luonnollinen selitys noissa hormonijutuissa. Eli se on sitte viikko taistelemista ruokia vastaan ennenku rämpsyä [kuukautisia] pukkaa. (Siiri)

Voi jestas että tällaiset vapaa-/pyhäpäivät on aina niin hillittömiä tuon syömisessä suhteen. Tänäänkin piti mättää taas vaikka mitä. Vielä kun on kuukautiset tulossa niin syöpötyttää aivan erityisesti. Tai sitten se on vaan itsepetosta. (Anna)

Hormonit antavat siinä mielessä vapauttavan selityksen, että heikon luonteen sijaan selittäjänä voivat olla luonnolliset hormonit. Molemmat kirjoittajat liittyvät kulttuuriseen puhetapaan, jossa hormoneita käytetään toiminnan selittäjinä, mutta he myös puheessaan epäilevät tätä selitysmallia: *Tai sitten se on vaan itsepetosta/TOIVOTTAVASTI luonnollinen selitys*. Naistenlehdissä hormoniselitys kuitenkin annetaan faktana. Hyvä terveys – lehdessä kirjoitetaan niin ruokahalun kasvamisen, makeanhimon kuin painonnousunkin kuuluvan kuukautisia edeltäviin, alhaisesta hormonitasosta johtuviin PMS-oireisiin (Salomaa, 2003, 72–73).

Palinin (1996, 233) mukaan biovalta, tiedon ja vallan liitto, synnyttää jatkuvasti uusia naisruumiin medikalisaation muotoja. Määrittelemätön heikkous tai ahdistus nimetään nykyään helposti psykosomaattisuudeksi ja viime vuosikymmeninä erityisesti hormonit ovat olleet naisen psykofysiikan selittäjinä (emt., 233). Edellä olevissa esimerkeissä kehopäiväkirjoittajat rohkenevat epäillä ruumiistaan tuotettua medikalisoitua tietoa, ja näkevät sen vain helppona itsepetoksena. Itsekontrollin vaatimus ei tämän perusteella anna helposti periksi edes lääketieteellisesti tuotetulle tiedolle.

Yleisimmäksi syyksi luvattomalle syömiselle aineistossa rakennetaan kuitenkin huonoa itsekuria. Syömistä koskevaan puheeseen liittyy erottamattomasti itsekriittinen puhe, lupaukset paremmasta huomisesta ja laihduttamispuhe. Herkuttelusta puhuminen ei ole korrektia ilman jonkinlaista katumusta. --*sorruttiin menemään pizzalle. Huono omatunto!* Naisen suhdetta ruokaan on verrattu uskoon. Anne Puurosen mukaan lause “pitäisi alkaa laihduttaa” kiteyttää jotakin

oleellista nykyajan länsimaisesta kulttuurista. Se kertoo elämää hallitsevasta ruumiin ja ulkonäön huolehtimisen kierteestä ja kulttuurimme “dieettipäivä kerran viikossa” -elämäntavasta. Hän näkee lauseessa jokaisen suupalan jälkeen lausuttavan mantran. On ilmaistava katumusta, vaikka varsinainen parannusteko, laihdutus, ei onnistuisikaan. Sosiaaliseen anteeksiantoon riittää parannukseen pyrkimisen aikomus, syntien tunnustaminen. (Puuronen 1999, 198.)

Uskonnollisuuteen voisi verrata myös ruokaan liitettäviä puhtauden ja puhdistautumisen merkityksiä.

Puhdistautuminen on rituaali; alkukantaisen villi ja hämillisen vääräuskoinen sovitus. Minä sovitan rumia tekojani, itseäni kohtaan toteutettua ilkeyttä ja rikottuja sääntöjä. Kuritan itseäni, tätä pientä ahneuden pesää. Minä puhdistaudun, jotta saattaisin olla arvoisenne, haluamanne, vaatimanne. Jotta saattaisin olla standardi. Puhdistautumalla pääsee vapaaksi maallisista kahleista ja ylimaallisiin, kirkkaisiin mittoihin. (Hakala 2000, 109-110)

Rasvattomat ruuat ovat kevyitä ja puhtaampia kuin rasvaiset ruuat. Vesi ja paastoaminen puhdistavat. Puhdas ruumis on kevyt, likainen ruumis on painava. Aineistossa puhuttiin *hoikasta olost*a ja *paksusta olost*a.

Mutta heti jos syö jotain rasvaista tai makeaa, tulee paksu olo. Kun mä syön vähänkin jotain niin maha paisuu aivan valtavaksi (mahtaa näyttää kivalta bikinit päällä...). Kun on vatsa tyhjä niin ongelmaa ei ole. (Anna)

Ei musta kyllä anorektikkaa saisi tekemälläkään. Kun on päivän tai pari tyytyväinen, että jes, onpa hoikka olo, nii sitte ajattelee, että ny voi hyvällä omallatunnolla syödä jotaki hyvää. Ja ei se paljo vaadi, ku on taas johonain päin löllöä ja taas pitää ruveta kontrolloimaan. (Siiri)

Esimerkeissä ilmenee syömisen ruumiillisuus. Ruoka konkreettisesti täyttää ruumista, jolloin *tulee paksu olo* tai *maha paisuu aivan valtavaksi*. Vatsan ollessa tyhjä ongelmaa ei ole, kuten Anna kirjoittaa. Siiri ilmaisee saman asian: - *-jes, onpa hoikka olo*. Kiinnostavaa on, miten pahoihin ruokiin sisältyvät merkitykset epäpuhtaudesta liitetään fyysisiin lihavuuden tuntemuksiin. Paksu olo liittyy erityisesti rasvaisen, makean ja hyvän syömiseen. Keskeistä on rasvan merkitys (*on johonain päin löllöä*).

Ja nyt mä lankesin syömään pullan ja se tuntuu heti levahtaneen tuonne sisäreisiin, tai se oikestaan tuntuu kloonautuneen kymmenkertaiseksi löllöksi ympäri reisiä. (Siiri)

Katkelmassa pullaan sisältyvän tilan kuvataan konkreettisesti siirtyneen ruumiiseen, *levahtaneen sisäreisiin* ja vielä *kloonautuneen kymmenkertaiseksi löllöksi*. Pullan rasvaisuuden kerrotaan muuttuneen suoraan reisien läskiksi. Kun yhdistämme ruuan ruumiiseemme, tämä ruoka tulee meiksi itseksi. Käsitys siitä, että ihminen on sitä, mitä hän syö, antaa yhden näkökulman ruuan, ruumiillisuuden ja yksilöllisyyden liittymisestä toisiinsa. Sekä edellisestä että seuraavasta lainauksesta käy ilmi, miten ruoka voidaan merkityksellistää likaiseksi ja elimistöä ”saastuttavaksi”, ja miten myös ruumis ja mieli likaantuvat tämän myötä.

Olen aina pitänyt ruokaa likaisena ja kaoottisena. Ajatus omasta elimistöstä täynnä jotain turhaa on todella kuvottava. Olo on niin sekava, että tuntuu mahdottomalta ajatukselta sekä järjestellä päänsisäisiä asioitaan että antaa elimistön prosessoida ruokaa. Päinvastoin, hyvä olo tulee siitä, kun kaikki tuntuu olevan selkeää, yksinkertaista ja hallinnan alaista. (Hakala 2000, 103)

Nälän kieltäminen ja äärimmäinen laihuus ovat merkkejä puhtauden saavuttamisesta. Syömisen kontrollointi vaatii kurinalaisuutta, pitkäjännitteisyyttä ja tunnollisuutta. Nämä kaikki ovat yhteiskuntamme korkeita arvoja ja myös naiseksi kasvattamisen piirteitä. Joidenkin kohdalla arvojen vaatima käyttäytyminen menee liian pitkälle, ja johtaa syömishäiriöön. ”Naisen on paljon hyväksyttävämpää olla syömishäiriöinen kuin juoppo. Syömishäiriö on hyvin naisellinen.” (Emt., 81.)

Kun syömishäiriöt nähdään kulttuurisena ilmiönä, ne sijoittuvat samalle jatkumolle kuin naisten ”normaalit” tavat hallita ruumistaan. ”Normaalin” ja patologisen välille ei tällöin voida vetää selvää rajaa. Syömishäiriöt voivat päinvastoin tehdä näkyväksi merkitysrakenteita, jotka määräävät myös kulttuurisesti normaaleita ilmiöitä. (Reuter 1997, 144.) Rinnastamalla aineistoni kirjoittajien ja syömishäiriön kokeneiden tai niistä edelleen kärsivien (Hakala 2000) tekstejä olen pyrkinyt tuomaan esille normaalin ja epänormaalin syömisen häilyvää rajaa. Molemmista teksteistä löytyy samanlaisia kulttuuriin diskursseihin liittyviä merkityssysteemeitä ja puhetapoja.

Ruoka ja syömistottumukset eivät liity vain nälän tyydyttämiseen, vaan ne ovat keskeisiä ruumiillisuuden kokemisellemme, suhtautumiselle itseemme ja subjektiviteetimme (Lupton 1996, 1). Ruuan rooli nousee merkittäväksi, sillä ruokavalinnat tehdään silmällä pitäen oikean kokoista ja muotoista vartaloa. Ruokavalinnat ovat käytäntöjä, joissa yksilö sisäistää käyttäytymisen, tunteiden ja ajattelun sääntöjä eli liittää diskurssit ja fysikaaliset ilmiöt osaksi subjektiviteetin rakentamisen ja ilmaisemisen projektiaan. Tällä tavoin yksilö vastaa ulkoisiin pakotteisiin, tunnistaa ne tärkeiksi tai välttämättömiksi ja sisällyttää ne jokapäiväiseen elämäänsä. (Emt., 15.)

Lupton, kuten myös diskurssianalyysi, painottaa tiedon sosiaalisesti rakentuvaa luonnetta ja kielen keskeisyyttä merkitysten rakentumisessa. Tällöin kiinnostavaa on, miten ruoka tuodaan esiin populaarikulttuurissa, lääketieteellisissä ja terveyteen liittyvissä teksteissä ja yksilöiden ruokamieltymyksiä ja -tapoja käsittelevissä kirjoituksissa. Näiden lähteiden kautta, yhdessä ei-diskursiivisten aistillisten ja ruumiillisten kokemusten kanssa, ihminen ymmärtää itseään, ruumistaan ja suhdettaan ruokaan ja syömiseen. (Emt., 12–13.) Aineiston puheesta on selkeästi eriteltävissä muun muassa mainoksissa ja naistenlehdissä esiintyvät merkitykset naisen kontrolloitavasta syömisestä. Syöminen määrittyy aineiston perusteella sukupuolistetuksi.

Keskeistä on ruumiin muokkaamisen ja kontrolloimisen rakentaminen moraaliseksi velvoitteeksi. Moraalisuus näkyy tasapainoilurepertuaarissa esimerkiksi ruokien jakamisessa hyviin ja pahoihin, sekä niihin liittyvien merkitysten siirtymisessä myös subjektiiin. Ruualla on voimakas vaikutus subjektiviteettiin ja oman ruumiillisuuden rakentamiseen huonon omatunnon, syyllisyyden ja fyysisten lihavuudentuntemusten kautta. Persoonallisia piirteitään korostamalla kirjoittajat muodostavat kuvaa pysyvistä subjektiviteetista, joka määrittyy repertuaarissa melko negatiivisesti. Kulttuurin hoikkuusihanne otetaan omaksi ihanteeksi sellaisenaan, jolloin subjektin tila on valmiiksi annettu subjektipositio. Ruuille ja syömiselle annettujen kulttuuristen merkitysten taustalla olevaa hoikkuusdiskurssia ei kyseenalaisteta, vaan positioksi määrittyy diskurssin vaatimuksiin pyrkivä ikuinen laihduttaja.

3.3 Läskipuherepertuaari

Mun kompastuskiveni ja maallisen pahuuden ilmentymäni oli (ja ovat kyllä vieläkin) reidet. Ne kaksi muodotonta löysää möhkälettä, paljon valkoista nahkaa ja selluliittia. Mustelmia, ihottumaa ja myöhemmin myös raskausarpia. Voiko rumempaa enää olla? (Hakala 2000, 83.)

Läskipuherepertuaarissa puhutaan omasta vartalosta. Puhe on negatiivisesti sävyttynyttä ja se leimaa lähes kaikkea aineistossa esiintyvää puhetta omasta ruumiista. Läskipuhe on puhumisen tyyli, joka esiintyy pieninä paloina muiden repertuaarien joukossa ja sisällä lauseina tai ilmaisuina. Tietyt sanat paljastavat puheen. Omaa ruumista kuvaillaan *makkaroina, läskinä, ihrana, pömpöttävänä, löllyvänä, hytkyvänä, pursuilevana*. Kieli on rikasta, liioittelevaa ja paljon kielikuvia sisältävää. Paradoksaalisesti, negatiivisuudestaan huolimatta, se antaa myös humoristisen vaikutelman. Huomiota herättävä tyyli nousi esille heti ensimmäisillä aineiston lukukerroilla, ja myöhemmin se oli helppo erotella tekstistä repertuaariksi ensimmäisenä.

Mä en kestä näitä makkarareisiä, mä näytän ihan sammakolta. Verisuonetkin on rumasti pinnassa ja polvitaiepeessa suorastaan pullollaan (se on sukuvika, 10 vuoden päästä odotettavissa alkavat suonikohjut). (Anna)

Pieniki extraravinto tuntuu heti ällöttävänä ulokkeena tuos reides tai mahas. (Siiri)

Yläosat ei koskaan meinaa sopia mulle ja housuista tursuu makkarat. (Anna)

Puhetta voi luonnehtia inhorealistiseksi, sillä ruumiinosia kuvataan yksityiskohtaisen tarkasti ja inhottavilla sanoilla mässäillään: *verisuonet on pullollaan, ällöttävänä ulokkeena, tursuu makkarat*. Inhorealismien voi määritellä realismin äärimuodoksi. Todellisuuden kielteisiä puolia kuvaillaan tunteettomasti, liioitellen ja jopa kyynisen ivallisesti. (Pienehkö sivistyssanakirja, Jukka Korpelan [www-sivu http://www.cs.tut.fi/~jkorpela/siv/sanatr.html](http://www.cs.tut.fi/~jkorpela/siv/sanatr.html)) Olennaista on, että repertuaari kuuluu hoikkuusdiskurssiin. Kuten edellisessäkin repertuaarissa, itseä katsotaan arvioiden suhteessa hoikkuusdiskurssiin. Iva kohdistuu omaan itseän.

Repertuaarin erottelun perustana on selkeä puhetyyli, joka erottaa sen edellisestä repertuaarista, vaikka puheessa esiintyvä näkökulma onkin sama. Suonisen (1997, 19) mukaan hienoiset sanavalintojen muuntelut ja sävynvaihdukset ovat olennaisia tutkijan tekemien tulkintojen perusteltavuudelle. Konnotaatiot, assosiaatiot ja mielikuvamerkitykset ovat myös tärkeitä, jopa kirjaimellisia merkityksiä tärkeämpiä. Näin erityisesti silloin, kun sanoilla on tunteita nostattavaa voimaa, kuten kielikuvia ja arvottavia sanoja sisältävällä läskipuheella. (Emt., 20.)

3.3.1 Läski ja puhtaus

Yhteisenä aiheena lähes kaikille omaa ruumista kuvaileville ilmauksille on läski; läskistä puhuminen on repertuaarin ydin. Tämän perusteella merkityssysteemi saa nimensä.

Kaksoisleuka ja maha kerää kaikki ylimääräiset rasvat.. Niihin ensiksi tulee läskiä.
(Vilma)

Suihkusta tullessani, ja itseäni kuivatessani huomasin jälleen kerran käsivarsieni alapuolella hyllyvät ”alli paasikivet”. (Suvi)

Mä oon varmaan lihonut viime aikoina, mun takamus ja reidet leviää istuessa niin että ne peittää melkein koko tuolin. Jos laihduttais niin lähtisköhän nuo läskit vai istuuko ne niin tiukassa ettei niistä pääse millään eroon? Missäköhän määrin sitä vaan on ruumiinrakenteeltaan tällainen ja missä määrin nämä muodot on ylimääräistä ihoa?
(Anna)

Nimeämisen tukena on Nichterin ja Vuckovicin (1994) artikkeli Fat talk, joka käsittelee naisten keskustelua omasta painostaan. He toteavat, kuinka valkoisesta keskiluokkaisesta naisesta on jo aikuisuuden saavutettuaan tullut ”I’m so fat” - diskurssin pätevä käyttäjä, vaikka hän ei harjoittaisikaan painon kontrollointia. (Emt., 112.) Myös Tolonen (2001b, 81) toteaa ”läskien”, eli potentiaalisen lihavuuden, olevan tyttöjen ikuinen keskustelun ja häpeän aihe sekä itsearviointin kohde.

Nichterin ja Vuckovicin (1994) mukaan naisille yleinen tapa puhua painostaan, on todeta itsensä lihavaksi. Tällä puheella (”fat talk”) on keskustelussa monia eri

tehtäviä. Se voi esimerkiksi liittyä haavoittuvuuteen tilanteessa, jossa ruumis altistuu toisten katseille. Puhe voi myös kertoa huonosta päivästä. (Emt., 112–113.)

Suihkusta tullessani, ja itseäni kuivatessani huomasin jälleen kerran käsivarsieni alapuolella hyllyvät ”alli paasikivet”. Päivä alkoi siis varsin lupaavasti. Kaiken huippuna naamassani tuntui olevan ainakin sata punaista näppyä, eikä tukkanikaan suostunut minkäänlaiseen yhteistyöhön. (Suvi)

Mä en kestä näitä makkarareisiä, mä näytän ihan sammakolta. Verisuonetkin on rumasti pinnassa ja polvitaiepeessa suorastaan pullollaan (se on sukuvika, 10 vuoden päästä odotettavissa alkavat suonikohjut). Tukkakin roikkuu rumasti pitkin päätä. Mä oon kasvattamassa sitä ja kaikista hoitoaineista ja laittamisesta huolimatta se on aina ihan sähköinen ja lattea. Saa nähdä koska mä hermostun siihen ja meen leikkauttamaan sen taas siiliksi. (Anna)

Kaikki makkarat erottuu ja vaatteet näyttää huonoilta, tukkakin on aivan huonosti ja kaksoisleuka loistaa. (Vilma)

Diskurssianalyysi tarkastelee asiaa toisin, sillä se ei keskity siihen, mitä mahdollisesti kielenkäytön ulkopuolella on. Konstruktiivisen näkemyksen mukaan kieli ei heijastele ulkoista tai ihmisen sisäistä todellisuutta, vaan kieli itsessään on todellisuutta. Näin ollen yllä olevat puheet eivät kerro huonosta päivästä, vaan ne rakentavat siitä sellaista (-- *huomasin jälleen kerran käsivarsieni alapuolella hyllyvät ”alli paasikivet”. Päivä alkoi siis varsin lupaavasti.*). Läskipuheen avulla luotava todellisuus arvottuu negatiiviseksi. Tekstien aluissa moititaan löysiä ruumiinosia, *makkaraita, makkarareisiä* ja *alli paasikiviä*, jonka jälkeen saa osansa hiukset ja kasvot. Oleellista on, että puheella merkityksellistetään oma ruumis negatiiviseksi ja tullaan tuottaneeksi tyytymättömyyttä omaa itseä kohtaan.

Näen inhorealistenten läskipuheen liittyvän perinteiseen kuvaamisen tapaan, jossa naisen ruumis määrittyy kielteiseksi ja kammottavaksi. Suomalaisessa mytologiassa tämä näkyy siten, että nainen ja kuolema on usein liitetty yhteen, ja kuoleman tila on nähty naisen tai naisen ruumiin kaltaisena (Utriainen 1994, 245). Näissä kuvauksissa on käytetty hyväksi miehen ja naisen välille rakennettua perustavanlaatuista eroa, toiseutta ja vierautta (emt., 243). Myös modernien miesrunoilijoiden teksteistä löytyy sukupuolisuuteen viittaavia yksityiskohtia, joita on käytetty inhovaikutuksen

aikaansaamiseksi (Virolainen 1994, 258). Naisruumis edustaa epäjärjestystä. Sitä on kautta aikojen pidetty tiedostamattomana, salaperäisenä ja hallitsemattomana. Wolfin mukaan se, että lihavuus koetaan kuvottavana, ei johdu rasvan fyysisistä ominaisuuksista vaan naisvartaloon liittyvistä käsityksistä. Rasva on ennen kaikkea naisellista, se on osa seksuaalisuutta ja hedelmällisyyttä ja säätelee lisääntymistä. (Wolf 1996, 265.) Julia Kristeva osoittaa antropologisen aineiston valossa, että juuri naisen synnyttävä voima, jossa sisä- ja ulkopuolen liukuvuus selvästi näkyy, on kaikkein uhkaavinta. Tämän vuoksi naisen ruumiillisuuteen liittyvä on herättänyt kauhua ja se on täytynyt sulkea järjestyksen ulkopuolelle. Kristeva käyttää nimitystä abjekti kaikesta siitä inhottavasta ja kuvottavasta, mikä täytyy kieltää. (Sivenius 1993, 15.)

Ronkainen (2001) puhuu naiseuden inhosta, kulttuurisesta, symboliseen järjestykseen pohjautuvasta naiseuden torjunnasta. Kyse ei ole vain yksinkertaisesta kulttuuripiirteestä tai yksittäisten ihmisten kokemuksista, sillä se oikeuttaa ja tekee mahdolliseksi myös naisiin ja heidän ruumiisiinsa kohdistetut rikokset. (Emt., 86.) Ajatuksen naiseuden inhosta voi esittää myös kysymyksenä: mikä on naiseuden ja naisruumiin paikka kulttuurissa? Jos naiseuden ja naisruumiin tila on hyvin rajattu yksityiseen ja tietynlaisiin naiseuden esityksiin, riittääkö se naiseuden tilaksi. Tulevatko rajattuihin naiseuden esityksiin sopimattomat naisruumiit määritellyiksi epäpuhtaina ja inhottavina. (Emt., 78.)

Rasvaisen ruuan syömiseen ja läskiin yhdistettävä epäpuhtaus sopii teoriaan, jonka mukaan lika on perimmiltään epäjärjestystä ja siten kulttuurista järjestystä loukkaavaa (ks. Douglas 2000, 47). Epäpuhtaus on ainetta väärässä paikassa (emt., 92). Syömiseen kontrollointi ja ruumiin kiinteys kuuluvat hoikkuusdiskurssin järjestykseen, jolloin kontrolloimaton syöminen ja läski aiheuttavat epäjärjestystä. Edellisessä repertuaarissa kirjoittajat kuvasivat tätä järjestystä tasapainon käsitteellä. Lika ja puhtaus liittyvät kulttuuriseen järjestelmään, asioiden järjestämisen ja luokittamisen systeemiin.

Lika määrittää jotakin sellaista, jolla on suhde rajaan. Esimerkiksi ruumiin eritteitä on monissa kulttuureissa pidetty saastuttavina (emt., 190). Saastuttamisen voima on verrannollinen sen perustana olevan kiellon vahvuuteen. Saastuminen uhkaa

todennäköisimmin silloin, kun rakenteen ääriviivat, kosmiset tai yhteiskunnalliset, on määriteltä jyrkästi. (Emt., 181.) Läskipuhe kertoo, miten kulttuurissamme lihavuus ja läski leimataan hyvin vahvasti poikkeavaksi ja ihanteen kategoriaan sopimattomaksi. Niihin tullaan liittäneeksi marginaalisuuden ominaisuuksia, likaisuutta ja negatiivisia tunteita, kuten inhoa ja vastenmielisyyttä. Puhe tuo ilmi myös sen, miten tiukasti puhtaus ja moraalisuus ovat sidoksissa toisiinsa. Hyväksyttävän painon saavuttaminen ei ole vain henkilökohtainen tavoite vaan moraalinen velvollisuus (Johansson 2001, 97).

Ruumiillisten subjektien minuus merkityksellistyy kielessä, kulttuurisissa representaatioissa sekä symbolisaatioiden piirissä elämällä. Emme vain omaksu, vaan elämme kulttuurin ja sen tarjoamat tavat määritellä itseä. (Ronkainen 2001, 66.) Symbolinen järjestelmä, jollainen kielikin on, kertoo kulttuurin perustavista arvostuksista. Järjestys näkyy tiettyinä tapoina, joilla jotkut asiat esitetään ja joitakin yhteyksiä toistetaan sekä tietyn symbolisaation keskeisyytenä. Symbolin merkitys on aina osittain tiedostamaton ja artikuloimaton. (Emt., 67.) Kulttuurimme symbolisia vihjeitä kammoavasta asenteesta naisen ruumiiseen on löydettävissä edelleen (esimerkiksi suhtautuminen kuukautisiin), ja ne tarjoavat yhden tavan merkityksellistää omaa ruumista. Samoin tiukasti määritellyt naisruumiin tilat ja esitykset asettavat oman ruumiin näkemiselle tietyt ehtonsa. Kehopäiväkirjojen kirjoittajat elävät nuo kulttuuriset tavat todeksi läskipuheessaan ja pitävät siten omalta osaltaan yllä naisruumiin negatiivistamista.

3.3.2 Kriittinen katse itseän

Karmeeta. Mä näytin ihan järkyttävältä. Uikkarit latisti tissit niin että näytti kuin niitä ei olisi ollenkaan. Reidet taas näkyi sitäkin enemmän. (Anna)

Ulkonäköteollisuus ja ruumiin estetisoituminen ovat nostaneet ulkonäön tärkeimmäksi ruumiin ominaisuudeksi ja ovat olleet objektivoimassa etenkin naisruumista (Hänninen, 1997). Ruumiin visuaalisuuden korostamisen seurauksena ruumis ei ole objekti vain muille, vaan sen ominaisuuksia arvioidaan myös itse. Näemme ruumiimme ja itsemme suhteessa toisiin, mikä mahdollistaa ruumiimme näkemisen erillisenä objektina (Sault 1994, 6).

Ihmisen suhdetta ruumiiseensa on usein tarkasteltu visuaalisuutta painottavan ruumiinkuva-käsitteen avulla. Lähestymistapa on objektoiva, sillä itseään ei voi nähdä konkreettisesti eikä mielikuvissa asettumatta itsensä ulkopuolelle. Ruumiinkuva ei välttämättä vastaa fysiologisesti tai anatomisesti tutkittavaa todellisuutta, vaan yksilön persoonallisesti ja emotionaalisesti värittyneitä mielikuvia omasta ruumiista (Blinnikka & Uusitalo 1988, 5). Ruumiinkuvalla on vahva sosiaalinen aspekti. Otamme käyttäytymisessämme itseämme ja muita kohtaan huomioon havainnoimamme ruumiinkuvan suhteessa ihanteelliseen ruumiinkuvaan tai ideaalisiin sosiaalisiin suhteisiin. Meille on tärkeää, miten ruumiinkuvamme havaitaan, joten yritämme jatkuvasti sovittaa havaintoa ihanteeseen. (Sault 1994, 18.) Ruumiinkuvan ja sosiaalisten suhteiden vastavuoroisuus ilmenee joka kerta, kun harjaamme hiuksiamme, meikkaamme, laitamme yllemme vaatteita ja koruja tai päätämme mitä syömme (emt., 19).

Koska tämän analyysin kohteena on puhe ja sen tuottamat tilat, eikä ihminen puheen takana, psykologiset tekijät jäävät sivuun. Kirjoittajat eivät tekstissään tuota ruumiistaan vain yhtä staattista kuvaa, vaan tilanteittain vaihtelevia merkityksiä (*Aamulla voi nälissään kattoo, että joo, nyt on hyvä, mutta kahentoista tunnin päästä jo sitte maha pömpöttää ja reidet on läskit.*). Tarkemmat päätelmät mahdollisesta aineiston osoittamasta pysyvästä ruumiinkuvan kielteisyydestä tai siihen johtaneista syistä eivät siis ole oleellisia. Tärkeämpää on tarkastella kirjoittajien tuottamia merkityksiä, heille muodostuvaa subjektipositioita sekä kulttuurista kontekstia.

Läskipuherepertuaarissa kirjoittajien ruumiilleen antamat merkitykset ovat negatiivisia.

Housujen kokeileminen on ihan kamalaa, keskeinen kriteeri on se, että ne housut ostetaan, joissa meikä ei näytä pursuilevalta. Mutta mun silmissähän mä näytän tankilta aivan kaikissa mahdollisissa pöksyissä. (Anna)

Kai sen on takonu päähänsä (jostain kasilta/ysiltä asti) niin lujaan, että reidet on läskit ja jos syö vähäki jotain niin ne on entistä kauhiammat! (Siiri)

Aineistokohtien perusteella negatiivisuus on jopa ehdotonta. Omissa silmissä näytetään *tankilta aivan kaikissa mahdollisissa pöksyissä ja reidet on läskit* tai vielä *entistä kauhiimmat*. Negatiivistaminen tapahtuu liioittelemalla (*ihan kamalaa, aivan kaikissa mahdollisissa, jos syö vähäki jotain*) sekä provosoivia ja arvottavia sanoja käyttämällä (*pursuileva, tankki, läskit*). Ne kertovat asian voimakkuudesta ja siten sen merkitsevyydestä kirjoittajalle. Räikeimmillään ja tunteettomimmillaan puheen voi tulkita tunnelmaltaan vihaiseksi.

Puhetyylin liioittelun perusteella voisi väittää, että puhe ei kerro todellisesta tilanteesta. Puhujien todellisuutta ovat kuitenkin juuri niin höllyvät ruumiit kuin he tekstissään kuvaavat, sillä diskurssianalyysissä kielenkäyttö on todellisuuden tuottamista. Koska läskipuherepertuaari kuuluu hoikkuusdiskurssiin ja puhetta tuotetaan sen näkökulmasta käsin, ruumiin negatiivinen merkityksellistäminen on ymmärrettävää. Kielenkäyttäjä valitsee käyttöönsä tietoisesti tai ikään kuin luonnostaan sopivan tuntuksen kulttuurisen merkityssysteemin (Suoninen 1997, 18). Puheessa kuuluu hoikkuuden vaatimus, johon nähden omaa ruumista arvioidaan hyvin kriittisesti.

Olo oli kuin makkaralla nakin kuorissa, kun katselin lehden trimmattuja naisia. (Vilma)

Vilman teksti kertoo konkreettisesti, miten vallitsevaa diskurssia eletään todeksi, *olo oli kuin makkaralla nakin kuorissa*. Kielikuva kertoo, miten oma ruumis merkityksellistyy liian suureksi, kun itseä verrataan hoikkuusihanteen mukaisesti tuotettuihin naistenlehden kuviin kiinteistä naisista. Ihanteen sanoma on, että naisen ulkonäössä ja ruumiissa on aina jotain puutteita ja parantamisen varaa. Vallalla on kauneuden myytti, joka näennäisesti arvostaa naisen ruumista, mutta todellisuudessa ruokkii naisen huonoa itsetuntoa ulkonäkönsä suhteen (Wolf 1996). Myytin tarjoaman esimerkin mukaan naisen on vaikeaa suhtautua vartalonsa tyytyväisin mielin.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että suuri enemmistö naisista, olivat he sitten syömishäiriöisiä tai ei, ajattelevat itsensä isompina kuin todellisuudessa ovat (Ogden 2003, 85). Naiset liittävät myös enemmän negatiivisia tunteita ja ajatuksia ruumiiseensa kuin miehet ja halusivat olla hoikempia. Tyytymättömyyttä omaan

ruumiiseen esiintyy halki sosiaaliluokkien ja ikäryhmien sekä seksuaalisten vähemmistöjen ja erilaisten etnisten ryhmien joukossa. (Emt., 86–100.) Myös suomalaislapset tunnistavat sukupuoli-odotukset yhä nuorempina, sillä kolme neljästä 10–11-vuotiaasta tytöstä on tyytymätön ulkonäköönsä. Samanikäisistä pojista ulkonäköönsä tyytymättömiä on noin puolet. Sari Näreen mielestä ilmiön taustalla on kuvien merkityksen kasvu arjessa. (STT 4.10.2003. Yle 24 uutisten [www-sivu <www.yle.fi/uutiset>](http://www.yle.fi/uutiset))

Kaikki tämä kertoo kontekstista, jossa hoikkuusdiskurssi vaikuttaa voimakkaana. Siirin päiväkirjamerkinnässä lukee: *Kai sen on takonu päähänsä (jostain kasilta/ysiltä asti) niin lujaan, että reidet on läskit --. Päähän takominen* kertoo opeteltavan asian yhä uudelleen toistamisesta ja välttämättömyydestä. Se ilmentää omaksuttavan diskurssin auktoriteettia, johon kirjoittajan on sopeuduttava. On ”opeteltu”, että omat reidet ovat ihanteeseen verrattuna kelpaamattomat. Oppiminen on tehty helpoksi, sillä kulttuurisia viestejä hoikkuuden palkinnoista ja lihavuuden rankaisemisesta on joka puolella. Useimmat naiset hyväksyvät yhteiskunnan kauneusstandardit luonnollisina (”niin kuin asiat ovat”), vaikka ne heikentävät itsetuntoa ja fyysistä hyvinvointia (Hesse-Biber 1996, 14). Lihavuus saattaa merkitä naiselle samaa kuin epäonnistuminen sekä naisena että ihmisenä, koska hoikkuus yhdistetään onnistumiseen seksuaalisuudessa ja elämässä yleensä.

Tiukat normit eivät salli yhtään löysää lihaa.

Ja nyt mä lankesin syömään pullan ja se tuntuu heti levahtaneen tuonne sisäreisiin, tai se oikestaan tuntuu kloonautuneen kymmenkertaisesi löllöksi ympäri reisiä. (Siiri)

Ja ei se paljo vaadi, ku on taas johonain päin löllöä ja taas pitää ruveta kontrolloimaan. (Siiri)

Aamulla voi nälissään kattoo, että joo, nyt on hyvä, mutta kahentoista tunnin päästä jo sitte maha pömpöttää ja reidet on läskit. (Siiri)

Nälkäisenä voidaan olla tyytyväisiä, mutta *ei se paljo vaadi, kun on taas johonain päin löllöä* ja syömisen jälkeen *pulla tuntuu heti levahtaneen sisäreisiin*. Puhe toistaa kuuliaisesti opittuja vaatimuksia. Pelkkä hoikkuus ei nykyään riitä, vaan ruumiin on

oltava kiinteä. Pehmeät, löysät ja tutisevat ruumiinosat eivät ole hyväksyttäviä edes hyvin hoikilla. Naisella voi kyllä olla massaa, kunhan hän vain on kiinteä. Tämä on johtanut siihen, että hoikkuuden ihanne on entisestään hoikistunut ja että yhä hoikemmat ihmiset pitävät itseään ”lihavana”. (Bordo 1990, 90.)

Kirjoittajat luovat puheellaan tyytymättömyyttä useimmiten tiettyjä ruumiinosia kohtaan. Kaikki mainitsevat *pömpöttävän mahan* tai *mahamakkarat*. Lisäksi potentiaalisia läskin kerääjiä ovat takapuoli, reidet, käsivarret ja leuka. Takapuoli ja reidet ovat myös Sankarin (1995 75–76) tutkimuksessa naisten perinteisiä ongelmakohtia. Myös vyötärön makkaroista ja pömpötyksistä haluttiin päästä eroon. Bordon (1990, 89) mukaan ylimääräisten pullistumien ja paisuneiden vatsojen representaatiot voidaan nähdä vertauskuvana levottomuudesta, jota kontrolloimattomat sisäiset prosessit aiheuttavat. Kontrolloimattomia prosesseja ovat esimerkiksi tyydyttymätön halu tai hallitsematon nälkä. Rasva (*läski, löllö*) edustaa nykyajan ihmiselle kohtuuttomuutta ja kaaosta, joka on saatava kontrolliin. Läskipuhe oikeuttaa ja perustelee itsen kohdistuvan tarkkailun ja kurin. Sen avulla itseä ikään kuin potkitaan ja tsempataan kohti laihuusihannetta. Läskipuheen avulla naiset myös esittävät itsensä muille vastuuntuntoisina ja ulkonäöstään huolehtivina yksilöinä (Nichter & Vuckovic 1994, 127).

Kiinteäksi halutut ruumiinosat, erityisesti vatsa, pakarat ja reidet, ovat kaikki voimakkaasti seksualisoituja ja siten erityisesti katseen kohteena. Kirjoittajat tiedostavat muiden katseen.

Päivällä oltiin kaupungilla kaffilla, niin piti käydä takki päällä tiskillä, ettei löllyvät reidet näy!! (Siiri)

Laitoin farkkutakin päälle. Oli heti sellainen olo että mun leveä perse näkyy. (Karoliina)

Seksualisoiminen tarkoittaa seksuaalisten merkitysten liittämistä sinänsä viattomiin ruumiinosiin, joilla ei ole suoranaista suhdetta seksuaalisuuteen (Haug ym. 1987, 79). Ennen pyöreä vatsa ja kurvikkaat lanteet olivat rasvakerroksensa kautta merkinä naisen hedelmällisyydestä ja sitä kautta seksuaalisuudesta. Nyt ruumiinosien merkityksen ja arvostuksen määrittävät kauneusihanteet (Rossi 2003, 37). Jalat kuuluvat perinteisesti naisilla seksuaaliseksi määriteltyihin ruumiinosiin.

Nykyään myös jalkojen jatkeena olevat pakarat ovat mukana kuvassa. (Emt., 37–38.) Lannehousut ja ”napapaidat” kiinnittävät katseen paljaisiin vatsoihin, joiden on oltava litteitä. Paljastava muoti on viime aikoina herättänyt pohtimaan tyttöjen pukeutumista koulussa ja kyseenalaistamaan lastenvaatteiden seksikkyuden (ks. Riippa 2003).

Edellisissä aineistokohdissa omaa ruumista hävetään, ja häpeälliset kohdat halutaan mieluiten peittää muiden katseilta. Häpeä koskettaa koko itseä, ja uhkaa yksilön myönteistä kokemusta itsestään. Kosonen (1997) katsookin, että häpeällä on suuri vaikutus tytön ruumissuhteen ja naiseuden rakentumiseen. (Emt., 23.) Tällainen tulkinta voidaan tehdä yhteiskunnassa, jossa naiset sosiaalistetaan kiinnittämään huomiota ulkonäköönsä ja tarkastelemaan ruumistaan ulkopuolisen näkökulmasta (Berger 1991, 46–47). Ruumiillisuus ja ulkonäkö ovat naisille asioita, joiden ympärille he rakentavat identiteettiään (Haug ym. 1987, 119).

Hoikkuusdiskurssin voimakkuus näkyy läskipuheessa dominoivana. Voimakas diskurssi asettaa subjektin rakentumiselle kulttuuriset rajansa, jolloin diskurssin kanssa ristiriidassa olevat subjektipositiot ovat vähemmän mahdollisia. Hoikkuusdiskurssissa ristiriitaista on ruumiiseensa tyytyväinen subjekti. Subjektiviteetin muotoutumisessa ovat keskeisiä ne tavat, joilla meihin reagoidaan, meitä kohdellaan, meitä kerrotaan ja me kerromme itseämme (Ronkainen 2001, 77). Repertuaarin läskipuheessa kuuluvat tavat, joilla kulttuurissamme naista kerrotaan. Läskipuhe on samalla myös kirjoittajien kertomista omasta itsestään. Puheella kirjoittajat tuottavat itseään ruumiistaan huoltapitävinä ja siten moraalisesti hyväksyttävinä yksilöinä. Itsestään huoltapitävän subjektipositio olisi kuitenkin liian kaunistelevala tulkinta, koska se jättäisi sivuun läskipuheessa vahvana kuuluvan tyytymättömyyden. Läskipuheessa tuottuu ympäristössämme vahvana vaikuttava negatiivinen tapa puhua omasta ruumiista, ja siten negatiivinen tapa tuottaa omaa itseä. Tuottuva subjektipositio on tällöin enemmänkin omaan ruumiiseen tyytymättömän subjektipositio.

Läskipuhe ei ole kuitenkaan täysin mustavalkoista. Kuten kaikki puhe, sekin sisältää monia eri näkökulmia, joista tyytymättömyys on se dominoivin. Kiinnostava yksityiskohta repertuaarin puheessa on siihen sisältyvä huumori. Teksti ei ole

negatiivisesta sanomastaan huolimatta vakavaa, vaan se on kirjoitettu ikään kuin pilke silmäkulmassa.

Tänään huomasin kesken tunnin pidon, kun kirjoitin taululle, että allit elävät omaa elämäänsä. Ne tuntuivat hytkyvän sinne sun tänne. Ja mikä ärsyttävintä, allien oma elämä alkoi häiritsemään mieltäni, jonka olisi kuulunut keskittyä tulevien suomentoivojen kasvattamiseen. (Suvi)

Mä en kestä näitä makkarareisiä, mä näytän ihan sammakolta. (Anna)

Puhe allien omasta elämästä ja oman ruumiin vertaaminen sammakkoon herättää väistämättä hullunkurisia mielikuvia. Läskipuheeseen liittyy hauskoja sanoja ja sanontoja. Samoin repertuaarille tyypillinen liioittelu saa monin paikoin aikaan humoristisen vaikutelman. Puhe mukailee hoikkuusdiskurssia, mutta saa sen näyttämään myös naurettavalta. Siten läskipuheella mässäilyn voisi nähdä hoikkuusihanteen parodiointina.

Iva kohdistuu kuitenkin selkeimmin ennen kaikkea itseän, kun ivataan omaa epätäydellistä ruumista. Seuraavassa puheessa iva on piiloista.

Tässä kirjoittaessani tätä, vilkaisen tuon tuostakin peiliin (itserakkautta kenties?), huomasin juuri, että silmiäni alla möllöttävät varsin komeat silmäpussit..lisää herkkua vaan, että nesteet oikein pääsevät kerääntymään.. itseironiaa. (Suvi)

Tekstissä merkityksellistetään oma puhe ironiseksi, jollaiseksi puheen tekee se, että sanotaan päinvastaista kuin mitä tarkoitetaan. Kun siis edellä mahtipontisesti todetaan *lisää herkkua vaan*, on sen sanoma, että herkkua ei nimenomaan saisi syödä. Piiloiva kohdistuu itseän ja herkkujen syömiseen, joka on kiellettyä. Itseironian tarkoitus voi olla jokin muukin kuin pelkkä ivailu. Sen tarkoituksena voi esimerkiksi olla sympatian herättäminen, jolloin se liittyy olennaisesti sosiaaliseen kanssakäymiseen.

Nichter ja Vuckovic (1994, 113–115) ovat todenneet, että itsensä moittiminen lihavaksi ei ole vain oman painon havainnointia, vaan ennen kaikkea keino saada ystäviltä vahvistusta päinvastaiselle asiantilalle. Läskipuhe voi olla keino saada

ystäviltä myönteistä palautetta ja saada ymmärtäväinen kuulija jakamaan vastavuoroisesti yhteistä aihetta (Kuulas 2000, 47). Läskipuheeseen liittyvän huumorin ja itseironian voi nähdä siten palvelevan pitkälti vuorovaikutuksellisia tarkoituksia. Tämän aineiston puitteissa vuorovaikutuksellisuutta on mahdollista tarkastella vain rajallisesti. Ei kuitenkaan sovi unohtaa, että kirjoittava subjekti ottaa kirjoittaessaan lukijan huomioon ja luo siten interaktiosuhteen. Läskipuherepertuaarin huumori pehmentää ruumiiseensa tyytymättömän subjektin tiukkaa itsekriittisyyttä ja vihjaa ehkä lempeydestä itseä kohtaan. Hoikkuusdiskurssiin kohdistuva parodia on jossain määrin myös diskurssin kritisointia.

3.4 Performatiivinen repertuaari

Performatiivisessa repertuaarissa omaa ruumiillisuutta merkityksellistetään erityisesti ruumiin julkisuuden ja esilläolon kautta. Repertuaariin analysoiduissa teksteissä kirjoittajat pohtivat, miltä he näyttävät muiden silmissä. Vaatteet ja laittautuminen kietoutuvat ruumiillisuuteen sen näkyvänä osana, ja myös ruumis itsessään nähdään tärkeänä osana visuaalisuutta. Kirjoittajat asettuvat teksteissään naiselle kulttuurissamme luonnollisesti langetettuun rooliin katseen objektina, mikä määrittää voimakkaasti ruumiin merkityksellistämistä. Ruumiin merkitys muodostuu repertuaarissa sen kelpaavuutena muille, ja tämän kelpaavuuden määrittelevät julkiset kauneusesimerkit.

Repertuaarissa korostuu sukupuolen tekeminen vaatteiden, trendien, meikkaamisen ja naiselliseksi määritellyn vartalon kautta. Sukupuoli on tietynlainen performanssi, esitys muille. Performatiivisuuden ajatus on peräisin Judith Butlerilta, joka teoriassaan kyseenalaistaa sukupuolen itsestään selvänä strategiana. Hänen keskeinen ajatuksensa on, että sukupuoli ei perustu naisen ja miehen anatomisiin eroihin, sillä se ei ole olemista vaan tekemistä. Myöntyminen tiettyyn sukupuoleen tai sen materiaalisuuden välttämättömyyteen on aina myöntymistä tiettyyn versioon sukupuolesta ja tiettyyn materiaalisuuden muodostumaan (Butler 1993, 10). Butler korostaa siis puhtaasti biologiseen ruumiiseen viittaamisen mahdottomuutta ja diskursiivisten normien sukupuolittavaa luonnetta. "Ruumiin rajat ovat kokemus

erottumisesta, eikä erottuminen ole neutraalia suhteessa kysymykseen sukupuolesta, eikä se ole neutraalia suhteessa heteroseksuaaliseen matriisiin.” (Emt., 65.)

3.4.1 Sukupuolen tekeminen

Teoksessaan *Gender Trouble* (1990, 33) Butler määrittelee sukupuolen rakentuvan performatiivisesti, toistamalla tuttuja, kulttuurisesti vakiintuneita sukupuolen esittäviä eleitä. Sukupuoli on performanssi: joukko eleitä puheesta ruumiin muokkaamiseen ja kävelytyylistä tunneilmaisuihin. Drag-show’t esimerkiksi leikittelevät ja dramatisoivat näitä eleitä. (Pulkkinen 2000, 52–53.)

Hoikkuusdiskurssissa sukupuolta tehdään liittämällä ruumiiseen sukupuolierityisiä merkityksiä: ruumista pyritään rakentamaan naisellisen kiinteäksi ja kurinalaiseksi. Performatiivisessa repertuaarissa sukupuolen rakentamisen välineet ovat selkeitä sukupuolitettuun ruumiiseen liittyviä symboleita, kuten pukeutuminen ja meikkaaminen. Siksi performatiivisuus sopii kuvaamaan erityisesti tätä repertuaaria.

Bikiniostoksilla oleminen oli taas mielenkiintoinen kokemus. Menin Lindexille, otin varmaan kymmenet ylä- ja alaosat ja menin niiden kanssa koppiin. Pyöriskelin siellä varmaan puoli tuntia ja kokeilin erilaisia yhdistelmiä. Yläosat ei koskaan meinaa sopia mulle ja housuista tursuu makkarat. Taistelin sen ajatuksen kanssa että voinko ostaa semmoset mummomalliset housut, joissa on pienet lahkeet. Tangahousut näytti kumminkin niin kamalilta että päädyin niihin mummoihin. (Anna)

Tekstissä rakennetaan sukupuolta performatiivisesti toistamalla perinteistä naisellista pukeutumista. Bikinit, vain naisille tarkoitettuna vaatteena, merkitsevät ruumiin vahvasti sukupuolisesti. Bikinien merkitykset liittyvät myös naisen ruumista ja sukupuolta vahvasti määrittävään seksuaaliseen diskurssiin. Pukeutumista bikineihin pidetään seksikkäänä ja eroottisena. Ne kiinnittävät huomion paljaaseen vatsaan, korostavat rintoja ja ihanteiden mukaista kiinteää, sileää ja karvatonta vartaloa.

Ronkaisen (1999, 61) mukaan ruumiillisuus toiminnan ja tekemisen kautta kutsuu symbolisen esiin omaksuen merkitykset osaksi subjektiviteettia. Toimija tulkitsee, koodaa, tuottaa ja tekee symbolisista merkityksistä todellisuutta toimimalla niiden

mukaisesti. Ilman toimintaa ne eivät todellistuneet eivätkä uusiin. Toimien symbolit omaksutaan osaksi itseä ja osaksi konkreettista ruumista. (Emt., 61.) Siten sukupuolitetut ruumiin symbolit, kuten pukeutuminen, meikkaaminen, hiustyyli tai koristautuminen, rakentavat minuutta.

Performanssia rakennetaan yllä olevassa aineistoesimerkissä huolellisesti ja tarkasti kokeilemalla erilaisia vaihtoehtoja ja yhdistelmiä. Bikinien vaikuttavuus vaatekappaleena tiedostetaan. Kirjoittaja luo pukeutumisestaan kuvaa sovittamalla yksittäisiä vaatekappaleita kokonaisuudeksi. Sovituskierroksia voi Uotilan (1995, 77) mukaan verrata luonnostelutapahtumaan, jossa kuvantekijä käy dialogia näkymättömän ja näkyvän todellisuutensa kanssa vaatteiden tarjoamien vihjeiden (*Yläosat ei koskaan meinaa sopia mulle ja housuista tursuu makkarat.*) välillä. Kirjoittajan itsensä kanssa käymä dialogi rakentuu tekstissä perinpohjaiseksi pohdinnaksi: *Taistelin sen ajatuksen kanssa--*. Pukeutumisessa ihminen luo päivittäin subjektiviteettinsa ulkoiseen todellisuuteen nähden. Tässä prosessissa (eräänlaisessa siirtymätilassa) yksilöllisyyttä valmistellaan yhteisöllisyyttä varten puntaroimalla erilaisia vaihtoehtoja, ennakoimalla ja arvioimalla vaatekokonaisuuden merkityksellisyyttä ja vaikuttavuutta. (Emt., 79.)

Olen vaan ollut päiväkausia tuulihousuissa, enkä ole laittautunut mitenkään mitä nyt vähän ripsaria. Siitä se kriisi nousi kun pitäisi laittautua eikä olisi mitään kivoja vaatteita. (Vilma)

Vilma erottelee pukeutumisessa selvästi arkisen ja juhlavamman performanssin. Arkinen esitys ei vaadi suurta laittautumista, tavalliset tuulihousut käyvät ja meikiksi *vähän ripsaria*. Juhlavampi performanssi vaatii enemmän ja saa aikaan paineita (*siitä se kriisi nousi*), erityisesti vaatteiden suhteen.

Kiertelin kauppoja etsien itselleni jotain kivaa raflapaitaa, en kuitenkaan onnistunut tehtävässäni, joko paidat olivat yksinkertaisesti liian allöjä tai sitten se eivät muuten vain istuneet päällä. (Suvi)

Suvi merkityksellistää *raflapaidan*, ensisijaisesti ravintola- ja yökerhokäyttöön tarkoitetun paidan, johon liittyy aivan toisenlaisia vaatimuksia kuin arkiseen vaatteeseen. Ravintolapukeutuminen voi olla erottuvampaa, paljastavampaa,

seksikkäämpää ja villimpää kuin arkinen pukeutuminen (Nykyri 1996, 32–34). Sen tulee tuoda esiin käyttäjänsä parhaat puolet, mikä vaatii tarkkaa ulkonäön rakentamista. Suvi asettaa tekstissä vaatimukset: ei saa olla *liian ällö* ja täytyy istua hyvin.

Tänään oli tosi kaunis ilma ja uskaltauduin laittamaan hameen päälle, ekaa kertaa tänä kesänä. Reaktio siihen oli samanlainen kuin kaikkien sellaisten vaatteiden kohdalla, joita ei oo hetkeen aikaa pitänyt: vähä mä näytän kamalalta tämä päällä. Siinä hameessa on vielä sellaiset salmiakkikuviot, jotka kivasti venyy ja saa lantion näyttämään entistä leveämmältä. Ahteria mä en uskaltanut edes vilkaista. (Anna)

Anna rakentaa erilaista performanssia hameen avulla. *Uskaltautumiseen* liittyy merkityksiä epätavallisesta ja rohkeasta teosta, mitä hameeseen pukeutuminen on kun se tapahtuu *ekaa kertaa tänä kesänä* ja kun ei ole *hetkeen aikaa pitänyt*. Tolosen (2001) tutkimuksessa keskustelu hameesta toi esiin tyttöjen kompleksit ruumiinosien täydellisyydestä ja tarpeen niiden peittelyyn julkisessa tilassa. Rohkealla tuulella saatettiin ottaa riski ja pukeutua hameeseen. (Emt., 80.) Annan puhe hameen salmiakkikuvioiden venymisestä ja lantion levantamisesta sekä ahterista rakentavat samanlaisia paljastumiseen liittyviä merkityksiä ja liittävät puheen pukeutumisesta hoikkuusdiskurssiin.

Erilaisia performansseja rakennetaan riippuen tilanteesta. Pukeutuminen on eräänlainen peli, jossa näyttämötilanteiden ja yleisön vaihtuminen muuttaa merkityksiä (Ruohonen 2001, 6). Vaikka performatiivit kantavat vakiintuneita merkityksiä, on niillä myös ohimenevä hetkellinen luonne. Tilanteisen ja toisteisen luonteensa takia performatiiviset ilmaisut eivät ole merkityksiltään pysyviä eikä niitä voi tulkita tyhjentyvästi. Niiden valta on toistettavuudessa, ei toimijan tarkoituksissa. Ilmaisun voi irrottaa toimijan aikeista ja tavoitteista, sillä performatiiviset ilmaisut sisältävät jotakin, joka on olemassa jo ennen kuin toimija niitä käyttää. Tämän vuoksi toimija muodostuu eri tavoin teossa ja teon kautta. (Butler 1990, 140–141.) Erilaisten performanssien rakentaminen tilanteittain tuo selvästi ilmi diskurssianalyysin ajatuksen subjektin purkamisesta. Subjektiviteetti rakentuu toimimalla erilaisiin konteksteihin liittyvien erilaisten esitysten kautta. Subjektin moninaisuus korostuu: arkinen subjekti rakentuu erilaiseksi kuin esimerkiksi ravintolasubjekti.

Pukeutumiseen liittyy kuitenkin vahvasti tietty oma tyyli ja itseilmauksellisuus. Pukeutuminen on kulttuurisen vuorovaikutuksen muoto, jatkuvasti käynnissä oleva dynaaminen prosessi, jossa ihminen toteuttaa sekä yleistä että yksityistä historiaa (Uotila 1995, 31).

Yritin etsiä jotain tavallisuudesta poikkeavaa, mä oon kyllästynyt tähän yksivärinen t-paita ja suorat housut -tyyliin. Mutta kun kokeilee jotain eri tyylistä riepua niin sehän näyttää aivan kamalalta. Mä oon näköjään tuomittu tähän kyseiseen lookiin. Loppujen lopuksi ostin raidallisen t-paidan (vau, edistystä!) ja vaaleanruskeat housut, joissa ei oo prässejä. (Anna)

Tyyli ilmaisee henkilökohtaista makua, ja valittavissa olevia tyylejä on monenlaisia. Tekstissä Anna haluaa rakentaa itsestään uudenlaista esitystä, kokeilla jotain tavallisuudesta poikkeavaa. Pukeutumiskuvan laadun ehdoton auktoriteetti on aina ihmisen oma kokemus, itseyden tunnistus (Uotila 1995, 81). Annakin tunnistaa siten itsensä parhaiten omasta vakiintuneesta tyylistään, koska *kun kokeilee jotain eri tyylistä riepua niin sehän näyttää aivan kamalalta*. Oma tyyli ei kuitenkaan täysin tyydytä, vaan hän sanoo olevansa *tuomittu tähän kyseiseen lookiin*.

Vaatteet iloa tuottavana tapana rakentaa eri performansseja tai vaatteiden merkityksillä leikittely ei aineistossani kuulu. Puheessa vaatteista muodostuu kirjoittajille pikemminkin ahdistuksen paikka ja ongelma. Oma tyyli nähdään riittämättömänä.

Ongelma oli tänään, kun olin lähössä kampaajalle mitä päälle. Kun kokeilee vaatteita tulee epätoivoinen olo. (Karoliina)

Olin tänään vaateostoksilla ja sehän jos mikä on ahdistuksen paikka. (Anna)

En mä voi ostaa uimapukua, pakko yrittää löytää bikinit. Mutta kuinka mä muka niillä pystyn kekkuloimaan jossain rannalla kun vaatteet päällä oleminenkin on näin vaikeaa? Uikkareiden kokeilemisen jälkeen mä olin jo niin poikki etten jaksanut enää lähteä etsimään bikineitä. Voin vaan kuvitella kuinka vaikeaa niiden löytäminen on, enhän mä ikinä löydä sopivia rintaliivejäkään. (Anna)

Performatiivisuuden ongelma on siinä, että painottaessaan tekemistä se tulee vihjanneeksi sukupuolen tai sukupuoliesityksen valinnaisuudesta. Sukupuoli ei kuitenkaan ole kuin vaatekappale, jonka voi valita aamulla vaatekaapista. Koska subjektiuden muotoutuminen kokonaisuudessaan olettaa ennalta sukupuolen, ei sukupuoli voi olla subjektin tietoisien ja vapaaehtoisten valinnan kohteena. Sukupuoliperformanssi ei palaudu pelkäksi tyyliksi, vaan performatiivisuus liittyy toistoon. Hyvin usein se liittyy alistavien ja tuskallisten sukupuolinormien toistamiseen. (Kotz & Butler 1995, 263–264.)

Vaatteista taas kauhea soppa kun olin lähössä kaupungille. Mitä päälle ja näyttääkö perse isolta. (Karoliina)

Ruumiillisuus on tärkeä osa pukeutumista ja päinvastoin. Ruumiillisuus on osa pukeutumisella rakennettavaa esteettistä kokonaisuutta, ja pukeutuminen paljastaa tai peittää ruumista sekä rakentaa ruumiillista esitystä. Karoliinan puheessa performanssin rakentumiseen liittyy olennaisesti se, *näyttääkö perse isolta*. Kyseisen ruumiinosan muille näkymisen ja kelpaavuuden pohtiminen on yksi tekijä, jonka takia vaatteiden valinta muodostuu *kauheaksi sopaksi*. Naiseuden esityksessä ei takapuoli saa näyttää isolta. Hoikkuusdiskurssille tyypillinen tyytymättömyys nostaa puheessa päätään.

Butler korostaa vallan ja sukupuolta hallitsevan voimakkaan normatiivisuuden kysymyksiä (Kotz & Butler 1995, 264). Sukupuoliesityksiämme rajoittaa se, millaisia sukupuolia minäkin historiallisena hetkenä on mahdollista suorittaa (Rossi 2002, 111). Vaikka naiseutta voikin esittää erilaisilla tyyleillä, naisen esittämisen normeihin kuuluu kuitenkin dominoivasti hoikkuus. Ruumiilliset merkitykset ovat aina jo kielellisiä merkityksiä, ja siksi subjekti on olemassa ainoastaan siten, kuin se kutsutaan tai nimetään diskurssissa (Butler 1993, 178–180).

3.4.2 Kenen silmät peilistä katsovat?

-- näen television missikisat ja tilastot, joissa vakuutetaan seksin huonontuvan jo yhden liikakilon vuoksi. Minulla on kelvoton olo. Ei järjessäni mitään vikaa ole, mutta ruumiini on ruma. Vaikka tahtoisin uskoa tulevaan hyvään, en kykene antamaan itselleni mahdollisuutta nauttia kehostani. En ennen kuin se vastaa mainosten ja galluppien naiskuvia. En... (Hakala 2000, 18.)

Esitys sukupuolesta, jonka haluamme rakentaa, on meille tarkoin määritelty ja representoitu. Ihanteellista, normatiivista ja tavoiteltavaa naiseutta tuotetaan erilaisilla kuvallisilla merkeillä, joiden synnyttämät mielikuvat ja stereotypiat ovat tuottamassa esteettistä ideaalia. Yksi niistä näyttämöistä, joilla kauneuden ihanteita uusinnetaan on edellä mainittu missi-instituutio.

Kaupungilla tarkkailee itseään ikkunoista tai peileistä. Yleensä vaatekauppojen sovituskoppien valoissa tulee vitutuksen multihuipentuma. Kaikki makkarat erottuu ja vaatteet näyttää huonoilta, tukkakin on aivan huonosti ja kaksoisleuka loistaa. (Vilma)

Vilman puhe vihjaa, että ikkunoista ja peileistä eivät katso takaisin vain omat silmät, vaan myös kulttuurin normittava katse. Tavoitteena siintää täydellinen naiseuden esitys. Kulttuurin ihanteet vakiintuvat naisen representaatioissa. Representoiminen ei ole neutraali asioiden esittämisen tapa, vaan siihen liittyy kysymys vallasta. Siten se on aina myös poliittinen kysymys. (Hall 1992, 308.) Kieli ei ole ideologisesti viaton. Ideologiat/diskursiiviset järjestelmät tunkeutuvat kielen (siis myös kuvallisen ilmaisun) sisään ja käyttävät sen monimerkityksisyyttä hyväkseen lausuakseen jotain julki. (Emt., 268.) Diskurssi on representaation tapa, tietynlainen viitekehys, jonka sisällä representaatio tapahtuu.

Jos tarkastellaan laajemmalla tasolla sitä, miten esimerkiksi naiseutta jollakin hetkellä kuvataan, huomataan, että samanlaiset representaation käytännöt ja kuvat toistuvat tietyin muunnelmin tekstistä ja representaatiopaikasta toiseen. Tätä kutsutaan intertekstuaalisuudeksi. (Emt., 150.) Kuvaan tai tekstiin voidaan liittää useita, vastakkaisiakin merkityksiä. Representaation käytäntöjen tehtävänä on kiinnittää merkityksiä jollakin tietyllä tavalla ja asettaa niistä yksi etusijalle. (Emt., 143.)

Vallitsevien kulttuurimallien ja representaatioiden tuottamisessa media nousee keskeiseen rooliin. Varsinkin mainonta on kauneuskäsitysten, mielihyvän ja ihanteiden tuottamisen ja esittämisen aluetta. Se tuottaa voimakkaasti vaikuttavia, sukupuoliin liittyviä merkityksiä ja odotuksia. Rossin mukaan 2000-luvun alussa suomalaisilla televisiokanavilla nähtävän mainonnan tyypillisin naisen kuva on pitkähkö, hoikka ja muokattu nainen. Pitkät ja sileät sääret, pitkät hiukset, rinnat, symmetriset ja huolellisesti ehostetut kasvot ovat myös naiskauneuteen liitettäviä merkkejä. (Rossi 2003, 36–40.)

Illalla olin lähdössä baariin ja aina se ongelma, mitä päälle laittais. Sitten löyty vaatteet. Mutta kun olin laittanu itteni valmiiksi, onko liikaa meikkiä ja onko maha pitkällä?
(Karoliina)

Tekstissä valmista performanssia tarkastellaan kokonaisuutena: Sopiiko esitys kauneusmääritelmiin vai mennäänkö jossain kohtaa rajan yli? Näyttääkö lopputulos hoikalta vai *onko maha pitkällä*? Ehostuksella kasvonpiirteitä korostetaan tai ne jopa luodaan uudelleen paranneltuina. Karoliina esittää kuitenkin tärkeän kysymyksen, *onko liikaa meikkiä*. Liian näkyvä meikki merkityksellistyy negatiivisesti, sillä vaarana on näyttää ”halvalta”. Meikkaamiseen liitetään yhä merkityksiä eroottisuudesta ja haureudesta. Lisäksi meidän aikamme meikattujen kasvojen tulee näyttää luonnollisilta ja terveiltä. Tekstissä rakennetaan omalle esitykselle rajoja. Kauneusihanteet toimivat normalisoivana kurina, kuten Bordo (1993, 254) toteaa. Foucault`ta mukaillen kulttuurinen katse toimii tässä äänettömänä kurinpitovaltana ja korostaa kauneusihanteiden normittavaa ja normaalistavaa luonnetta.

Meille ei enää kerrota mistä naisellisuus koostuu tai miten hieno nainen käyttäytyy. Feminiinisyyden säännöt välittyvät diskursseissa: kuvat välittävät millaiset vaatteet, ruumiin muodot, ilmeet, liikkeet ja käyttäytyminen kuuluvat naiselle. Feminiinisyydestä on tullut sitä, että luodaan sopiva esitys itsestä. (Bordo 1989, 17.) Teresa de Lauretis (1987, 9), joka myös korostaa sukupuolta sosiaalisena konstruktiona ja sen tuottamista erilaisten representaatioiden avulla, puhuu itse-representaatiosta. Hänen mukaansa se on ”itsen” mukauttamista ideologian vaatimusten mukaiseksi ja kategorioiden ilmentämistä oman ”itsen” kautta. de Lauretis tekeekin eron käsitteiden ”Nainen” ja ”naiset” välille. Pienellä kirjoitettuna

nainen viittaa todellisiin, historiallisiin ja konkreettisiin naisiin. Nainen isolla kirjoitettuna on kulttuurisesti konstruoitu, ideaali Nainen, joka ohjaa naiseuden rakentumista ihanteiden mukaisesti. (Emt., 10.)

Nyt nämä on pysyny kiinni nämä housut, mutta Cameron Diaz oli eilises Mari-elokuvassakin niin timmi, että on vähä sellaanen masentunu. Vaikkei musta saisi Cameronia, vaikka olisin puoli vuotta syömättä, kun on näitä luita, niin silti vaan pitäis sellaanen olla. (Siiri)

Tekstissä muodostetaan vertailusuhde oman ruumiin ja julkisen Naisenkuvan välille. Se asettaa vaatimuksen jäljitellä näyttelijän esittämää hallitsevan diskurssin performanssia, hoikkuutta. Pitäisi olla *timmi*, kiinteässä kunnossa. Ihannekuva rakentuu tekstissä henkilökohtaiseksi vaatimukseksi. Kaikista realiteeteista (*kun on näitä luita*) huolimatta *silti vaan pitäis sellaanen olla*. Käy samalla tavoin kuin Korhosen mukaan mainoskuvan edessä. Kuva mittaa naiskatsojaa, näyttää ideologisesti konstruoidun normin, joka on aina minua kauniimpi, laihempi ja onnellisempi. Kuvien katselu tuottaa yhtäläillä mielihyvää ja riittämättömyyden tuntemusta. Sidos kuvaan on ikään kuin pakkokatselua. (Korhonen 1991, 148.)

Rossi (2003, 36) toteaa, että merkittävä osa nykyisestä mediakuvastosta toimii korsetin tavoin pakottavana sukupuoliteknologiana. Vaikka mediat eivät suoranaisesti ihmisruumiisiin puutukaan, ne tuottavat tietynlaisia todellisuuksia, joiden kautta yksilöt rakentavat identiteettejään. Koska todellisuuden luominen riippuu vakiinnutettujen merkitysten toistosta, palvelevat useimmat merkitysjärjestelmät joidenkin subjektiasemien vahvistamista ja uusintamista. Representaatiot toimivat niiden subjektien määrittelijöinä, joille ne kohdistetaan. (Linker 1995, 210.)

Mainonta näyttää meille muiden ruumiita ja saa meidät pohtimaan, miltä itse näytämme katseen kohteena ja ruumiillisina toimijoina. Mainonta havainnollistaa kaksi katseen tasoa: abstraktin, henkilöitymättömän, sisäistämämme ja kuvittelemamme kulttuurisen katseen ja muiden ihmisten todelliset katseet. Kiusallista on, että emme voi itse täysin valita sitä, kuinka näymme ja kuinka meidät nähdään. Meillä on jonkinlainen kuva itsestämme, ja mainonta saa vertaamaan tätä kuvaa muihin, samaistumaan ja kokemaan eroja. (Rossi 2003, 47.)

3.4.3 Katseen objekti

Kirjoittajien sukupuoliperformansseissa yleisöllä on tärkeä merkitys. Subjektiutemme muotoutuu sosiaalisesti; olemme sosiaalisia peilejä toinen toisillemme. Luotamme toistemme reaktioihin rakentaessamme subjektiuttamme ja esityksiä itsestämme. Katseen suunta muodostaa valta-aseman, joka määrittää katsojan ja katsottavan selkeästi subjektiksi ja objektiksi. Kirjoittajat asemoituvat puheessaan naiselle perinteiseen katseen objektin rooliin, katsottavaksi. Tämän johdosta omaa ruumista tarkkaillaan ulkopuolisin silmin ja ruumiin merkitys muodostuu helposti toisten määrittämistä lähtökohdista käsin.

Elokuvatutkimuksissa (esim. Mulvey 1989) on määritelty hiljaisen naisen ja aktiivisen miehen vastakkainasettelu sekä maskuliininen katse, jotka tekevät naisen kuvasta speaktaakkelin, miehisen halun kohteen. Nämä rakenteet ulottuvat myös laajemmalle visuaalisen esittämisen kenttään, mainontaan, muotikuvaan, kuvajournalismiin, taidekuviin sekä sosiaalisten sääntöjen alueelle (Linker 1995, 231). On löydettävissä runsaasti esittämisen tapoja, joissa subjekti rakennetaan miespuoliseksi, ja samalla naiselta tämä subjekti kielletään. Nainen ei esitä mitään, vaan häntä esitetään. Passiiviseen rooliin asetettuna hän saa jatkuvasti olla maskuliinisen määräysvallan kohteena yhteiskunnassa, jossa kuvilla esittämällä on valta rakentaa identiteettiä. (Emt., 210.)

Mainosten naiskuvissa anonyymi nainen on pelkistetty halua koskettavaksi metaforaksi (Korhonen 1991, 146). Naisen ruumis julkisena ja julkisuuden tuotteena, voidaan Näreeseen mukaan nähdä kulttuurimme olennaisena fantasmana. Fantasmana naisen ruumis kanavoi tiedostamattomalla tasolla toiveita, odotuksia ja pelkoja. Se on kollektiivinen objekti, johon yksilöt voivat projisoida tunteitaan. Mitä kontrolloidumpi tai mystifioidumpi naisen ruumis on, sitä suurempi sen fantasmaattinen funktio yhteisössä on. (Näre 1991, 15–19.) Miesruumiita esitetään edelleenkin harvoin samalla tavalla katseen kohteena, esteettisyyttä ja eroottisuutta merkiten kuin naisruumiita. Miestä esittävät kuvat korostavat aktiivista subjektiä esimerkiksi näyttämällä miehen jossakin toimessa (ks. Dyer 2002, 106–107). Nainen on perinteisesti nähty olemisen, ei tekemisen kautta.

Päivällä oltiin kaupungilla kaffilla, niin piti käydä takki päällä tiskillä, ettei löllyvät reidet näy!! (Siiri)

Tänään olin menossa päivällä kaupungille. Laitoin farkkutakin päälle. Oli heti sellainen olo että mun leveä perse näkyy. (Karoliina)

Menin kampaajalle. Sielä oli joku nuori komea poika. Tuli heti mieleen miltä näytän. (Karoliina)

“*Miehet toimivat ja naiset näkyvät*. Miehet katsovat naisia. Naiset tarkkailevat itseään katseiden kohteina.” (Berger 1991, 47.) Yllä olevissa teksteissä omaa itseä rakennetaan Bergerin kuvaamalla tavalla. Karoliinan viimeisessä tekstissä katsojaksi konkretisoituu poika. Katsojan ja katseen merkityksellisyys korostuu määreillä nuori ja komea. Katseen kohteeksi asettumista ei kyseenalaisteta, vaan paikkaan asetutaan automaattisesti: *tuli heti mieleen miltä näytän*. Kahdessa ensimmäisessä esimerkissä katsetta ei määritellä erityisesti miehen katseeksi, mutta katsomistapa merkityksellistyy miehiseksi, sillä subjektin paikka muodostuu samanlaiseksi kuin edellä. Peittämisen ja paljastamisen problematiikka on myös katsottavana olemisessa esillä. Pitkä takki voi piilottaa katseilta, mutta lyhyt takki voi paljastaa katseelle kriittisiä ruumiinosia.

Berger toteaa naisten tarkkailevan itseään katseiden kohteina. Hänen mukaansa tämä pätee sekä useimpiin miesten ja naisten välisiin suhteisiin että naisten suhteeseen itseensä (emt., 47).

Kaikista mahdollisista heijastavista pinnoista täytyy aina salaa tarkastella itseään ja sitä minkä kokoiselta näyttää. (Anna)

Nainen oppii tarkkailemaan itseään, tekemisiään ja sitä, miltä hän toisten silmissä näyttää. Olennaista on, että tarkkailtu naisessa on feminiininen, mutta tarkkailija maskuliininen. Itsetarkkailussaan nainen muuttaa itsensä katsomisen kohteeksi, objektiksi. (Emt., 46–47.) Aikaisemmissa esimerkeissä, joissa katsojaksi ei määritelty erityisesti miestä, katsojan merkityksen saattoivat saada myös tarkkailijanaiset. Aineistossani näkyy itsetarkkailun lisäksi myös muiden naisten tarkkailu.

Asiaa pahentaa vielä se, jos sattuu olemaan Emman kanssa ostoksilla. Olin hyvin kateellinen edellisviikolla, kun kaikki vaatteet näytti hyvältä Emman päällä, eikä sillä ole yhtään läskiä.... (Vilma)

Puheessa kirjoittaja tarkkailee toista naista. Katse on arvioivan maskuliininen, joten katsottavan ruumis merkityksellistyy esineen kaltaiseksi objektiksi. Katsottavan ruumis on myös jotain tavoiteltavaa. Tulkitsen, että toisen naisen ruumis merkityksellistetään tällöin ulkonäköruumiin fantasmaksi, johon projisoidaan omia toiveita. Omat toiveet nimetään puheessa kateudeksi. Tarkkailtava nainen on ihannekuvan kaltainen: *kaikki vaatteet näytti hyvältä, eikä sillä ole yhtään läskiä*. Liioittelevat sanat korostavat ihanteen täydellisyyttä ja saavuttamattomuutta. Liioittelulla rakennetaan myös eroa ihanteen ja realistisen itsen välillä.

Rantsussa mä vertaan itseäni jatkuvasti muihin naisiin ja kaikki nuoret naiset on mun silmissä parempivartaloisia kuin minä. (Anna)

Myös tässä toiset naiset merkityksellistetään ulkonäkökulttuurin fantasmaattisiksi representaatioiksi. Kirjoittaja vertaa tekstissään omaa representaatiotaan tähän ideaaliin: *kaikki nuoret naiset on mun silmissä parempivartaloisia kuin minä*. *Kaikki nuoret naiset* merkityksellistyvät hoikkuusdiskurssin normit täyttäviksi ihannekuviksi.

Naisruumis ei performatiiviseen repertuaariin analysoiduissa teksteissä merkityksellisty ensisijaisesti naiselle itselleen, vaan ruumiina toiselle. Ruumis on katseen kohde. Ruumiin merkityksellistyminen toiselle tarkoittaa sitä, että joku toinen on sen määrittänyt ja jäsentänyt. Silloin ruumis ei enää ole lähtökohta, vaan ulkopuolisen tarkkailun ja arvioinnin kohde. (ks. Heinämaa & Saarinen 1984, 153-154.)

Illalla kuulin täysin perusteettoman (ja ehkä miellyttämismielellä) lausahduksen, että syö ny jotaki, ku ei oo ku luut ja nahkat jäljellä. Ja kyllä oli voitonriemuunen mieli, vaikka tietää ettei siinä oo mitään perää. (Siiri)

Naisena oleminen on olemista toisen katseen ja arvostelun alaisena. Ruumiin ulkoasu on keskeinen naista koskeva arvosteluperuste. Katseen kohteena olemisesta voi

tietenkin myös nauttia (esim. Nykyri 1996, 39), vaikka sitä ei omassa aineistossani näykään. Siirin puheessa nautinnon merkitys muodostuu arvioivaa katsetta seuraavasta kohteliaisuudesta. *Voitonriemuunen mieli* liittyy myönteiseen palautteeseen ja ulkoapäin asetetun normin saavuttamiseen. Sana voitto kertoo hoikkuusnormin vaativuudesta. Koska puhe kuuluu hoikkuusdiskurssiin, myönteiseen palautteeseen yhtyminen ei ole mahdollista, sillä ruumiiseensa ei koskaan voi olla tyytyväinen. Liika tyytyväisyys yritetäänkin puheessa kumota: *perusteettoman lausahduksen, ehkä miellyttämismielellä, tietää ettei siinä oo mitään perää.*

Tekstissä omaa subjektiutta rakennetaan toisen katseeseen perustuvan palautteen avulla. Odotusten mukaisesti itsensä esittäessään naiset (ja miehet) voivat tuntea itsensä hyväksytyiksi, arvostetuiksi ja halutuiksi. Vääränlainen itse-representaatio taas tuottaa huonommuuden tunteita (Karvonen 1991, 35). Vaikka oman ruumiillisuuden ja sukupuolen esityksillä on muitakin merkityksiä kuin toisten viehättäminen, performatiivisessa repertuaarissa voimakkaimmiksi määrittäviksi muodostuvat kulttuuriset ruumiille ja kauneudelle asetetut normit, kulttuurinen katse sekä miehin katse. Subjektiuden rakentaminen tapahtuu repertuaarissa objektin positiosta käsin. Rakentuva subjektiviteetti on siten katseen objektin subjektipositio. Katseen kohteena olemisessa määrittyy subjektille selkeä paikka, josta käsin toimia.

Vallitsevaa katseiden valta-asetelmaa on diskurssianalyysin mukaan mahdollista muuttaa rakentamalla ja muokkaamalla puheessa todellisuutta toisin. Performatiivinen repertuaari kertoo kuitenkin toisin toimimisen vaikeudesta hoikkuusdiskurssin mukaisten representaatioiden keskellä. Ihanteet ovat muodostuneet yleisiksi normeiksi, joista poikkeaminen vaatii erityistä tiedostamista. Vallitsevaan diskurssiin liittyminen on lisäksi sosiaalisesti hyväksyttävää, joten siitä poikkeaminen vaatisi perustelemista. Drag-esitykset rikkovat katseiden suuntaa asettamalla miehen katsottavaksi naiseksi pukeutuneena speaktaakkelina. Esitysten lumo perustuu myös siihen, että ne korostavat voimaa olla katseen kohteena. Voisiko nainen nousta katseen subjektiksi? Kaarina Nikunen (1996, 6) kysyy voiko nainen samalla tavalla liioitella feminiinisyyttään ja pukeutua naisellisuuteen niin, ettei se näyttäytyisi negatiivisena merkinä, vallan vastakohtana, vaan voiman lähteenä.

Aineistoni perusteella ainakaan hoikkuusdiskurssiin tällainen subjektipositio ei kuulu.

4 KRIITTINEN DISKURSSI

Toimintaamme määrittävät yhteiskunnalliset diskurssit, joita voimme toteuttaa monin eri tavoin. Diskurssit voi ottaa annettuina, kuten aineistoni kirjoittajat hoikkuusdiskurssissa suuremmaksi osaksi tekevät, niitä voi tulkita ja muokata uudelleen tai kapinoida niitä vastaan. Kriittinen diskurssi on identifioitu erottumaan hoikkuusdiskurssista jälkimmäisten tapojen perusteella. Oman ruumiin ymmärrettäväksi tekeminen on ristiriidassa hoikkuusdiskurssin näkökulmaan nähden. Päinvastoin kuin edellisessä luvussa, hoikkuuden ihannointi kyseenalaistetaan ja vallitseva kulttuuri joutuu kritiikin kohteeksi. Puhe on tiedostavaa ja refleктоivaa. Ruumiin merkityksiä rakennetaan enemmän omien tiedostavien mielipiteiden perusteella kuin annetuista normeista käsin. Pohtimalla ja kyseenalaistamalla otetaan subjektille enemmän tilaa. Reflektionnin seurauksena ollaan myös tietoisia omasta subjektiudesta ja sen tilasta.

Miksi kriittinen suhtautuminen on tarpeen? Miksi on tärkeää korostaa hoikkuusdiskurssin mielettömyyttä? Suoninen (1993, 125) on analysoinut itsetodistelun käsitteen tutkiessaan perheenäitien haastatteluita. Hän tarkoittaa käsitteellä puolustautumista sellaista kulttuurisesti potentiaalista kritiikkiä vastaan, jota kukaan ei vuorovaikutustilanteessa ole esittänyt. Itsetodistelussa puhetta halutaan suhteuttaa kilpaileviin, kulttuurisesti vahvoihin näkökulmiin, joiden kanssa se saattaisi olla ristiriidassa. Omassa aineistossani näkyy selvästi hoikkuusdiskurssin ja kriittisen diskurssin välinen argumentointi. Diskurssit ovat puheessa toistensa lomassa ja puhetta suhteutetaan kilpaileviin repertuaareihin. Kulttuurikriittisen diskurssin tiheä esiintyminen päiväkirjojen teksteissä osoittaa sen, että myös kriittinen ajattelutapa on kulttuurisesti niin vahva merkityssysteemi, että sen hallitsemista kirjoittajat pitävät tarpeellisena.

Niilola (2001, 54) tulkitsee anoreksiaa sairastaneiden kirjoituksia koskevassa tutkimuksessaan kulttuurikriittisen repertuaarin välttämättömäksi, jotta kirjoittajat pystyvät luomaan itselleen terveen identiteetin. Omassa tutkimuksessani näen kriittisen suhtautumistavan tarpeelliseksi vastaavin perustein: jotta voitaisiin rakentaa myös ajattelevaa, pohtivaa ja kriittistä subjektiutta. Pelkkä valmiina annettu ei anna tilaa omille mielipiteille ja merkityksille.

Diskurssianalyysi näkee sosiaalisten rakenteiden muodostuvan jokaisessa kielenkäytön tilanteessa uudelleen. Käytössä olevat diskurssit rakennetaan joka kerta hieman erilaiseksi täsmentämällä ja muotoilemalla. Toistoon liittyy muutoksen mahdollisuus, joka kriittisessä repertuaarissa on vahvasti läsnä. Esimerkiksi sukupuoliteoissa voi sukupuolen suorittamia eleitä toistaa hieman toisin ja saada aikaan muutoksen. Butlerin sukupuolen rakentamisen ajatus todistaakin samalla sekä kulttuurisen toiston voimaa että muistuttaa toisin tekemisen mahdollisuudesta (Pulkkinen 2000, 56).

Erilaisissa tilanteissa valittavanamme oleva diskurssien kirjo tarjoaa monia vaihtoehtoisia merkityksellistämisen tapoja. Yhteen representaatioonkin voidaan liittää useita merkityksiä, sillä sama representaatio avaa usein mahdollisuuden erilaisille, joskus hyvin ristiriitaisillekin merkityksille (Hall 1999, 143). Jokaisessa representaatiossa ja itse-representaatiossa piilee siis vaikuttamisen mahdollisuus. Esittämisen tapa on aina poliittinen valinta, joka joko uusintaa tai vahvistaa vallitsevia sosiaalisia konstruktioita. (Karvonen 1991, 36.)

Representaation politiikka sisältää monia eri tapoja murtaa vallitsevaa ideologiaa. Hallitseva näkemisen tapa on juurtunut syvälle, joten siitä irrottautuminen ei ole helppoa. Jotta ideologiaa olisi mahdollista muuttaa, sen toimintamuodot pitää paljastaa ja kuluttaa pois. (Nikunen 1996, 28.) Feministisissä teorioissa on pohdittu naisellisuuteen naamioitumisen eli liioitellun representaation mahdollisuuksia hämmentää yleisesti hyväksyttyjä totuuksia. Naamioitumisessa sukupuolen rakennettu luonne nousee esiin, ja se kiinnittää huomion myös katseen mekanismeihin. Kuvien jäljittelevään esittämiseen liioitellen liittyy olennaisesti humoristinen parodia ja ironia, joiden avulla voi helposti irrottautua tavanomaisista katsomisen tavoista. (Emt., 42–52.)

Seuraavassa luvussa tarkastelen kehopäiväkirjojen toisinnäkemistä bell hooksin käsitteellistämän vastakatseen avulla. Hooks (1995) on tutkinut mustien naiskatsojien tuottamaa tietoa ja kriittistä katsetta, joka syntyy naisten vastustaessa samaistumista elokuvan naiskuviin. Myös Stuart Hall (1992; 1999) on esittänyt ajatuksia etnisten vähemmistöjen ja naisten synnyttämistä kulttuurimuodoista, jotka horjuttavat hallitsevia diskursseja. Vastakatses sisältyy kulttuurikriittiseen, analyttiseen sekä hedonistiseen repertuaariin.

4.1 Kulttuurikriittinen repertuaari

Kulttuurikriittisen ja analyttisen repertuaarin ero on hienovarainen. Asioita tehdään ymmärrettäväksi samanlaisin keinoin ja oman ruumiin merkityksellistämisen lähtökohdat ovat samat. Kulttuurikriittisen repertuaarin erottelun peruste on puheen tyyliin liittyvä. Kriittinen on tyyllisesti selkeämpää ja kohdistetumpaa kuin analyttisessä repertuaarissa. Kohteeksi eritellään selvästi kauneuskulttuuri ja siihen mukautuminen, miehin katse ja media, kun taas analyttisessä repertuaarissa tyyli on enemmän pohtiva ja tiedostava. Kriittisessä puheessa ovat voimakkaasti mukana tunteet ja kapina.

4.1.1 Vastakatses

Kaikissa valtasuhteissa on mukana vastarinnan mahdollisuus. Aineistoni kirjoittajien vastarintaa voi verrata alistetussa asemassa olevien vastakatseseen. Hooks (1995) toteaa, että katseella poliittisena kysymyksenä on historialliset juuret orjuuden käytännöissä, ja että katse on ollut ja on edelleen kolonisoitujen mustien ihmisten vastarinnan alue. Se avaa mustille tilan, jossa voi sekä esittää kysymyksiä toisen katseesta että katsoa takaisin ja nimetä itse näkemänsä. Valtasuhteissa alistetussa asemassa olevalla on mahdollisuus kriittiseen katseseen, joka katsoo dokumentoidakseen ja viljelee tietoisuutta. (Emt., 19–21.)

Varhainen elokuvatuotanto kielsi mustan naisen ruumiin ikuistaakseen valkoista ylivaltaa, jossa haluttava ja katsottava nainen on “valkoinen” nainen. Elokuviin viitekehelyksessä mustalle naiselle ei ollut paikkaa. (Emt., 23.) Ymmärtämällä ja tiedostamalla rodun ja rasmin politiikan olemassaolon mustat naiset saattoivat kehittää vastakatseen, jolla he kritisoivat sitä, kuinka elokuvien kerronta muovaa valkoisen naisen miehisen katseen kohteeksi. He kieltäytyivät samaistumasta valkoiseen naiseuteen ja kyseenalaistivat valtasuhteen, jossa nainen on kuvana ja mies katsojana. Kriittisinä katsojina mustat naiset lähtivät purkamisoppositiosta käsin. (Emt., 28.)

Minua hermostuttaa naiset, jotka tekevät kaikkensa ollakseen fyysisesti miehiä miellyttäviä. Varsinkin kun miehet odottavat että keski-ikäinen neljä lasta synnyttänyt nainen näyttäisi yhtä hoikalta ja nuorelta ja trendikkäältä kuin 20-vuotias. Ärsyttää suunnattomasti kun miehet vielä muiden aikana kiinnittävät ääneen huomiota vaimonsa olemukseen. (Vilma)

Performatiivisessa repertuaarissa katseen kohteeksi asetuttiin lähes automaattisesti, mutta yllä olevassa tekstissä tämä valtasuhde kyseenalaistetaan. Vastakatsen muodostetaan kritiikkinä vallitsevaa kauneusideologiaa ja katseiden valta-asetelmaa kohtaan, jonka ylläpitäjiksi merkityksellistetään miehet. *Miehet odottavat*, että nainen näyttää *hoikalta, nuorelta ja trendikkäältä*. Miehet kohdistavat arvioivan katseensa naiseen ja antavat palautetta naisen olemuksesta muiden aikana. Kritiikin kohteeksi joutuvat miesten lisäksi myös naiset, jotka asettuvat katsottavaksi, hyväksyvät vallitsevan kauneusdiskurssin ja toimivat sen mukaisesti. Näiden naisten toiminnan motiiviksi määritellään puheessa miesten miellyttäminen. Kritiikki ilmaistaan tekstissä suuttumuksena: *minua hermostuttaa, ärsyttää suunnattomasti*. Myös seuraavasta tekstistä löytyy runsaasti tunnetta ilmaisevia sanoja ja sanontoja.

Samaten pari viikkoa sitten suivaannuin yökerhossa, kun paikka tulvi nuoria, toinen toistaan laitettumpia naisia. Tietenkin olin itsekkin tälläytynyt ja kähertänyt hiuksia toista tuntia, mutta SILTI ärsytti ihan suunnattomasti ja kävi oikeastaan sääliksi koko naissukukuntaa kun täytyy tehdä miesten takia vaikka mitä. Mutta toisaalta minua ärsytti myös sliipatut miehet. Jupisin koko ajan ja olin ärsyyntynyt. Näytin hapanta naamaa. (Vilma)

Ilmauksilla (*suivaannuin, olin ärsyyntynyt, jupisin, näytin hapanta naamaa*) rakennetaan kriittistä katsetta ja tehdään arvottavaa eroa hoikkuusdiskurssiin. Samaistuminen ihanteelliseen naiseuden tekemiseen tiedostetaan, mutta samaistumista kuitenkin vastustetaan, ja kritiikin kohteeksi joudutaan tällöin myös itse. *Tietenkin olin itsekin tälläytynyt ja kähertänyt hiuksia toista tuntia, mutta SILTI ärsytti ihan suunnattomasti--*. Vallan ulkopuolelle jättäytyminen ei ole mahdollista (ks. Foucault 2001), joten vastustamiinsa vallankäytön muotoihin voi helposti itsekin joutua mukaan. Yleisesti hyväksytylle on vaikea nähdä vaihtoehtoa, vaan *tietenkin tällädytään*.

Vilman kriittisessä tekstissä sukupuoli erotellaan selkeästi ja sukupuolen tekeminen korostuu. Säälin kautta rakennetaan *koko naissukukunnasta* kuvaa uhrina, joka toimii miesten vallan mukaisesti. Toisaalta myös *sliipatut miehet* ärsyttävät. Sukupuolten erotteleminen uusintamalla, tuottamalla ja ylläpitämällä nais- ja miesidentiteettejä kollektiivisena kulttuurisena rakenteena on yhteiskunnassa vallitseva strategia. Tästä käytännöstä poikkeaminen yrittämällä asettua kokonaan uusin aseisiin on jokseenkin mahdotonta. Vaihtoehdoksi jää puheessa rakennettu vastarinta, joka ainakin hetkellisesti rikkoo itsestään selvänä pidetyn strategian jatkuvuuden.

4.1.2 Tiedostava kapina

Oppositio voi synnyttää myös kapinallisen halun:

Toisaalta ärsyttää, että yhteiskunta odottaa kaikkien olevan täydellisiä. Siksi tekis mieli lyödä kaikki joskus läskiksi ja lihoa 200 kiloiseksi! (Vilma)

Toisaalta, olisko sitte aivan hunningolla, jos ei piittaasi ollenkaan, mutta onpa tää rehellisesti sanottuna vähä viallista. (Siiri)

Teksteissä leikitellään ajatuksella olla välittämättä yhteiskunnan odotuksista. Aikaisemmin mainitsin jäljittelevän toiston keinona kapinoida vallitsevaa ideologiaa vastaan. Toisto voi toimia kumouksellisesti, jos se pystyy sekä jäljittelemään että syrjäyttämään ja korvaamaan kyseisen valtarakenteen totunnaissääntöjä (Kotz & Butler 1995, 264). Kirjoittajat rakentavat kapinaa kuitenkin hoikkuusdiskurssin

ulkopuolelta käsin, kurinalaiselle ja täydellisyyttä vaativalle diskurssille vastakkaisella tavalla, todella *lyömällä läskiksi*. Hoikkuutta jäljittelevä ja liioitteleva toisto kapinana lieneekin mahdotonta jopa äärimmäistä laihuutta ihannoivassa kulttuurissa. *Lihoa 200 kiloiseksi* ja *aivan hunningolla oleminen* eli täydellinen piittaamattomuus ovat kulttuurissamme mahdollisia vastakeinoja hoikkuuden ihannoinnille. Se, että asia ilmaistaan näin liioitellusti, merkityksellistää puheen voimakkaasti kriittiseksi ja kapinahenkiseksi. Siirin puheessa kysymysmuoto lieventää ilmaisun voimakkuutta, mutta vallitseva todellisuus todetaan kuitenkin *rehellisesti sanottuna vialliseksi*.

Nyky-yhteiskunnassa valta naamioituu normaaliuteen ylivallan sijasta (Dyer 2002, 178). Julkisissa kuvissa käytetyt representaatiot perustuvat usein yleisesti hyväksyttyihin, normalisoituihin ja ihannoituihin merkityssysteemeihin. Se kuinka me itsemme näemme, perustuu näihin olemassa oleviin esittämisen tapoihin.

Ärsyttää kun sitä ostaa vaan sellasia vaatteita, jotka on in, vaikka ne ei sopiskaan mulle.
(Vilma)

Edellä kritisoidaan omaa mukautumista yleisesti hyväksyttyyn (*vaatteita, jotka on in*) performanssiin. Tämä itse-representaation tapa on vain yksi mahdollinen, sillä kulttuuristen representaatioiden valikoima on laaja. Kriittinen vastakatse kulttuuriin avaa silmät tiedostamaan median yksinkertaistavat kuvat.

Luin uutta Cosmopolitania äsken lehtisälissä. Välillä se on ihan ok lehti, mutta nyt mietin kuinka naurettavia asioita siellä oikeastaan pohditaan. (Vilma)

Damn those models... (Siiri)

Ensimmäisessä tekstikatkelmassa tehdään naistenlehden diskurssia naurettavaksi ja jälkimmäisessä tiedostetaan mallien esittämät arvot ja kritisoidaan malli-instituutiota kiroamalla (*damn*). Tiedostava ja kriittinen suhtautuminen voi avata uusia toiminnan mahdollisuuksia. Silverman ehdottaa, että katsoisimme kuvia ja itseämme uudelleen ja rakentaisimme identiteettiämme ”kyllin hyvien” sukupuolen representaatioiden pohjalta sen sijaan, että pyrkisimme kohti tavoittamattomia ideaaleja ja kamppailisimme tästä pyrkimyksestä aiheutuvan riittämättömyyden tunteen kanssa

(Silverman 1996, Rossin 2003, 21 mukaan). On kiinnostavaa tarkastella, tarjoaako mainonta tällaisia kyllin hyviä samaistumiskohteita. Kriittisen ajattelun kautta on viime aikoina aktiivisesti puututtukin mainontaan ja asetettu sille rajoja. Kuluttaja-asiamiehen uusien ohjeiden mukaan kaikkea ulkomainontaa arvioidaan jatkossa tarkemmin sen mukaan, miten sen viesti esimerkiksi naisen roolista vaikuttaa lapsiin ja nuoriin (Kalliosaari 2003).

Kritiikin rakentaminen asettaa subjektin uudenlaiseen positioon. Voimakkaan kriittisen vastustuksen rakentama subjektin tila muodostuu kulttuurikriittisessä repertuaarissa kapinoiden subjektipositioiksi. Positio sisältää merkityksiä toiminnasta. Repertuaarin puheeseen liittyy ikään kuin lupaus toiminnasta, voimakas toisin toimimisen mahdollisuus. Toimijuus korostuu eri tavalla verrattuna hoikkuusdiskurssiin, jossa toimijan paikka määräytyy tiukasti normien mukaisesti. Kulttuurikriittisessä repertuaarissa toimijuus muodostuu tiedostamisen ja sen avaavan kriittisen katseen avulla.

4.2 Analyttinen repertuaari

4.2.1 *Mallinmitoissa oleva kaunotar vai satakiloinen keijukainen*

Miks kukaan ei kertonut, ettei kaikkien tarvitse näyttää malleilta? (Olisinkohan uskonut?) Miks kukaan ei sanonut, että mä kelpaan ilman koko tätä show`ta? Miks muotilehtien mallit ovat aina niin laihoja? (Eläköön Emme Aronsen!) Miks kukaan ei rohkaissut mua tutustumaan itseeni samalla innolla kuin laihdutusohjeisiin? Kehittämään itseäni muullakin tavalla kuin reisilihaksin? (Hakala 2000, 84.)

Edellä olevan Siskonmakkaroiden (emt.) tekstin voisi identifioida analyttiseen repertuaariin kuuluvaksi. Siinä esitetään itselle kysymyksiä, pohditaan omaa suhtautumista asioihin ja rakennetaan omaa subjektin tilaa. Omaa ruumiillisuutta rakennetaan suhteessa laajaan perspektiiviin. Repertuaarin puhe ei ole niin tunteellista ja kapinallista kuin edellisessä repertuaarissa, vaan asioihin suhtaudutaan järkevästi, analyttisesti ja loogisesti. Tunteet liittyvät kuitenkin vahvasti merkitysten rakentamiseen. Esimerkiksi järjen ja tunteiden välistä suhdetta pohditaan.

Nämä asiat on iskostuneet niin syvälle naisten päähän, että miltä pitäisi näyttää ja kuinka pitäisi olla, että alitajuisesti koko ajan, kaikissa tilanteissa miettii jotain. Ainahan nyt sentään vähintään tukka on huonosti!

Pitäis varmaan muuttaa tällästä ajattelutapaa ja päästä irti ikuisista kauneusihanteista. Mutta.... (Vilma)

Noo, mutta tää on niin vaihtelevaa, ettei mitään pysyvää tuskaa varmaan vielä tuu tästä kroppa-asiasta. Sillä lailla joutuu vaan olemaan kauhias kierteessä. En mä ny tiedä onko se normaalia, että koko ajan -jos ei päällimmäisenä asiana, niin taustalla ainakin- on mieles, että miltä tämä ruppi [ruumis] näyttää, tai paremminki miltä se tuntuu. (Siiri)

Tiedostaminen liittyy myös tässä repertuaarissa merkityksellistämiseen. Teksteissä tiedostetaan vallitseva kauneuskulttuuri ja oman ruumiillisuuden rakentaminen sen ehdoilla. Kulttuuri määrittelee *miltä pitäisi näyttää ja kuinka pitäisi olla*. Oma ruumis tiedostetaan rakentuvan tiukan normatiivisessa ympäristössä. Kauneusihanteet ovat *iskostuneet syvälle naisten päähän*, minkä vuoksi *kaikissa tilanteissa miettii jotain ja joutuu olemaan kauhias kierteessä*. Koskaan ei ole kyllin hyvä, vaan aina on jokin huonosti. Liioittelevat sanat korostavat ihanteiden määräävyyttä. Vastakatsetta rakentamalla kulttuurin käytännöt kyseenalaistetaan. Siiri toteaa puheessaan *en mä ny tiedä onko se normaalia*, ja Vilma pohtii ajattelutavan muuttamista. Jälkimmäisessä tekstissä, repertuaarille tyypillisellä tavalla, nostetaan ruumiillisuuden rakentumisessa tärkeäksi tekijäksi tunteet.

Töissä keskustelimme kouluavustajan (minun ikäiseni kahden lapsen äippä) kanssa ruumiinkuvasta ja itsensä hyväksymisestä. Tulimme siihen tulokseen, että loppujen lopuksi se, millainen olet, lähtee pääsi sisältä. Jos olet satakiloinen keijukainen, ja kannat kilosi positiivisella mielellä, tuo positiivisuus heijastuu ympärillesi. Vastaavasti mallinmitoissa oleva kaunotar saattaa olla hyvinkin tyytymätön itseensä, antaen näin itsestään negatiivissävyytteisen yleiskuvan. Hyvä henkinen ja fyysinen olo kumpuaa siis ihmisen sisältä - tämä oli meidän teoriamme.. tehty kokemuksen syvää rintaääntä kuunnellen. (Suvi)

Ulkoiset normit kyseenalaistetaan jälleen, mutta yleinen ajattelutapa käännetään myös pääläelleen. *Satakilaisen keijukaisen* ruumis merkityksellistetään positiiviseksi ja *mallinmitoissa olevan kaunottaren* ruumis negatiiviseksi. Merkityksenantoprosessissa ei tukeuduta dominoivaan merkityssysteemiin, vaan aktiivisen pohdinnan ja tiedostamisen avulla käännetään kielteinen myönteiseksi ja

päinvastoin. Hallin (1999, 214) sanoin puheessa käytetään “representaation vastastrategiaa: populaarien stereotyyppien arvojen kääntämistä nurin”. Stereotyyppinen representaatiohan pelkistää ihmisen muutamaksi yksinkertaiseksi luonnollistetuksi ominaispiirteeksi. Sillä on valta merkitä, osoittaa ja luokitella. Tekstin puhe perustuu erilaisuuden hyväksyntään. Se rakentaa positiivista samaistumista sellaiseen kohteeseen, joka nähdään torjuttuna ja kyseenalaistaa stereotyyppien pelkistävyden. (Emt., 189–216.)

4.2.2 Järki vastaan tunteet

Edellisen aineistoesimerkin puheessa ulkoisia määrittelyitä tärkeämmäksi nostetaan oma henkilökohtainen asenne ruumiiseen ja ihmisen sisäiset prosessit (*se millainen olet, lähtee pääsi sisältä*). Pia Pajari (2000) on nuorten naisten syömispuhetta koskevassa diskurssianalyysissään erotellut sisin tärkein – repertuaarin, joka argumentoi ulkonäkörepertuaaria. Myös analyttisessä repertuaarissa oman sisimmän korostaminen muodostuu keskeiseksi. Psykykkisen ja fyysisen sekä tunteiden ja järjen välistä eroa rakennetaan.

--mä tiedän älyllisellä tasolla ettei mulla oo mitään todellista syytä huoleen. Mutta tunne vaan on vahvempi. (Anna)

Aivan sairasta. Kyllä sitä noin järjellä ajattelis, ettei yks pulla ny reisiä levitä, mutta ku se tuntuu niin todelliselta-- (Siiri)

Syvä tunne on henkilön yksilöllisten ominaisuuksien tapaan sisäiseksi mielletty rajoitus. Tunnetta ei kuitenkaan kytketä yksilön ominaisuuksiin, sillä se on mahdollinen kenelle tahansa. Argumentointi tunteen idealla abstrahoi ihmisen kerroksittaiseksi rakenteeksi, ja tärkeimmäksi merkityksellistyy se, mikä on jossain syvällä. Tällä on mahdollista argumentoida minkä tahansa repertuaarin sisältämien ideoiden puolesta, koska syvälle voi sijoittaa minkä vain perimmäisen totuuden. (Suoninen 1992, 98.) Teksteissä tunne merkityksellistetään tärkeämmäksi kuin rationaalinen ajattelu, jopa alleviivaten. Tunteilla argumentoidaan tässä yhteydessä hoikkausdiskurssiin liittymistä. Perustelu on tarpeen esittää, koska analyttisessä repertuaarissa hoikkausdiskurssia ei tiedosteta hyväksyttävänä, vaan vastustuksen

kohteena. Tunteeseen vetoamalla ulkonäön korostaminen tulee hyväksyttävämmäksi. Tunteisiin vetoaminen toimii Siirin ja Annan puheessa perimmäisenä totuutena, sillä tunteet ovat voimakkaampia kuin järjen ääni. Tunteet ja järki nähdään erillisinä asioina, kuten seuraavassa aineellinen ja henkinen ruumiillisuus.

Mun ruumiillisuus on enemmän psyykkistä kuin fyysistä. Siis ajatukset. Tunteet ailahtelee nopeasti laidasta laitaan. Kun ei ole mitään ihmeempiä ajateltavana tai stressattavana, huomio kääntyy äkkiä omaan ulkonäköön ja olemukseen. (Vilma)

--kyllä se varmaan on ainaki 60%:sti pään sisällä tämä touhu. (Siiri)

Psyykkinen ja fyysinen erotellaan perinteiseen tapaan. Molemmissa teksteissä ruumiillisuudessa korostetaan prosesseja *pään sisällä*, joten omaa ruumiillisuutta voisi tulkita teksteissä merkityksellistettävän psykologisen näkemistavan kautta. Psykologisessa merkityksenannossa korostetaan ihmismieltä, ja tarkastellaan ihmisen käyttäytymistä siitä käsin. Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tärkeää on kuitenkin painottaa, että tämä psykologinen näkemistapa on kulttuurinen merkityssysteemi. Merkityksellistämisen lähtökohtana eivät ole puhujan mielen sisäiset tekijät. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan yksilön toiminnan perustana ei ole jokin syvempi minä, vaan kulttuuriset mallit. Edellisissä esimerkeissä puhujan merkitysten antaminen ei voi siis olla lähtöisin omasta itsestä, sillä puhuja toimii tiedostamattaan omaksumiensa yhteiskunnan diskurssien mukaisesti. Tunteilla selittäminen on kulttuurinen tapa rakentaa merkityksiä.

Toimintamme ei kuitenkaan ole tiukan determinististä, koska aktiivisina toimijoina meillä on valinnan mahdollisuus. Elämme vaihtoehtoisten merkitysjärjestelmien keskellä, joista meillä on mahdollisuus valita erilaisten subjektiuksien ja toimintamallien välillä.

Lieneekö peruja negatiivissävytteisestä maailmankatsomuksesta, vai mistä, mutta huomaa, että tähänkin päiväkirjaan olen kirjannut lähinnä vain negatiivisia tuntemuksia ja ajatuksia fyysisestä minästäni. Kuitenkin suurin osa päivästä kuluu joko neutraalien tai positiivisten tuntemusten vallassa (typerä sana!). (Suvi)

Kysymys onki siitä, että MIKSI näkee itensä mahdollisimman negatiivises valos, vaikka valituksen aihetta olis vain vähän jos ollenkaan?! Kas, siinä pulma. (Siiri)

Negatiivinen suhtautuminen omaan ruumiiseen on tässä analysoinnin kohteena. Kulttuuria määräävänä tekijänä ei tiedosteta, sillä vastauksia yritetään etsiä psykologisen merkityssysteemin mukaisesti omasta itsestä. Maailmankatsomukseen liittyy merkityksiä henkilökohtaisesta tavasta nähdä maailmaa, eikä Siirinkään puheessa lähdetä itseä kauemmaksi. Olennaista on kuitenkin se, että tiedostetaan vaihtoehtoinen tapa nähdä: *suurin osa päivästä kuluu joko neutraalien tai positiivisten tunteiden vallassa ja valituksen aihetta olis vain vähän jos ollenkaan.* Näissä pienissä lauseissa rakennetaan positiivista subjektiutta eli vastakatsetta hoikkuusdiskurssin negatiiviselle tavalle nähdä itsensä.

Tietoisuus on valinnassa tärkeää. Jotta voimme valita, meidän täytyy olla tietoisia vaihtoehtoista. Tietoisuuden perusteella voi sanoa, että kulttuurikriittisessä repertuaarissa toiminta on enemmän lähtöisin itsestä kuin hoikkuusdiskurssin valmiina annetuissa merkityksellistämisen. Positiivisen subjektiuden valitessaan kirjoittajat rakentavat suurempaa subjektiuden tilaa, tilaa toimia. Tulkitsen, että analyttisessä repertuaarissa rakentuu tiedostajan subjektipositio. Analysoimalla omaa ruumiillisuutta laajassa perspektiivissä tiedostetaan kulttuurisia merkitysjärjestelmiä ja oman ruumiillisuuden rakentamista. Analyttisessä repertuaarissa tiedostetaan myös vaihtoehtoinen subjektiivisuuden näkemisen tapa.

4.3 Hedonistinen repertuaari

Hedonismi tarkoittaa nautintahakuisuutta. Filosofissa se on oppi, jonka mukaan nautinto itsessään on arvokas tavoite. (Pienehkö sivistyssanakirja, Jukka Korpelan [www-sivu http://www.cs.tut.fi/~jkorpela/siv/sanath.html](http://www.cs.tut.fi/~jkorpela/siv/sanath.html).) Hedonistinen repertuaari vastustaa vaatimusta hoikkuusdiskurssin tiukkaan itsekkyyteen. Se myöntää nautinnon ja rakentaa tyytyväisyyttä ja mielihyvää omaa ruumista kohtaan. Muiden kriittisen diskurssin repertuaarien tapaan hedonistinen ajattelutapa liittyy merkitysten tiedostavaan muodostamiseen, ei valmiiksi annettujen mallien suorittamiseen. Vastakatsetta se on vaihtoehtoinen näkemisen tapa. Repertuaarissa kirjoittajat rakentavat positiivista subjektiutta, korostamalla individualistisesti yksilön arvoa ja yleisestä mielipiteestä riippumatonta yksilöllisen harkinnan merkitystä.

Hedonistinen repertuaari häivähtelee päiväkirjateksteissä läskipuheen lomassa. Dominoivan hoikkuusdiskurssin ohesta sen löytäminen oli aluksi hankalaa. Katsoin kuitenkin tärkeäksi tarttua tekstikohtiin, joissa selvästi rakennetaan positiivista ruumiillisuutta. Vaikka repertuaari on aineistoni pienin, se on olennainen osa kriittistä diskurssia ja tärkeä osoitus vaihtoehtoisen merkityksellistämisen tavan olemassaolosta. Kun myös itse olin avannut silmäni näkemään ennakko-oletuksistani poikkeavan, valtavirtaa vastaa toimivan tavan merkityksellistää ruumista, hedonistiseen repertuaariin analysoitavia aineistokohtia löytyi loppujen lopuksi kohtalaisesti.

Useissa tekstikohdissa hoikkuusdiskurssi vahvempana syrjäyttää hedonismin.

Olen fyysiseltä olemukseltani melko tyytyväinen itseeni. [läskipuhe:] Ainoat suuremmin häiritsevät asiat ovat kaksoisleuka ja maha. Niihin kerääntyy ensiksi kaikki läski.
(Vilma)

Vilman puheessa rakennetaan aluksi positiivista suhtautumista omaan ruumiiseen, mutta sitten puhe siirtyy merkityksellistämään läskipuherepertuaarista käsin: *kaikki läski kerääntyy* tiettyihin ruumiinosiin. Vaikka mainitut ruumiinosat ovatkin *ainoat suuremmin häiritsevät asiat*, näkökulma vaihtuu silti läskipuheen tyytymättömyyteen. Tyytyväisen subjektipositio kumoutuu tyytymättömän subjektipositiolla. Tyytyväisyyden myöntäminen tarkoittaisi sitä, että oman ruumiin hyväksi ei tarvitse nähdä vaivaa, mikä sotii kulttuurissamme vallitsevaa itsensä huolehtimisen tärkeyttä vastaan.

Hedonistisella repertuaarilla on kuitenkin puheen virrassa tärkeä paikkansa. Itsensä esittäminen ainoastaan negatiivisessa valossa ei ole toivottavaa, sillä äärimmäinen negatiivisuus on merkki ongelmista. Hedonistisen minän rakentaminen on merkityksellistä, koska se rakentaa tervettä suhtautumistapaa. Hoikkuusdiskurssi voi myös tulla kumotuksi hedonistisella repertuaarilla, vaikkakin se on aineistossani harvinaista. Seuraavassa tekstissä tyytymättömyys kumotaan tyytyväisyydellä.

Töissä minulla oli ylläni tiukka hame, huomasin kyllä muutaman kerran tarkkailevani itseäni ja pyöreätä mahaani - joka viimeaikaisen ylensyönnin takia on tällä hetkellä

varsin pömpöllään, peileistä..[hedonismi:] mutta, koska tiedän, että on tuo kupu ollut joskus mahtavampikin, en antanut sen nykyisen olotilan menoa haitata. (Suvi)

4.3.1 Ruumiin nautintoja

Ihmisellä on jossain määrin mahdollisuus säädellä omaa sukupuolista esitystään ja vaikuttaa olemassa oleviin sukupuolimalleihin. Jos feminiinisyyttä merkityksellistetään vain positiona miehisen vallan mallissa, laiminlyödään naista merkitysten tuottajana (Laiho 1996, 71). Hedonistisessa repertuaarissa kirjoittajat vastustavat samaistumista hegemoniaan rakentamalla hoikkuusdiskurssista poikkeavaa merkityksellistämistä. Sukupuolen rakentamisen tavoille, joita hoikkuusdiskurssissa määrittävät ruumiin kuri ja tietyn esityksen noudattaminen, rakennetaan hedonistisessa näkemistavassa merkityksiä nautinnosta ja mielihyvästä. Kielteisten puolien korostamisen ja vaatimusten esittämisen sijaan etsitään ruumiillisuuden positiivisia puolia.

Töissä olen leikkinyt lasten kanssa välituntivalvontojen aikana naruhyppelyä, hyppien itekin mukana, niin tänäänkin. Huolimatta iästäni ja kiloistani olen saanut huomata olevani varsin ketterä kyseisessä lajissa. Sain positiivisia elämyksiä omista taidoistani ja ruumiistani myös liikuntatuntia pitäessäni. Teimme temppuja rekillä, ja minä, joka olen aina inhonnut kyseistä aparaattia, tein oikonojan ja kiepin taaksepäin aivan kuin vettä vain. (Suvi)

Kuljin tänään ensimmäistä kertaa pyörällä töihin. Mahtava tunne, kun tunsin jaksavansa polkea, huolimatta siitä, että en ole koskenut pyörään sitten syksyn - kävelylenkeistä on ollut selkeästi apua. (Suvi)

Liikuntaa ei repertuaarissa merkityksellisteta välineenä, kuten tasapainoilurepertuaarissa, vaan mielihyvän lähteenä. Teksteissä liikkumisella on arvo sinänsä, siihen ei liitetä tavoitteita laihtumisesta tai kiinteytymisestä. Nautinto itsessään on arvokas tavoite. Nautinto muodostetaan omien taitojen ja ruumiin herättämistä positiivisista elämyksistä sekä liikunnan aikaansaamasta tunteesta (*Mahtava tunne, kun tunsin jaksavansa polkea--*). Liikunnan iloa rakennetaan positiivisilla tunteilla omasta osaamisesta ja jaksamisesta. Liikkumiseen rakennetaan henkilökohtaista suhdetta jättämällä merkityksenannon ulkopuolelle kaikki normatiivinen.

Kastike kyllä oli hyvää. Sitten heti perään söin muutaman keksin ja kahvia. Olin sitä ennen tehnyt epäonnisen reissun kuntopalatsin karkkiautomaatille. Siellä ei ollut Kismetä, mitä olisi tehnyt mieli. Raiderin olisin ottanut, mutta puuttui 5 senttiä eikä setelirahaa voinut vaihtaa. Pettyneenä tulin takaisin ilman suklaata. Onneksi kaapissa oli ainakin puoli vuotta vanhoja keksejä. Ne oli ihan hyviä. (Vilma)

Hedonistinen mielihyvä asetetaan repertuaarissa myös syömisessä hoikkuusvaatimusten edelle, sillä puheessa rakennetaan ruuasta nauttimista. Repertuaarissa rakennetulla minällä ei ole huono omatunto, vaan syöminen tuottaa mielihyvää (*kastike kyllä oli hyvää*) ja mieliteoille (*Kismetä, mitä olisi tehnyt mieli*) annetaan tilaa. Hoikkuusdiskurssissa kaikki tekstissä mainitut ruuat olisivat todennäköisesti joutuneet mustalle listalle. Pajari (2000), joka on myös tutkimuksessaan identifioinut hedonistisen repertuaarin, toteaa repertuaarissa merkityksen muodostuvan ruuasta nauttimisesta. Mässäilykään ei arvotu negatiivisesti, kuten laihdutusrepertuaarissa, vaan hedonistisessa repertuaarissa sen merkitys on päinvastainen. (Emt., 80–81.) Nautinnollisuuden korostaminen on selvästi hegemonian vastainen tapa muodostaa merkityksiä ruuasta ja syömisestä.

Hooksin (1995, 20) mukaan pahimmissakin ylivaltilanteissa on mahdollisuus manipuloida omaa katsetta juuri sen vallankäytön edessä, joka sitä haluaa hillitä. Kriittistä katsetta itse on hedonistisessa repertuaarissa mahdollista muuttaa.

Tosin hame päällä tulee esiin se yksi kohta (varmaan ainut), johon mä olen itsessäni jokseenkin tyytyväinen eli sääret. Niistä mulla ei oo koskaan ollut mitään traumaa. Säärikarvat tietysti rehottaa, mutta se on helposti hoidettu ongelma. Luojan kiitos on joku paikka, josta voi olla iloinen. Mun sääret ei oo liian paksut, mutta ei ne oo sellaiset onnettomat rimppakintutkaan niinkuin anopilla. Se ei kehtaa pitää lyhyitä hameita kun se häpeää niin kovasti jalkojaan. (Anna)

Anna rakentaa tekstissään myönteistä suhtautumista ruumiiseensa. Sääriin voi olla *jokseenkin tyytyväinen, niistä ei oo koskaan ollut mitään traumaa*. Tosin tyytyväisyys on varovaista eikä läheskään täydellistä: *säärikarvat rehottaa* ja ollaan vain *jokseenkin tyytyväisiä*. Positiivisuus kuitenkin tässä tilanteessa voittaa, ja se nähdään myös itselle tärkeänä: *Luojan kiitos on joku paikka, josta voi olla iloinen*. Puheessa sääriä tarkasti kuvailemalla niistä rakennetaan positiivista representaatiota

itselle. Sääriä verrataan myös muiden naisten jalkoihin, ja toisin kuin performatiivisessa repertuaarissa, tässä toista naista ei nähdäkään täydellisenä kulttuurisena fantasmana, vaan omaa arvoa korostetaan. Tämä luo hedonistista tilaa omalle representaatiolle. Tätä tilaa rakennetaan myös seuraavassa puheessa.

Omaa minääni piristämään (?) ostin eilen huultenrajauskynän ja huulipunan, mitä kumpakaan en yleensä käytä..jos en saanut uusia upeita vaatteita, korostan sitten jotain toista puolta itsessäni, ja huuliini olen ainakin tähän asti ollut varsin tyytyväinen..eikä kukaan muukaan ole niistä valittanut :-) (Suvi)

Omaa arvoa korostetaan ja rakennetaan puheella tyytyväisyydestä huuliin. Tyytyväisyys tiedostetaan myös muiden suhtautumisessa, *eikä kukaan muukaan niistä ole valittanut* (hymiö osoittaa asian miellyttävyyden). Kuten edellisessä tekstissä, tässäkin positiivinen suhtautuminen omaan itseen nähdään tärkeänä, oma minä on piristykseen arvoinen. Positiivisuutta rakennetaan performatiivisella ilolla. Ruumiin parhaita puolia halutaan korostaa ja siitä tuntea myös nautintoa.

4.3.2 Positiivisen subjektiuden rakentaminen

Globaalistuneen kulttuurin visuaaliset ja muut muodot liittyvät tiukasti tietynlaisten kulttuurimallien ja niihin kuuluvien teknologioiden valta-asemaan. Representaation politiikka pyrkii hajauttamaan tietyistä hallitsevista asemista käsin muodostunutta kulttuurin kenttää. Niin sanotut marginaaliset ryhmät joutuvat ponnistelemaan vahvistaakseen omaa representaatiotaan. (Hall 1992, 309.)

Marginaaliseksi voi kulttuurissa määrittyä myös sukupuoli. Miehiseen katseeseen pohjautuva representaatiojärjestelmämme saa vastakatseensa naisten kriittisestä suhtautumisesta ja kieltäytymisestä samaistumaan järjestelmän kuviin. Hedonistinen repertuaari korostaa ihmisten moninaisuutta ja erojen tunnustamista. Tämän pohjalta voi nousta myös itseiden ylistys. Repertuaarin puheessa hegemoniassa alistetuksi määrittyvä asetetaan etusijalle (ks. Hall 1999, 215) ja tiedostetaan sen positiiviset merkitykset. Kielteinen subjektipositio käännetään myönteiseksi.

Loppujen lopuksi en kuitenkaan muista, että ajatukseni omasta fyysisestä minästäni olisivat olleet kovinkaan negatiivissävytteisiä. Tulihan tuota peilailtua peilin edessä perseensä leveyttä..sekä pohdiskeltua kehonsa muotoja. Mulla on synnynnäisesti kropanmalli tiimalasi, tosin se on paikkapaikoin hivenen hukassa..mutta lohduttaa ajatus, että jos tosissaan haluaisin ja näkisin sen tarpeelliseksi, saisin tuon tiimalasin esille.. (Suvi)

Merkityksiä ruumiillisuudesta rakennetaan puheessa oman halun mukaisesti: *Jos tosissaan haluaisin*, muokkaisin ruumiini tiimalasin malliseksi. Kirjoittaja ei kuitenkaan vastakatseen mukaan näe normien noudattamista tarpeelliseksi. Hedonistisesti rakennetaan omaa halua. Sävy on tekstissä kauttaaltaan positiivinen ja omanarvontuntoinen. Luodakseen itsensä marginaalisten ryhmien on kyettävä representoimaan itsensä tietystä asemasta käsin. Asemasta, joka poikkeaa siitä, mihin hallitseva diskurssi on sen asettanut. (Hall 1992, 310.)

--kaikki laiheliinitkaan eivät ole näin onnekkaita (? - median tms. luoma kuva, että tiimalasivartalo on se "oikea"), varsinkin nykyteinit ovat tasaisia, pitkiä ja tissittömiä pötkylöitä. Itse olen mieluummin tällainen lyhyenlanta ja pehmeä, kuin ruoto, joka kaatuu tuulessa...:-) (Suvi)

Suvi rakentaa puheessa subjektiviteettiaan hoikkuusdiskurssista poikkeavalla tavalla selvästi ja alleviivaten. Median luomiin normatiivisiin kuviin ja *laiheliineihin* tehdään arvottavaa eroa ja julistaudutaan itse onnekkaksi. Eron rakentamisessa käytetään positiivisesti ja negatiivisesti arvottuvia sanoja. *Tasainen, pitkä, tissitön ruoto, joka kaatuu tuulessa*, ei kuulosta houkuttelevalta itse-representaatiolta.

Asema, josta omaa subjektiviteettia hedonistisessa repertuaarissa hoikkuusdiskurssista poiketen rakennetaan, on individualistinen. Nautintojen ja mielihyvän korostaminen rakentaa yleisesti hyväksytystä riippumatonta yksilön arvoa. Muodostuvaa subjektipositioita nimitän siten individualistiseksi.

Pannaan tähän loppuun vielä kysymys, että WARUM? Sama vastaus ku tälläämiseen, yleensä, eli että EI miesten vaan ITSEN takia... (Siiri)

Toiminnan tärkeimmäksi määrittelijäksi ja kohteeksi määritellään itse subjekti. Ei muiden, vaan *ITSEN takia*.

5 POHDINTA

Tieto, joka tässä tutkimuksessa analysoinnin, tulkinnan ja niiden kirjallisuuden kanssa käymän vuoropuhelun myötä rakentuu, on monen valintatilanteen ja prosessin tulosta. Erilaiset lähestymistavat, metodit ja painotukset olisivat muokanneet tutkimuksesta toisenlaisen. Työ olisi eri tekijän käsissä syntynyt toisenlaiseksi, koska erilaisten tutkimuksellisten polkujen valinta on sidoksissa tutkijaan. Tämä tutkimus muodostuu siten pitkälti omaksi konstruktiokseni aiheesta: painotan itselleni merkityksillisiä asioita ja rakennan tekstiä oman loogisen ajatteluni perusteella. Näen sukupuolen yhtenä tärkeistä tekijöistä, joka vaikuttaa merkityksellistämiseeni. Samalla oman näköinen tutkimukseni on kuitenkin aikansa ja kulttuurinsa tuote. Ajatteluni perustuu ympäröivään yhteiskuntaan ja sen diskursseihin. Toimijuuteni rakentuu ympäröivissä kielellisissä käytännöissä ja kuvissa, samoin kuin aineistoni kirjoittajien.

Tutkimus on monitieteinen, mutta sen perustana on tekijänsä kasvatustieteellinen tiedon tuottamisen yhteisö. On ilmeistä, että tässä työssä ei tuoteta konkreettista tietoa opetuksesta tai kasvatuksen käytännöistä. Merkitys on enemmänkin piilo-opetussuunnitelmallinen. Aihe tukee sukupuoliseen kasvuun ja ymmärrykseen liittyvää tiedostamista. Ruumiillisuus ei ole kulttuurista erillinen kokonaisuus, vaan kulttuurisesti konstruoitunut ja kontekstuaalinen. Koulu on instituutiona tiiviisti sidoksissa yhteiskuntaan, joten koulussa näkyvät kulttuurimme sukupuoliset strategiat, ilmiöt, arvostukset ja muutokset. Koulu on mukana luomassa, vahvistamassa ja uusintamassa ympäristömme ruumiillisia käytäntöjä.

Koulun tulee myös valmistaa kasvatettaviaan yhteiskuntaan. Voimakkaasti visuaalisen kulttuurimme merkitystenlukutaito on osa nykypäivän sivistystä. Merkitysten muodostumisen ja niiden tarjoamien subjektiuksien tiedostaminen on tärkeää, ja tässä suhteessa tutkimukseni voi tarjota tarpeellista tietoa. Laajasti käsitetyn kasvatuksellisen näkökulman lisäksi tutkimus liittyy feministiseen,

sosiologiseen ja kulttuuritieteelliseen kenttään.

Tutkimusmetodin valinnassa otin riskin tarttuessani harvinaiseen aineiston keräämisen tapaan, josta tietoa oli tarjolla niukasti. Tutkittavani tuntien saatoinkin kuitenkin luottaa siihen, että kehopäiväkirjojen kerääminen onnistuisi. Tutkimusmetodi osoittautui toimivaksi ja mielenkiintoiseksi tekstien keräämistavaksi. Valmiiden aineistojen käyttö ei olisi tarjonnut samalla tavalla ruumiillisuuteen keskittyvää ja reflektiivistä aineistoa.

Aineistollani en voi saavuttaa yleispäteviä empiirisiä lakeja, eikä se ole diskurssianalyysissä tavoitteenakaan. Löydöt ovat erityisiä tietylle joukolle tietyinä aikana, mikä on yksinkertaisesti seurausta siitä, että selitykset liittyvät aina tiettyihin tilanteisiin ja ne konstruoidaan saatavilla olevista tulkinnallisista lähteistä (Wetherell & Potter 1988, 182). Yksittäisen pienen aineiston analyysi ei kerro kulttuurisista yleisyyksistä. Se voi kuitenkin kertoa havainnollisesti ja ajatuksia herättävästi siitä, mikä on kulttuurisesti mahdollista. (Suoninen 1997, 28.)

Diskurssianalyttisellä lähestymistavalla voin kertoa havainnollisesti, tutkittavien äänen avulla kulttuurimme merkityssysteemeistä. Lähestymistapa on eduksi kielen nyansseille, tilanneherkille piirteille ja monimuotoisuudelle. Diskurssianalyysi on systemaattinen analyysitapa, joka on avoin arvioinnille, kun analyysin vaiheet kirjoitetaan auki. (Emt., 183.) Päämääränäni on ollut avoimesti esittää ajatteluprosessiani ja valintojeni vaiheita. Toivoakseni olen tässä onnistunut. Parantamisen varaa kuitenkin varmasti löytyy, sillä uusi ajattelutapa vaatii paneutumista ja tiettyihin asioihin keskittyminen vie huomiota toisilta käsittelynarvoisilta seikoilta.

Aineistoni nuorten naisten ruumiillisuus määrittyy sekä muokkaamisen, kontrollin ja tyytymättömyyden että vastarinnan, reflektiivisyyden ja nautinnon kautta. Kirjoittajien puheessa hoikkuusdiskurssi ja kriittinen diskurssi ovat tiiviisti yhteenkietoutuneet, ja kirjoittajat käyttävät niitä keskenään vaihtelevasti. Diskurssit ovat molemmat kulttuurisesti vahvoja merkityksellistämisen tapoja, joiden hallitsemista pidetään hyväksyttävänä. Vaikka hoikkuusdiskurssi onkin selvästi dominoivampi ja sen tarjoamia subjektipositioita on mahdotonta sivuuttaa, myös

kriittinen diskurssi muodostuu tärkeäksi subjektiviteettien rakentajaksi.

Kriittisen diskurssin subjektipositiot korostavat subjektia ajattelevana, pohtivana ja toimivana. Niistä tunnistaa helposti individualistisen ja yksilöllisen. Billigin (1996, 170) mukaan automaattinen kategorioiden käyttö on ajattelun kieltämistä, ja ajattelumme alkaa kun argumentoimme tai harkitsemme, mihin kategoriaan liitymme. Kriittiset ajatukset antavat tilaa vaihtoeidoille ja luoville toimintamahdollisuuksille. Hoikkuusdiskurssin subjektipositiot ovat katseen objektin asemassa jäljitellen yleisesti hyväksyttyjä ja normatiivisia naiseuden esityksiä.

Merkityksellistämisessä saatetaan ajautua hyvin helposti kulttuuriseen urautumiseen. Sopusointuisen selonteon rakentaja päätyy yksilöllisenä mieltävänsä valinnan tuloksena samaan ratkaisuun kuin ehkä useimmat muutkin saman kulttuurin edustajat. Esimerkiksi nainen tulee valinneeksi kulttuurisesti yleisen mieltämistavan, syömisen tarkkailun, henkilökohtaisen terveystoiluun heräämisen varjolla. Urautuneiden käytänteiden tuottaminen, "doing being ordinary", on hyvin keskeistä sosiaalisten instituutioiden uusiintumisessa (Suoninen 1997, 165).

Ideologiat tarvitsevat tätä urautunutta merkityksellistämistä säilyäkseen. Aineistoni merkityksellistämisen käytännöt vihjaavat yleisinä totuuksina pidettyjen kauneusideologioiden uusintamalla ylläpitämiseen. Ikivanhoja ihanteita toistetaan repertuaareissa edelleen. Ideologiset seuraukset ovat kuitenkin spekuloituja tulkintoja, sillä kielenkäytön välittömiä seurauksia pidemmälle on mahdotonta nähdä. Hoikkuusdiskurssin merkityssysteemit kertovat kuitenkin kauneuskulttuurin vallitsevuudesta, jota kirjoittajien on vaikea vastustaa. Kulttuurin diskurssit ovat voimakkaasti sisäänrakentuneita. Diskurssianalyysin tulokset ovat käytännöllisiä, koska ne kohdistuvat tiettyyn kielelliseen sisältöön ja selontekojen järjestelmään. Tulkintarepertuaareja tarkastelemalla voimme oivaltaa, miten tiettyjä selontekoja konstruoidaan ja oikeutetaan, ja voimme alkaa ymmärtää tekniikoita, joiden kautta näitä selontekoja kyetään muuntamaan ja murentamaan. (Emt., 183.)

Miten tytöt, jotka vasta alkavat rakentaa naiseuttaan, pystyisivät vastustamaan normatiivisia ihanteita, jos aikuiset naisetkaan eivät tähän pysty? Kasvattajana koen vastuuta ohjata vaihtoehtoisen merkityksellistämisen äärelle. Kuvat ovat tärkeä

kulttuurinen ja yhteiskunnallinen vaikuttamisen tapa. Kuvaviestien monimutkaista kerrontaa on tarpeen kasvatuksessa ja kouluissa ottaa haltuun tiedostavan lukemisen avulla (Tuovinen 2001, 92). Tiedostava lukeminen voi toimia vastakatseen tavoin. Koulun tiloissa sukupuoli järjestää tytöt ja pojat eri ryhmiin, sukupuolten järjestyksissä myös suhde tilaan, näkyvyyteen ja ääneen muodostuvat keskeisiksi. Oppimateriaali sisältää tiettyä sukupuolittavaa järjestystä. Tiedostavalla kasvattajalla on suuri rooli. Kyseenalaistamalla koulun sulkupuolisia käytäntöjä hän voi toimia esimerkkinä kriittiselle katseelle.

Aineistoni kirjoittajien puheessa nousi hoikkuusdiskurssin hegemoniasta huolimatta esiin voimakas vastustus. Tämä tukee Billigin käsitystä argumentoivasta ihmisestä, jonka ajattelun voidaan nähdä perustuvan ristiriitaisille taipumuksille (Billig 1996, 149). Jokainen sisällön valinta sisältää ainakin epäsuoran kritiikin muita vaihtoehtoja kohtaan (emt., 178). Ruumiillisuuden merkityksellistämisen prosessit eivät ole yksinkertaisia. Ulkonäkönormien paineessa tyytymättömyys omaan ruumiillisuuteen helposti vallitsee ja vastustus jää vain marginaaliseksi merkityksellistämisen tavaksi. Ei ole kuitenkaan tarpeen yrittää esittää lopullisia johtopäätöksiä staattisesta tilasta, jossa jokin elementti tai ryhmä hallitsee toista, ja jonka vaikutukset tuntuvat koko yhteiskunnassa. Valta on voimasuhteiden moninaisuus. Se muuttaa, vahvistaa ja kääntää voimasuhteita vastakkaisikseen loputtomien ristiriitojen kautta. (Foucault 1998, 69.) Aineistoni kirjoituksissa syntyvät subjektiudet ovat moninaisia, eikä minää voi mukauttaa yhteen malliin.

Tutkimukseni ei ole tyhjentävä, sillä kaikkiin aineistosta esiin nouseviin asioihin ja vaihtoehtoihin on mahdotonta tarttua. Vähemmälle huomiolle jäi diskurssien välisen valtasuhteen tarkempi analysointi, joka olisi tarjonnut yhden mielenkiintoisen näkökulman. Myös repertuaarien käyttötavoista olisi saanut aivan oman tutkimuksensa. Molemmat olisivat mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita. Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt kartoittamaan joitakin mahdollisia tapoja merkityksellistää omaa ruumiillisuutta. Käsitellyt asiat ovat muodostuneet aineistoni tarjoamien puitteiden ja mielenkiintoni kohteiden vuorovaikutuksena.

LÄHTEET

Ahola, Suvi 1993. Yksityinen teksti etsii lukijaa. Teoksessa Suvi Ahola (toim.) Hiljaista vimmaa. Suomalaisten naisten päiväkirjatekstejä 1790-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylä: Gummerus, 11-16.

Alcoff, Linda & Potter, Elisabeth 1993. Introduction: When Feminism Intersect Epistemology. Teoksessa Linda Alcoff & Elisabeth Potter (toim.) Feminist Epistemologies. New York: Routledge, 1-14.

Bell, Linda 2000. Public and Private Meanings in Diaries. Researching Family and Childcare. Teoksessa Jane Ribbens & Rosalind Edwards (toim.) Feminist dilemmas in Qualitative Research. Public Knowledge and Private Lives. 2. painos. London: Sage, 72-86.

Berger, John 1991. (alkut. 1971) Näkemisen tavat. Suom. Mirja Rutanen. Helsinki: Love kirjat.

Billig, Michael 1996. (alkut. 1987) Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology. New edition. Cambridge: Cambridge University Press.

Blinnikka, Leena-Maria & Uusitalo, Marja 1998. Ruumiinkuva aikuisiällä. Vertaileva tutkimus ammatin, sukupuolen ja iän mukaan. Turun yliopisto. Psykologian laitoksen tutkimuksia 85.

Bordo, Susan 1989. The Body and the Reproduction of Femininity. A Feminist Appropriation of Foucault. Teoksessa Alison Jaggard & Susan Bordo (toim.) Gender/Body/Knowledge. Feminist Reconstructions of Being and Knowing. New Jersey: Rutgers, 13-33.

Bordo, Susan 1990. Reading the Slender Body. Teoksessa Mary Jacobus, Fox Keller & Sally Shuttleworth (toim.) Body/Politics. Women and the Discourse of Science. New York: Routledge, 83-112.

Bordo, Susan 1993. *Unbearable Weight. Western Culture and the Body*. Berkeley: University of California Press.

Bordo, Susan 1996. *Hunger as Ideology*. Teoksessa Carmen Luke (toim.) *Feminisms and Pedagogies of Everyday Life*. New York: State University of New York Press, 119-146.

Butler, Judith 1990. *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London: Routledge.

Butler, Judith 1993. *Bodies that Matter. On the Discursive Limits of "Sex"*. London: Routledge.

Davis, Kathy 1995. *Reshaping the Female Body. The Dilemma of Cosmetic Surgery*. New York: Routledge.

de Lauretis, Teresa 1987. *Technologies of Gender. Essays on Theory, Film and Fiction*. Bloomington: Indiana University Press.

Douglas, Mary 2000. (alkut. 1966) *Puhtaus ja vaara. Rituaalisen rajanvedon analyysi*. Suom. Virpi Blom ja Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

Dyer, Richard 2002. *Älä katso! Seksuaalisuus ja rotu viihteen kuvastossa*. Suom. Martti Lahti, Taru Salakka, Juha Herkman, Putte Wilhelmsson, Silja Laine, Kaarina Nikunen, Pirjo Ahokas ja Pauliina Nurminen. Jyväskylä: Vastapaino.

Foucault, Michel 1998. (alkut. 1976) *Seksuaalisuuden historia. Tiedontahto, nautintojen käyttö, huoli itsestä*. 2. painos. Suom. Kaisa Sivenius. Tampere: Gaudeamus.

Foucault, Michel 2001. (alkut. 1975) *Tarkkailla ja rangaista*. Suom. Eeva Nivanka. Keuruu: Otava.

Hakala, Laura (toim.) 2000. Siskonmakkarat. Miltä syömishäiriö tuntuu. Juva: Tammi.

Hall, Stuart 1992. Kulttuurin ja politiikan murroksia. Toim. Juha Koivisto, Mikko Lehtonen, Timo Uusitupa, Lawrence Grossberg. Jyväskylä: Vastapaino.

Hall, Stuart 1999. Identiteetti. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

Harjunen, Hannele 2002. The Construction of an Acceptable Female Body in Finnish Schools. Teoksessa Vappu Sunnari, Jenny Kangasvuo & Mervi Heikkinen (toim.) Gendered and Sexualised Violence in Educational Environments. Femina borealis 6. Oulu: Oulun yliopistopaino, 81-94.

Haug, Frigga ym. 1987. Female Sexualization. A Collective Work of Memory. London: Verso.

Heikkinen, Hannu L. T. 2001. Narratiivinen tutkimus - todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: Gummerrus, 116-132.

Heinämaa, Sara 1996. Ele tyylä ja sukupuoli. Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle. Tampere: Gaudeamus.

Heinämaa, Sara, Reuter, Martina & Saarikangas Kirsi 1997. Lähtökohtia. Teoksessa Sara Heinämaa, Martina Reuter & Kirsi Saarikangas (toim.) Ruumiin kuvia. Subjektin ja sukupuolen muunnelmia. Tampere: Gaudeamus, 7-19.

Heinämaa, Sara & Saarinen, Esa 1984. Olennainen nainen. Naiskuvan filosofiset perusteet. 2. painos. Juva: WSOY.

Heiskala, Risto 1991. Miten mainos puhuu kulttuuria? Teoksessa Kimmo Lehtonen

(toim.) Mainoskuva – mielikuva. Helsinki: VAPK-kustannus, 39-55.

Hesse-Biber, Sharlene 1996. Am I Thin Enough Yet? The Cult of Thinness and the Commercialization of Identity. Oxford: Oxford University Press.

Honkanen, Katriina 1996. Nainen. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 139-157.

hooks, bell 1995. Mustat naiskatsojat ja vastakatse. Teoksessa Leena-Maija Rossi (toim.) Kuva ja vastakuvat. Sukupuolen esittämisen ja katseen politiikkaa. Tampere: Gaudeamus, 19-40.

Hänninen, Jorma 1997. Mr. Finland ja miesruumiin estetiikka. Teoksessa Eeva Jokinen (toim.) Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino, 119-133.

Johansson, Anna 2001 (alkut. 1999). Norsu nailoneissa. Suom. Jaana Nikula. Helsinki: Kääntöpiiri.

Johansson, Pirkko Liisa 1985. Ajatuksia päiväkirjan kirjoittamisesta. Teoksessa Juhani Ihanus (toim.) Sanojen liikkeitä. Kirjoituksia kirjallisuus ja runoterapiasta. Lappeenranta: Kirjastopalvelu, 74-86.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 1991. Diskursseja rakentamassa. Näkökulma sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia. Sarja A, Nro 2.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 1993. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 75-105.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 1996. Intersituationaalisuus ja interaktiivisuus asunnottomuuspuheissa. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila Merkitykset ja

vuorovaikutus. Poimintoja asunnottomuuspuheiden kulttuurisesta virrasta. Acta Universitatis Tamperensis, ser A vol. 510. Tampere: Tampereen yliopisto, 17-49.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 54-97.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993a. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993b. Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 17-47.

Jokinen, Eeva 1997. Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Tampere: Gaudeamus.

Juhila, Kirsi 1999. Tutkijan positiot. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 201-232.

Julkunen, Raija 1997. Naisruumiin oikeudet. Teoksessa Eeva Jokinen (toim.) Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino, 43-63.

Kalliosaari, Kati 2003. Ulkomainosten tuhmat tytöt katoavat, mutta paljas pinta pysyy katukuvassa. Aamulehti 24.10.2004.

Karhunkorpi, Marjaana 2003. Lihava ei kuulu joukkoon. Aamulehti 5.10.2003, 18.

Karvonen, Erkki 1991. Sukupuolen representaatio. Itse-representaatio ja representaation politiikka. Teoksessa Pertti Julkunen ja Kimmo Sarlin (toim.) Fantasma ja banaali. Tampereen yliopisto. Tiedotusopinlaitoksen julkaisuja. Sarja B 33, 23-38.

Kinnunen, Taina 2001. Pyhät bodarit. Helsinki: Gaudeamus.

Kiviniemi, Kari 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: Gummerrus, 68-84

Klemola, Timo 1990. Liikunta tienä kohti varsinaista itseä. Liikunnan projektien fenomenologinen tarkastelu. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta Vol. XII.

Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne 1996. Kritiikki, visiot, muutos. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 9-34.

Koivunen, Hannele 1995. Madonna ja huora. Helsinki: Otava.

Korhonen, Anne 2001. Äidin siloposkesta taistelutahtoinen nuorimies. Sotilaskouluttajan sanansäilä diskurssianalyysissä. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Lisensiaatintyö.

Korhonen, Liisa 1991. Mainoskuva miehen ja naisen kohtaamattomuuden tuottajana. Teoksessa Kimmo Lehtonen (toim.) Mainoskuva-mielikuva. Helsinki: VAPK-kustannus, 145-160.

Kosonen, Päivi 1996. Subjekti. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 179-206.

Kosonen, Ulla 1997. Nähdyn tulemisen kaipuu ja häpeä. Teoksessa Eeva Jokinen (toim.) Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino, 21-41.

Kosonen, Ulla 1998. Koulumuistoja naiseksi kasvamisesta. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja sosiaalipolitiikan julkaisuja 21. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kotz, Liz & Butler, Judith 1995. Haluttu ruumis. Teoksessa Leena-Maija Rossi (toim.) Kuva ja vastakuvat. Sukupuolen esittämisen ja katseen politiikkaa. Tampere: Gaudeamus, 262-281.

Kuulas, Tanja 2000. Mahan makkaroit ja silkin tuntua. Nuorten naisten ruumiinkokemusten ulottuvuudet nuoruusiän eri vaiheissa. Tampereen yliopisto. Psykologian laitos. Pro gradu –tutkielma.

Laiho, Marianna 1996. Äidit muotokuvissa ja kuvien katsojina. Teoksessa Marianna Laiho & Iris Ruoho (toim.) Naisen naamio, miehen maski. Katse ja sukupuoli mediakuvassa. Tampere: Kansan Sivistystyön Liitto, 61-80.

Linker, Kate 1995. Representaatio ja seksuaalisuus. Teoksessa Leena-Maija Rossi (toim.) Kuva ja vastakuvat. Sukupuolen esittämisen ja katseen politiikkaa. Tampere: Gaudeamus, 208-244.

Lupton, Deborah 1996. Food, the Body and the Self. London: Sage.

Makkonen, Anna 1993. Valkoisen kirjan kutsu eli löytöretkellä päiväkirjojen maailmoissa. Teoksessa Suvi Ahola (toim.) Hiljaista vimmaa. Suomalaisten naisten päiväkirjatekstejä 1790-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylä: Gummerus, 360-374.

Matero, Johanna 1996. Tieto. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 245-270.

Mulvey, Laura 1989. Visual and Other Pleasures. Bloomington: Indiana University Press.

Nichter, Mimi & Vuckovic, Nancy 1994. Fat talk. Body Image Among Adolescent Girls. Teoksessa Nicole Sault (toim.) Many Mirrors. Body Image and Social

Relations. New Jersey: Rutgers University Press, 109-131.

Niilola, Heli 2001. Anoreksian erilaiset merkityksellistämisen tavat naisten kertomuksissa. Tampereen yliopisto. Sosiologian- ja sosiaalipsykologian laitos. Pro gradu –tutkielma.

Nikunen, Kaarina 1996. Naisellisuuden naamiot. Kuva, katse ja representaation politiikka. Tampereen yliopisto. Tiedotusopinlaitoksen julkaisuja. Sarja A 89.

Nykyri, Tuija 1996. Naiseuden naamiaiset. Nuoren naisen diskoruumiillisuus. Nykylukulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 48. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Näre, Sari 1991. Naisen fantasma: naisen ruumiin julkisuudesta. Teoksessa Pertti Julkunen ja Kimmo Sarlin (toim.) Fantasma ja banaali. Tampereen yliopisto. Tiedotusopinlaitos. Julkaisuja. Sarja B 33, 15-22.

Ogden, Jane 2003. The Psychology of Eating. From Healthy to Disordered Behavior. The United Kingdom: Blackwell Publishing.

Oinas, Elina 2001. Ruumiita akatemiassa! Sosiaalitieteellistä välttelyä, innostusta ja teoretisointia. Teoksessa Anne Puuronen & Raili Välimaa (toim.) Nuori ruumis. Tampere: Gaudeamus, 17-29.

Oksala, Johanna 1997. Foucault ja feminismi. Teoksessa Sara Heinämaa, Martina Reuter ja Kirsi Saarikangas (toim.) Ruumiin kuvia. Subjektin ja sukupuolen muunnelmia. Tampere: Gaudeamus, 168-190.

Pajari, Pia 2000. Tänään en ole syönyt vielä mitään. Diskussianalyysi nuorten naisten syömispuheesta. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologian laitos. Pro gradu –tutkielma.

Palin, Tutta 1996. Ruumis. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 225-244.

Pulkkinen, Tuija 2000. Judith Butler - Sukupuolen suorittamisen teoreetikko. Teoksessa Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen & Marianne Liljeström (toim.) *Feministejä - Aikamme ajattelijoita*. Tampere: Vastapaino, 43-61.

Puuronen, Anne 1999. Hurskaat ruumiit. Muokatun ulkonäön merkitykset. Teoksessa Tuija Hovi, Aili Nenola, Tuula Sakaranaho & Elina Vuola (toim.) *Uskonto ja sukupuoli*. Helsinki: Yliopistopaino, 198-222.

Reuter, Martina 1997. Anorektisen ruumiin fenomenologia. Teoksessa Sara Heinämaa, Martina Reuter ja Kirsi Saarikangas (toim.) *Ruumiin kuvia. Subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Tampere: Tammer-Paino, 136-167.

Riippa, Tiina 2003. Lindex vetää lasten rintaliivit pois markkinoilta. *Aamulehti* 27.8.2003, Kotimaa, 5.

Robson, Colin 1997. *Real World Research. A Resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers*. 7. Painos. Oxford: Blackwell.

Rojola, Lea 1996. Ero. Teoksessa Anne Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 159-178.

Ronkainen, Suv 1999. Ajan ja paikan merkitsemät. *Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Tampere: Gaudeamus.

Ronkainen, Suv 2001. Naiseuden inho. Teoksessa Minna Nikunen, Tuula Gordon, Sanna Kivimäki & Riitta Pirinen (toim.) *Nainen/naiseus/naisellisuus*. Tampere: Tampere University Press, 63-89.

Roos, J.P. 1989. Liikunta ja elämäntapa. Nautintoa vai itsekuria. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 14.

Rossi, Leena-Maija 1995. Kunhan katson. Teoksessa Leena-Maija Rossi (toim.) *Kuva ja vastakuvat. Sukupuolen esittämisen ja katseen politiikkaa*. Tampere:

Gaudeamus, 7-16.

Rossi, Leena-Maija 2002. Eettisten ideaalien sukupuolipolitiikkaa: mainoskuvat halun, identiteettien ja ihanteiden tuottajina. Teoksessa Pauline von Bonsdorff ja Anita Seppä (toim.) Kauneuden sukupuoli. Näkökulmia feministiseen estetiikkaan. Tampere: Gaudeamus, 107-131.

Rossi, Leena-Maija 2003. Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona. Tampere: Gaudeamus.

Ruohonen, Sinikka 2001. Nuorten pukeutuminen. Erottautumista, elämyksiä, harkintaa. Saarijärvi: Joensuu University Press.

Saarikoski, Helena 2001. Mistä on huonot tytöt tehty? Porvoo: Tammi.

Salomaa, Taina 2003. Hormonien pyörityksessä. Hyvä terveys 5, 72-73.

Sankari, Anne 1995. Kuntosaliruumis. Kappaleita nuorten aikuisten ruumiillisuuksista. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 44. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Sault, Nicole 1994. Introduction. The Human Mirror. Teoksessa Nicole Sault (toim.) Many Mirrors. Body Image and Social Relations. New Jersey: Rutgers University Press, 1-28.

Sivenius, Pia 1993. Esipuhe. Teoksessa Julia Kristeva Puhuva subjekti. Tekstejä 1967-1993. Suom. P. Sivenius, T. Appe, K. Saarikangas, H. Sinervo & R. Stewen. Tampere: Gaudeamus, 7-20.

Suoninen, Eero 1992. Perheen kuvakulmat. Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tutkimuksia. Sarja A, Nro 24.

Suoninen, Eero 1993. Mistä on perheenäidit tehty? Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 111-150.

Suoninen, Eero 1997. Miten tutkia moniäänistä ihmistä. Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittelyä. Acta Universitatis Tamperensis 580. Tampere: Tampereen yliopisto.

Suoninen, Eero 1999. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 17-36.

Tolonen, Tarja 2001a. Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset. Helsinki: Gaudeamus.

Tolonen, Tarja 2001b. Tyttöjen käsityksiä ihannenaisuudesta. Teoksessa Anne Puuronen & Raili Välimaa (toim.) Nuori ruumis. Tampere: Gaudeamus, 73-88.

Tuovinen, Heli 2001. Kuvakertomukset. Tutkimus nuorten tavoista lukea käyttökuvien metaforista ja sukupuolittunutta kerrontaa. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu –tutkielma.

Uotila, Minna 1995. Pukeutumisen kuvaus. Kuvia kulttuurin merkeistä. Helsinki: Yliopistopaino.

Utriainen, Terhi 1994. Kohdun hauta. Naisen ja kuoleman jatkumosta. Teoksessa Sara Heinämaa & Sari Näre (toim.) Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Tampere: Gaudeamus, 243-257.

Wetherell, Margaret & Potter, Jonathan 1988. Discourse Analysis and the Identification of Interpretative Repertoires. Teoksessa Charles Antaki (toim.) Analysing Everyday Explanation. A Casebook of Methods. London: Sage, 168-183.

Vilkko, Anni 1997. Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. Tampere: Suomen kirjallisuuden seura.

Virolainen, Merja 1994. Pahan kukkia. Modernin miesrunouden naiskuva. Teoksessa Sara Heinämaa & Sari Näre (toim.) Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Tampere: Gaudeamus, 258-267.

Wolf, Naomi 1996. (alkut. 1991) Kauneuden myytti. Kuinka mielikuvilla hallitaan naista. Suom. Helene Bützow. Hämeenlinna: Kirjayhtymä.

Vuola, Elina 1994. Eevan ja Marian tyttäret. Kristinuskon naiskuva. Teoksessa Sara Heinämaa & Sari Näre (toim.) Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Tampere: Gaudeamus, 209-224.

Julkaisemattomat lähteet:

Katajala, Sari 2003. Ohjeet ja käytäntö: naisten uskonnollinen osallistuminen keskiajalla. Luentosarja Uskonto ja sukupuoli. Tampereen yliopisto.

Internetlähteet:

Jukka Korpelan Datatekniikka ja viestintä WWW-sivustoon kuuluva Pienehkö sivistyssanakirja <<http://www.cs.tut.fi/~jkorpela/siv/index.html>> 5.11.2003.

STT 4.10.2003. Varhaisnuoret huolissaan ulkonäöstään. Yleisradion WWW-sivusto Yle24 uutiset, uutishaku. <<http://www.yle.fi/uutiset>> 20.11.2003.

LIITE 1.

Hei,

Kiitos, että autat minua tutkimukseni tekemisessä!

Tehtäväsi on siis viikon ajan pitää kehopäiväkirjaa. Pidin päiväkirjaa koemielessä myös itse osatakseni antaa sinulle oikeita neuvoja ja ohjeita. Tehtävään orientoisi ja sitä helpottaisi, jos etukäteen miettisit tilanteita, joissa ruumiillisuutesi yleensä tulee päivän aikana esiin ja ajatuksiin. Voit myös miettiä suhdetta omaan kehoosi. Päiväkirjan kirjoittamiseen kannattaa varata joka päivä vähän aikaa. Vaikka kehomuisti onkin hyvä, päivän aikana esiin tulevat ajatukset unohtuvat helposti. Omasta puolestani voin sanoa, että kehopäiväkirjan kirjoittaminen oli mielenkiintoista, kuten oman elämän pohdiskeleminen aina on.

Haluaisin sinun miettivän päiväkirjassasi seuraavia asioita:

Missä tilanteissa ruumiillisuutesi tulee esiin ja minkälaisia ajatuksia tilanteisiin liittyy (esimerkiksi vaatteet, ruoka, liikunta...)? Millaisia ajatuksia ruumiin eri olotilat ja tunteet herättävät? Tyytyväisyys/tyytymättömyys omaan kehoon? Vapaata ajatuksenvirtaa, kritiikkiä ja omasta mielestä tyhmiäkin ajatuksia saa, ja on toivottavaa kirjoittaa. Toivottavaa kokemusten kirjoittamisessa olisi pohdiskeleva ote. Kovin orjallisesti noudatettavia ohjeita en anna, koska haluan, että kirjoitat vapaasti ja omalla tyylilläsi.

Omaan kehoon liittyvät asiat ovat arkaluonteisia. Toivon sinun kuitenkin kirjoittavan mahdollisimman rehellisesti ja avoimesti. Haluan vielä muistuttaa, että lopputyössäni ei tule näkymään oikeata nimeäsi ja että muut saavat lukea kirjoittamistasi asioista ainoastaan lopputyöni lehdiltä.

Kiitos vielä, ja intoa kirjoittamiseen.

Ystävällisin terveisin: Mia Heikkilä